GHEORGHE SĂSĂRMAN

cuadratura cercului

MAEȘTRII SF-ULUI ROMÂNESC

NAUTILUS

„În 2013 va apărea în Statele Unite traducerea cărții lui Gheorghe Săsărman *Cuadratura cercului.* Senzaționalul știrii stă în detaliul că traducerea este realizată de nimeni alta decât Ursula K. Le Guin. [...] Conform unor referințe *mainstream*, corespondentul ar fi vestea că Thomas Pynchon traduce *Nostalgia* lui Mircea Cărtărescu."

Mihai Iovănel

PREMIUL „ION HOBANA" PENTRU OPERA OMNIA

„Fantastic, intelectual, ironic, experimental. [...] Vezi de ce iau în serios o carte când are pentru mine acel anume *vino-ncoa'*, altfel zis *citește-mă.* [...] [Povestirile] focalizează ochii minții asupra unor situri neașteptate, situate de-a lungul drumului infinit către π."

Ursula K. Le Guin

„O ocazie să visăm la societăți diferite de cele care ne fac nefericiți (sau poate fericiți, cine știe?), înzestrându-le cu capacitatea de convingere pe care doar marii creatori de peisaje metafizice moderne le-au mai atins în scrierile lor: Kafka, Borges, Calvino și, de ce nu?, alături de ei, Săsărman însuși."

Mariano Martín Rodríguez

revistanautilus.ro

ISBN 978-606-579-492-4

NAUTILUS
science fiction

nemira.ro

NAUTILUS

science fiction

MAEȘTRII SF-ULUI ROMÂNESC

Gheorghe Săsărman s-a născut la București în 1941, a absolvit Institutul de Arhitectură „Ion Mincu" din același oraș, obținând doctoratul în teoria arhitecturii în 1978. Din cauza persecuțiilor politice la care a fost supus în România, s-a stabilit la München în anul 1983. A debutat în 1969 cu volumul de povestiri *Oracolul,* după care a urmat *Cuadratura cercului,* volum de proză fantastică tipărit în ediție cenzurată în anul 1975. Cartea a cunoscut apoi o nouă ediție în România, fiind tradusă în Franța, în Spania și în SUA. Volumul de povestiri *Himera* a apărut în 1978. În 1982 scriitorul a publicat romanul *2000,* apărut și în Germania. Romanele *Cupa de cucută* și *Sud contra Nord* s-au adăugat scrierilor sale, ca și volumul de povestiri *Vedenii* (2007), urmat de romanul *Nemaipomenitele aventuri ale lui Anton Retegan și ale dosarului său* (Editura Nemira, 2011).

De-a lungul anilor, Gheorghe Săsărman a obținut distincții importante, printre care Premiul Europa la Convenția Europeană EUROCON V (Stresa) și Premiul „Ion Hobana", Opera Omnia, acordat de Filiala București a Uniunii Scriitorilor și Societatea Română de Science Fiction și Fantasy. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România, al Asociației Scriitorilor Români și Germani din Bavaria și, de asemenea, președinte de onoare al Ligii Asociațiilor Româno-Germane din Germania.

GHEORGHE SĂSĂRMAN

cuadratura cercului

fals tratat de urbogonie

Prefață de
MARIANO MARTÍN RODRÍGUEZ

NEMIRA

Coperta: Cristian FLORESCU
Viniete: © Gheorghe Săsărman 2001–2013

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SĂSĂRMAN, GHEORGHE
Cuadratura cercului / Gheorghe Săsărman;
prefață: Mariano Martín Rodríguez. - București:
Nemira Publishing House, 2013
ISBN 978-606-579-492-4

I. Martín Rodríguez, Mariano (pref.)

821.135.1-31

Gheorghe Săsărman
CUADRATURA CERCULUI

© Gheorghe Săsărman, 2013
© Nemira, 2013

Lector: Dana IONESCU
Tehnoredactor: Stelian BIGAN

Tiparul executat de Graficprint Industries

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări,
fără acordul scris al editorului, este strict interzisă
și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-579-492-4

PREFAȚĂ

PARADIGMĂ ȘI ENCICLOPEDIE A GEOFICȚIUNII URBANE: *CUADRATURA CERCULUI* DE GHEORGHE SĂSĂRMAN ȘI ORAȘELE SPECULATIVE

La apariția primei ediții românești a *Cuadraturii cercului*, în 1975, Gheorghe Săsărman publicase deja diverse povestiri științifico-fantastice în câteva reviste, dar și într-o culegere foarte interesantă, intitulată *Oracolul* (1969). În plus, el devenise cunoscut în mediul gazetăresc datorită articolelor lui despre arhitectură, domeniu în care își obținuse diploma universitară, dar în care nu a ajuns să profeseze, optând pentru colaborarea profesională cu una din principalele publicații ale vremii, la rubrica destinată acestei discipline. Activitatea publicistică l-a orientat, probabil, înspre latura teoretică a artei construcției, a cărei cercetare i-a adus în 1978 titlul de doctor, în urma susținerii tezei *Funcțiune, spațiu, arhitectură*, care a și văzut lumina tiparului

în anul următor. Această lucrare doctorală e de factură mai degrabă filosofică decât tehnică și pretinde, într-o oarecare măsură, să creeze o logică a habitatului artificial, punând accent pe analiză și fără vreo intenție de a prescrie cum anume ar trebui să se prezinte o arhitectură ideală, himeră pe care au urmărit-o atâția arhitecți. Acestei lucrări teoretice i-au urmat noi studii de estetică a arhitecturii, publicate în țara de baștină înainte ca autorul lor să ia calea exilului, în 1983, pentru a se stabili definitiv în Germania. Și totuși, nu ele i-au adus relativa celebritate, ci activitatea lui literară.

În acea etapă de început, *Cuadratura cercului* nu a repurtat însă un succes ieșit din comun, fiind de o originalitate care trebuie să-i fi debusolat pe critici, aceștia neputând încadra cartea în genul științifico-fantastic, așa cum era el cultivat pe atunci, dar nici în literatura generală. Doar un singur critic, Victor Bârlădeanu, a semnalat înrudirea dintre această carte și stilul postmodern al lui Mircea Horia Simionescu, un alt *outsider* literar, care scrisese, la rândul său, și câteva povestiri SF valoroase (de pildă „Norul de argint", în *Dicționar onomastic*, 1969). Dar școala postmodernă era abia ieșită din fașă și, deși în România avea să atingă în scurt timp niște culmi aproape fără egal în restul Europei, tehnicile ei literare nu erau la îndemâna oricui, atunci când a apărut prima ediție a *Cuadraturii cercului*. Referințele culturale, metaliteratura, ironia – privită ca procedeu retoric predominant – sunt trăsături care apropie culegerea de povestiri de prima etapă a postmodernismului, anticipând câteva din semnele lui distinctive. Astfel, un oraș precum „Verticity", a cărui întreagă

populație este dependentă de realitatea virtuală, bazată în esență pe un simplu simulacru, anunță, în 1975, nu numai anumite derive – analizate și, implicit, justificate de ideologia postmodernismului –, ci și principala lui manifestare în câmpul literaturii speculative[1], și anume triumfătorul *cyberpunk* al anilor '80. Reconstituirile ludice ale unor momente istorice; recursul liber și demistificator la tehnici și motive specifice genurilor așa-numite paraliterare, precum cel de groază („Oldcastle" și fantomele lui), SF-ul galactic („Cosmovia", care exploatează tema arcei interstelare) sau narațiunea cu aventuri exotice („Sah-Harah"); elogiul dorinței sexuale („Virginia", „Arcanum") sau etalarea ironică a unei culturi enciclopedice (de pildă, lămuririle cu privire la Antar, în povestirea cu același nume, sau expediția arheologilor în „Hattușáș", cu frazele lor rostite într-o limbă imaginară alcătuită din cuvinte hitite, în dialogul războinicilor cu un arheolog pe nume Hrozný, după lingvistul ceh care a descifrat tocmai limba hitită), ei bine, toate acestea sunt caracteristici care se regăsesc în multe

[1] După spusele lui W. Warren Wagar (*Terminal Visions. The Literature of Last Things*, Bloomington: Indiana University Press, 1982, p. 9), literatura speculativă desemnează „orice operă de ficțiune, inclusiv dramaturgia și poezia narativă, care se se axează pe speculația plauzibilă pe marginea unei vieți schimbate, dar posibil de conceput rațional, fie din trecut, prezent, sau viitor" *(any work of fiction, including drama and narrative poetry, that specializes in plausible speculation about life under changed but rationally conceivable circumstances, in an alternative past or present, or in the future)*. În cazul geoficțiunii, speculația plauzibilă se fixează în jurul unui anumit loc, pe care rațiunea îl poate concepe.

opere literare postmoderne (sau tardomoderne). Dar *Cuadratura cercului* sosea probabil prea devreme, ca să nu mai punem la socoteală faptul că autorul ei nu se învârtea în cercurile influente din lumea literară. Nu s-a alăturat grupului de tineri poeți bucureșteni care mai târziu îl vor propulsa pe Mircea Cărtărescu în vârful postmodernismului românesc și nici nu a fost recunoscut de acești tineri ca posibil precursor, poate și fiindcă abordările lor erau sensibil diferite. Nu era vorba de păreri politice divergente, care erau oricum rare într-un cerc de scriitori care repudiau, în marea majoritate, regimul ce îi supunea cenzurii și unor neajunsuri fără număr, ci de alte deosebiri, mai profunde. Victor Bârlădeanu a semnalat, pe bună dreptate, în recenzia lui, faptul că ironia pe care Săsărman o aplică în descrierea sobră a spațiilor urbane, folosind „un limbaj obiectiv-istoric"[1], se suprapune unei viziuni de moralist preocupat de soarta orașului, perceput ca materializare a unei civilizații care ar trebui pusă în serviciul oamenilor. Această idee nu se potrivește însă prea bine cu pirotehnia formală sau cu relativismul străin sau opus umanismului tradițional din ideologia postmodernă. *Cuadratura cercului* s-a menținut, așadar, atât în afara curentelor tradiționale, cât și departe de cele care aveau să se impună la scurt timp după publicarea ei, asemenea unui monument singuratic și greu de clasificat, alcătuit din ficțiuni „unice în felul lor", conform acelei dintâi recenzii. Aceasta nu a fost singura apărută în presa literară, dar a fost, fără îndo-

[1] „O «urbogonie» ironic-patetică", *Presa Noastră*, 9 (septembrie 1975), p. 36.

ială, cea mai cuprinzătoare și mai demnă de luat în seamă. Celelalte s-au mulțumit să-i adreseze câteva elogii banale, cum este cazul scurtei recenzii pe care a semnat-o Silvia Udrea în revista *Vatra*, care prezintă interes aici, în calitate de prim indiciu al unei confuzii care a bântuit în permanență critica de întâmpinare a *Cuadraturii cercului*. De vreme ce Săsărman scrisese deja SF, iar noua lui creație nu era tocmai ce se cheamă *realistă*, cu toții au înclinat să îl considere un autor doar de literatură științifico-fantastică. Cartea, deși era originală și nu se înrudea defel cu vreo tendință din cadrul genului SF, a fost, la rândul ei, asociată cu acesta, astfel încât elogiile se estompează automat din cauza unei tovărășii care, în ochii aproape tuturor celor ce dictau canonul la acea vreme, apărea drept îndoielnică:

> Formula lui Gh. Săsărman, concisă, parabolică, reprezintă un efort spre interiorizare a science-fiction-ului, prin eliminarea unor elemente care-l fac vulnerabil criticii, cum ar fi epicul fabricat, gratuitatea verbală, abuz tehnicist, personaje și intrigi clorotice.[1]

În anii următori, nu exemplul lecturii lipsite de prejudecăți a lui Bârlădeanu avea să fie urmat de tenorii criticii literare românești, ci acela mai facil de a pune opera în rând cu genul paraliterar căruia se presupunea că i-ar aparține, având drept unică justificare traiectoria urmată de autor. Este adevărat și că acesta nu a perseverat pe calea de mijloc

[1] „Gheorghe Săsărman, *Cuadratura cercului*", *Vatra*, 9 (20 septembrie 1975), p. 54.

a unei literaturi speculative opuse unei compartimentări nete în câmpul literar, de vreme ce a continuat să scrie povestiri ştiinţifico-fantastice, în ton cu prima lui carte, *Oracolul*, chiar şi în anii posteriori publicării *Cuadraturii cercului*. În 1979 a publicat, aşadar, cea de-a treia culegere de povestiri, *Himera*, în cadrul colecţiei de proză ştiinţifico-fantastică a editurii Albatros, unde au apărut de fapt majoritatea titlurilor din perioada de glorie a SF-ului românesc, semnate de Vladimir Colin, Horia Aramă, Mircea Opriţă şi mentorul lui Săsărman, Adrian Rogoz. Mai târziu, primul său roman, intitulat *2000* (apărut în 1982), se va încadra, la rândul lui, tot în genul ştiinţifico-fantastic, deşi găzduieşte două povestiri independente, care nu sunt altceva decât dezvoltarea narativă a două oraşe din *Cuadratura cercului* („Moebia" şi „Sah-Harah")[1], într-un cadru metaliterar foarte interesant, pe care a trebuit să-l suprime din ediţia românească, dar care figurează în ediţia germană a cărţii, titlul fiind tradus ca *Die Enklaven der Zeit*. Aceasta a apărut în 1986 în principala colecţie de literatură SF din Republica Federală Germania, găzduită de editura Heyne, astfel încât i-a revenit onoarea de a se număra printre foarte puţinele exemple de SF românesc cunoscute în Occident.

[1] Am cercetat şi am tradus în limba spaniolă aceste două povestiri, comparându-le cu cele din *Cuadratura cercului*, în cadrul studiului «Las dos ciudades imaginarias intercaladas en la novela *2000* (1982), de Gheorghe Săsărman: estudio y traducción», *Ángulo Recto*, vol. 2, nr. 1 (iunie 2010) http://www.ucm.es/info/angulo/volumen/Volumen02-1/textos03.htm. Acesta a fost tradus în limba română şi a apărut în revistele *Apoziţia*, nr. 5, serie nouă (2010), pp. 316-329 şi *Helion*, 3-4 (2011), pp. 46-48.

După revoluția din 1989, Săsărman a dorit să se reintegreze în viața literară a țării sale, fără a părăsi însă orașul München, către care își îndreptase, cu ani în urmă, pașii. În acea epocă de speranță postrevoluționară, a putut publica un roman alegoric cu aer kafkian, despre totalitarismul personalist care domnise până atunci în România, în două versiuni ușor diferite între ele (*Cupa de cucută*, în 1994 și *Cupa cu cucută*, în 2002). Lor li se alătură încă un roman SF, *Sud contra Nord* (2001), căruia i-a urmat o colecție de povestiri foarte variate, *Vedenii* (2007), o culegere de articole (*Între oglinzi paralele*, 2009) și o *autoficțiune* intitulată *Nemaipomenitele aventuri ale lui Anton Retegan și ale dosarului său* (2011). Întreaga perioadă a culminat însă, după părerea noastră, în 2001, atunci când *Cuadratura cercului* a fost publicat integral. Ediția din 1975 fusese cenzurată, fie din raționamente editoriale, fie din motive politice, cu foarfecele unei cenzuri care, așa cum se întâmplă de obicei, îmbină cruzimea cu stângăcia. Așa cum relatează autorul însuși, în istoria cărții care însoțește și prezenta ediție, ceea ce ne scutește de a intra în prea multe detalii, au fost suprimate nu mai puțin de zece orașe, precum și ultimele trei paragrafe din „Stereopolis". Printre textele suprimate se numără și foarte inocenta „Arca", pesemne fiindcă cenzorii nu aveau prea mult simț al umorului și au crezut că pagina albă de după titlu era o farsă, iar nu un îndemn la imaginație adresat cititorului. A mai fost înlăturată și prima povestire, „Vavilon", în ciuda lecturii *stângiste* pe care ea o permite: fresca societății antice nu este tocmai măgulitoare, iar detaliul treptelor alunecoase care trebuie escaladate pentru a putea urca scara socială reprezintă o trimitere

transparentă la lupta de clasă din societăţile capitaliste şi la dificultatea cu care se poate prospera în cadrul acestora, spre deosebire de egalitarismul teoretic care domnea în ţările socialismului leninist. A supravieţuit cenzurii, în schimb, primul oraş pe care l-a descris Săsărman, „Musaeum", şi din care avea să ia naştere întregul volum, conceput ca răspuns la cultul eroilor neamului, cult care s-a tradus prin ridicarea a numeroase monumente comemorative, pe măsură ce regimul naţionalist lua avânt sub aripa *conducătorului* Nicolae Ceauşescu.

Ediţia din 2001 a *Cuadraturii cercului* este cea definitivă, aşa cum o concepuse autorul în manuscris, adică înaintea primei apariţii, din 1975. Ceea ce diferenţiază cele două ediţii este includerea, pe de o parte, a vinietelor ce precedau iniţial fiecare text în parte, iar pe de alta, a naraţiunilor cenzurate, fără ca autorul să mai fi schimbat vreo virgulă, ceea ce se explică probabil prin faptul că îmbunătăţirile nu îşi aveau locul într-un text unde fiecare cuvânt fusese atent cântărit. Stilul original se caracterizează prin muzicalitatea frazei, prin ritmul plăcut al elementelor ei, prin selectarea atentă a unui lexic precis şi variat, precum şi prin dificila transparenţă a discursului. Cu toate acestea, nici delicateţea literară a oraşelor lui Săsărman, nici faptul că era vorba de prima ediţie completă a cărţii nu au atras în vreun fel atenţia presei culturale din România, doar cu mici excepţii. Această tăcere ar putea fi explicată prin starea de declin a editurii Dacia, care a publicat volumul, sau poate prin faptul că este foarte greu să ai succes în propria ţară, dacă nu l-ai dobândit mai întâi în străinătate. Iar

soarta *Cuadraturii cercului* a fost mai degrabă ambiguă din acest punct de vedere.

Începuturile se aflau sub cele mai bune auspicii. În același an al primei apariții, patru orașe („Kriegbourg", „Dava", „Motopia" și „Sah-Harah"), cărora li se adăuga unul dintre cele cenzurate în România („Motopia"), figurau în cuprinsul antologiei istorice de science fiction românesc (*Science-fiction roumaine*), publicată la editura belgiană francofonă Marabout, alături de nume consacrate, care, în unele cazuri, erau mai modest reprezentate în volum decât autorul nostru. Această ediție a avut un tiraj considerabil, drept care ea reprezintă până în ziua de azi punctul culminant al difuzării scrierilor SF din lagărul socialist (exceptând U.R.S.S.) din istoria Europei occidentale. Este adevărat că mai existau deja în germană antologii SF traduse din limbi cu o circulație mai redusă, dar era vorba de ediții apărute în Republica Democrată Germania, a căror receptare în Europa capitalistă era mai degrabă limitată. Mai mult decât atât, ediția scoasă de Marabout se remarcă prin calitatea de excepție a povestirilor alese. Evenimentul nu a trecut neobservat în țara căreia i s-a făcut această cinste. Criticul Nicolae Manolescu a dedicat cu această ocazie un lung articol genului științifico-fantastic românesc, în care afirma că Săsărman este un „poet de viziuni spațiale", cu simț satiric, dar și cu niște „intenții demonstrative ușor plicticoase"[1]. Fiind vorba de o apreciere cu caracter impresionist, nu merită efortul de a fi combătută, cu atât mai puțin dacă luăm în calcul faptul că acest critic își încheie recenzia

[1] *România literară*, 31 (31 iulie 1975), p. 9.

cu afirmația sentențioasă cum că science fiction-ul ar fi o chestiune ce ține de exotismul interplanetar, infantil și la fel de superficial ca majoritatea romanelor polițiste contemporane, demonstrând astfel că nu citise cu atenție nici măcar textele autorului nostru incluse în ediția belgiană, de vreme ce nici unul dintre ele nu se desfășura în spațiu[1]. În orice caz, inițiativa editurii Marabout l-a adus pe Săsărman pe harta europeană a genului științifico-fantastic. Povestirea cenzurată „Motopia" a figurat, în mod straniu, într-o antologie din RDG, *Der Photograf des Unsichtbaren*, 1978. În Italia, *Grande Enciclopedia della fantascienza* a publicat în al său fascicul 48 (1980) „Antar", „Sinurbia" și „Dava", acestea fiind precedate de un eseu, inclus și el în prezenta reeditare, unde autorul și-a analizat cu finețe propria carte, dezvăluindu-i scopul și mesajul. Antologiile internaționale ale menționatei edituri germane Heyne au inclus în volumul cu numărul 19, scos în 1983, povestirea „Hattușaș", iar în cel cu numărul 21, apărut în 1984, „Cosmovia" și „Sah-Harah", în timp ce alte orașe („Arapabad", „Isopolis", „Moebia" și „Tropaeum") au apărut, rând pe rând, în limba lui Franz Kafka, dar în colecții cu difuzare redusă. În Franța, dincolo de difuzarea antologiei editate de Marabout, amintim traducerea textelor „Cosmovia", „Protopolis", „Stereopolis" și „Geopolis" în numărul 9 (1983)

[1] Ca simplă curiozitate, Manolescu nu îl citează și nici măcar nu îl menționează pe Săsărman în *Istoria critică a literaturii române* (București, Paralela 45, 2008), deși îi rezervă totuși genului științifico-fantastic două pagini expeditive și care lasă mult de dorit, atât sub aspect critic cât și metodologic.

al revistei *Antarès*, o publicație cunoscută în cercul pasionaților de science fiction, în vreme ce versiunea integrală a *Cuadraturii cercului* (*La Quadrature du cercle*, Paris, Noël Blandin, 1994, în traducerea lui Hélène Lenz), putea fi crucială pentru recunoașterea ei în general, dacă nu se izbea de o asurzitoare tăcere. Cu toate acestea, apariția ei a contribuit la propagarea cărții într-o limbă mai cunoscută decât româna și a permis accesul unei edituri spaniole la conținutul ei, precum și interesul pe care aceasta l-a manifestat ulterior față de un proiect de traducere. Ceva mai târziu, publicarea versiunii hispanice[1] a cărții a înlesnit pătrunderea ei în lumea anglo-saxonă. Astfel, pornind de la textul spaniol, reputata scriitoare nord-americană Ursula K. Le Guin a semnat o traducere magistrală, în limba engleză, a unei bune părți a textelor *Cuadraturii*[2]. Aceasta a câștigat astfel treptat un public internațional, chiar dacă totul s-a petrecut pe un teren ușor accidentat, contrastând cu destinul nu prea fericit al cărții în cadrul *establishment*-ului literar românesc. Excepție face doar cercul restrâns al scriitorilor de science fiction, în care autorul se integrează doar tangențial, dar în mijlocul cărora s-a bucurat de recunoașterea bine-meritată în calitate de maestru al generației lui, loc de frunte pe care îl împarte, implicit, și cu alți scriitori (Mircea Opriță și Florin Manolescu în primul rând).

---

[1] *La cuadratura del círculo*, Colmenar Viejo, La Biblioteca del Laberinto, 2010, în traducerea noastră.

[2] *Squaring the Circle*, Seattle, WA, Aqueduc Books, 2013.

În această calitate, Gheorghe Săsărman nu putea lipsi din istoria SF-ului românesc scrisă de sus-menționatul Mircea Opriță. Acesta îi dedică aproape nouă pagini în cadrul ultimei ediții, cea din 2007[1], unde sunt analizate riguros și cu multă pătrundere critică toate operele speculative ale lui Săsărman, deși atrage atenția faptul că le dedică mai mult spațiu unor opere mai puțin valoroase, cum ar fi *Oracolul* sau *2000*, decât *Cuadraturii cercului*, iar justificarea constă probabil în jena exegetului în fața constatării că „nu multe din piesele acestui volum de mici dimensiuni conțin sau ating tangențial motive SF" (p. 256). Și, deși califică imaginația autorului drept inepuizabilă, după ce oferă exemple din „Verticity" sau din alte orașe, Mircea Opriță nu trece de pragul unor generalități, a căror subtilitate ne face să regretăm că nu a analizat în profunzime această operă, așa cum a făcut cu altele, semnate de autorul nostru. Și totuși, sunt demne de redat, în cele ce urmează, niște aprecieri care pun în evidență valoarea volumului *Cuadratura cercului* (p. 256):

> Scenete, mici fabule, parabole șlefuite migălos, anecdote cu tâlc, schițele acestea provoacă imaginația printr-o multitudine de modele urbanistice, de virtualități edilitare. Fiecare în parte sfidează imposibilul (de unde și sensul titlului). Sugerând prin însăși acumularea lor ordonată o structură geometrică, ele includ uneori mici bijuterii de arhitectură utopică intrate pe orbita estetismului pur.

[1] *Istoria anticipației românești. Un capitol de istorie literară*, Iași, Feed Back, 2007, pp. 251-259.

Și mai jos (p. 257):

> Toate aceste transpuneri arhitectonice ale Utopiei sunt, în fond, capcane sofisticate, menite să încarcereze, să rătăcească, să dizolve spiritul uman mereu pândit de himere și de suferință.

Această din urmă caracterizare este ambiguă (oare respectivele orașe se pot numi cu adevărat *capcane*?), ceea ce sugerează o anumită reticență. În fața unei opere care nu prezintă la prima vedere caracteristici SF concrete, Opriță pare a prefera alte scrieri ale autorului nostru, care să aibă într-adevăr trăsăturile respective, concomitent cu calitatea estetică ce constituie principalul criteriu valoric al istoriei sale. O atitudine similară poate fi observată și în cazul unei alte personalități din domeniul cercetării genului science fiction. Dacă Opriță este marele istoric al genului în România, Cornel Robu este teoreticianul cel mai strălucit pe care l-a dat această țară SF-ului mondial. Monumentala lui lucrare *O cheie pentru science-fiction* (2004) constituie o apropiere definitivă de această specie literară din perspectiva esteticii sublimului. De asemenea, el a mai colaborat la diferite publicații electronice sau tipărite destinate cunoscătorilor genului și a participat la elaborarea diverselor istorii și dicționare generale ale literaturii române. Printre contribuțiile lui la *Dicționarul analitic de opere literare românești* (2007, ediție definitivă) figurează romanul parabolic menționat deja, *Cupa de cucută*, precum și principala culegere de povestiri SF a lui Săsărman, *Himera*, însă nu și *Cuadratura cercului*. Pesemne că și lui,

ca și lui Opriță, i s-au părut mai interesante textele care se încadrau, fără să trezească prea multe ezitări, în literatura generală și, mai cu seamă, în genul SF, tipul de literatură în care Robu s-a specializat. Chiar și așa, el a fost unul dintre puținii care au întâmpinat în 2002 reeditarea integrală a *Cuadraturii cercului,* cu o recenzie[1] în care a trecut în revistă toate vicisitudinile editoriale de care se lovise cartea pe parcurs și a subliniat unele trăsături pe care le va relua, mai amănunțit, într-o analiză destinată rubricii despre Gheorghe Săsărman din *Dicționarul scriitorilor români*, tomul IV, publicat în cursul aceluiași an. Cele trei pagini pe câte două coloane (179-181) care i-au fost dedicate presupun pătrunderea scriitorului în canon, cel puțin în acela promovat în cercurile de critici din Transilvania, dar Robu a pus și aici mai mult accent pe povestirile SF, al căror caracter vădit narativ venea, după părerea lui, în contrast cu cel descriptiv al textelor din *Cuadratura cercului*, care în ochii criticului prezentau un interes mai redus, fiind un fel de *„decoruri* ce se susțin mai mult descriptiv și eseistic, prin speculație și meditație, și mai puțin narativ, prin fabulație, fiind, prin însăși natura lor, statice și expozitive în cea mai mare parte"[2]. Robu nu pare să pună prea mare preț pe numeroasele orașe care au, totuși, o poveste, și nici pe faptul că opera corespunde tipologic unui gen care, așa cum vom vedea, are în vedere spațiul, geometric sau geografic, și al cărui ax e, implicit, descrierea.

[1] *Piața literară*, 4 (2002), p. 4.

[2] Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu (ed.), *Dicționarul scriitorilor români*, R-Z, București, Albatros, 2002, p. 180b.

Robu mai afirmă și că avem de-a face mai degrabă cu un pretext literar, care deschide calea către meditația filosofică, sociologică și morală cu privire la destinul umanității, așa cum se desprinde și din semnele latente din construcțiile ridicate de aceasta ori din consecințele lor dezastruoase. Mai mult, el indică în mod corect procedeul literar ales, deși nu deduce din el corecta caracterizare a cărții ca geografie și istoriografie imaginare, unde actanții sunt colectivi, nu individualități, cum se întâmplă în proza ficțională curentă:

> Comună pieselor din volum le este tehnica de a sugera metonimic existența și mentalitatea ipoteticilor locuitori ai utopicelor arhitecturi, absenți din decor, sau prezenți doar generic, ca specie ori ca o colectivitate socială, mai rar ca personaje individualizate ori cel puțin nominalizate. Este, s-ar putea spune, o tehnică a basoreliefului, fundalul constituindu-l prezentarea descriptivă a insolitelor arhitecturi imaginare, descripție cu care se deschide fiecare text, pe acest fundal desprinzându-se apoi în relief, în partea secundă, grupuri umane ori siluete individuale, antrenate uneori într-o incipientă mișcare epică (p. 180a).

După această intrare bibliografică, Săsărman e menționat în următorul dicționar al literaturii române, unul și mai canonic, cel publicat de Academie. *Cuadraturii cercului* îi sunt rezervate doar câteva rânduri, în care se insistă îasupra caracterului ei borgesian și, drept urmare, asupra filiației sale dintr-un tip de literatură generală respectată:

> [T]extul oferă, în maniera lui Jorge Luis Borges, o colecție de schițe pretins *documentate* ale unor orașe imaginare. În acest format narativ-eseistic se integrează optim diverse nuclee parabolice, fabula (punctând în zona degradării umanului) fiind sugerată sau chiar marcată.[1]

Și iată că operei i se acordă, în sfârșit, o atenție pe măsura importanței pe care o are, tocmai în cea mai voluminoasă istorie a literaturii române recente, cea scrisă de Marian Popa în 2009. Nici aici nu își pierde eticheta tradițională și echivocă de operă SF, dar cel puțin este pe cale de a fi acceptat ca specie literară demnă de considerație. Deși science fiction-ul este în continuare delimitat de restul literaturii și abordat alături de genul polițist, Marian Popa îi dedică mai multe pagini, dense și pline de respect, în care explică în primul rând în ce fel a servit genul SF unor scopuri serioase, precum crearea unui cadru propice umorului și satirei, și, mai cu seamă în cazul românesc, alegoriei politice, moment în care se și face trimitere la numele autorului nostru. În paginile ce urmează, trece în revistă un mare număr de scriitori, cărora le interpretează operele fără prejudecăți. Deși nu pare să fi consultat istoria lui Opriță, cel puțin îl situează pe Săsărman într-un loc de frunte, dedicându-i unica analiză amănunțită din această secțiune, și acordă o deosebită atenție *Cuadraturii cercului*, pe care o califică drept volum memorabil de

[1] Mihai Iovănel, „Gheorghe Săsărman", în Academia Română, *Dicționarul general al literaturii române*, VI, București, Univers Enclopedic, 2007, pp. 87-88.

caracterologie urbană, al cărui scop filosofic, moral și politic se articulează simultan în jurul tendințelor colective, sub forma unor scurte sinteze istorice, unde arhitectura simbolizează ingenios avatarurile evoluției umane, o evoluție zadarnică, ce pune în evidență uniformitatea legilor în baza cărora se dezvoltă. Descrierile se adaptează naturii fiecărui oraș și dobândesc un caracter general datorită utilizării unor materiale provenind din societăți diferite. Este sugerată, pe această cale, profunda unitate antropologică a construcțiilor omenești, dar totodată se evită monotonia, prin marea varietate a mulajelor discursive folosite, ce variază de la proza lirică și imitarea unor texte clasice până la jurnalul de călătorie, fără a uita de amprentele utopiei sau de cele ale SF-ului însuși:

> Desigur, impresionează descrierile imaginare, de la cele personalizând neoliticul, la cele utopice și S.-F.; generalizarea se face și prin simultaneizarea materialelor de construcție, specifice unor civilizații diferite. Unele bucăți sunt poeme în proză, altele par niște pastișe tacitiene dominate de perfectul compus și corelatele sale, în fine, rezumate sau dări de seamă ale vreunui explorator din secolele 16-19.[1]

Un istoric al literaturii, nespecializat în mod direct în genurile speculative, a recunoscut în sfârșit că avem de-a face cu o operă valoroasă, și că valoarea ei nu se datorează

[1] *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, II, București, Semne, 2009, p. 939.

numai sugestiilor conceptuale – deloc puține la număr –, ci și măiestriei cu care acestea preiau o ținută formală diversă și productivă literar. Bogăția stilistică ține, așadar, strict de priceperea scriitorului, și nicidecum de genul în care acesta a ales să își demonstreze iscusința literară. Valoarea autentică a *Cuadraturii cercului* pare să fi dobândit recunoașterea pe care o merită și în afara comunității de scriitori de science fiction. Chiar dacă vor mai plana asupra ei unele prejudecăți anacronice rămase încă în viață, ele se vor disipa cu trecerea timpului și odată cu noile generații de cititori și critici cosmopoliți, mereu la curent cu tendințele actuale de deschidere și împrospătare a canonului universal, cărora nu le va trece neobservată soarta *Cuadraturii cercului* în străinătate.

Această soartă favorabilă se datorează, probabil, și unei aprecieri crescânde a literaturii (neo)fantastice, explicabilă prin influența colosală pe care au exercitat-o asupra literaturii universale din ultimele decenii narațiunile lui Borges și, în mai mică măsură, cele ale lui Italo Calvino, având drept consecință un mare avânt înregistrat de literatura „fanteziei raționale" (*imaginación razonada*), adică aceea care pornește de la un „postulat fantastic, dar nu supranatural" (*postulado fantástico pero no sobrenatural*)[1]. Acest fel de literatură, care e și foarte amplă, se definește în opera

[1] Această celebră caracterizare literară provine din prologul scris de Borges pentru romanul prietenului său Adolfo Bioy Casares, *Invenția lui Morel* (*La invención de Morel*, 1940). Am preluat citatul din volumul *Miscelánea*, Barcelona, Debolsillo, 2011, p. 28.

celor doi maeștri (și în cea a predecesorului lor, Kafka) prin înfățișarea unor lumi ficționale coerente, care însă nu își propun să redea realitatea așa cum e ea. Respectivele lumi delimitează spații narative care pot fi apreciate fie și numai pentru preaplinul de imaginație etalat în calitate de obiecte ficționale autonome, care nu necesită absolut deloc cunoașterea realității contingente a lui „aici și acum" pentru a căpăta un sens propriu. Autonomia lor nu are însă nimic de-a face cu vreo intenție de evadare din real. Dincolo de jocul intelectual pe care îl includ adeseori, în sine o sursă de plăcere estetică în toată regula și nu la îndemâna oricui, ficțiunile lor nu sunt de obicei străine de fabulă. Acest lucru le permite să se potrivească unor situații reale, manifestând uneori o intenție critică clară, fără a pierde prin aceasta avantajele caracterului lor universal, adică ale capacității de a fi interpretate în contexte multiple, ce nu se limitează la împrejurările pur locale. În România, acest potențial este vădit în bogata producție literară speculativă din perioada comunistă, care a știut să profite, la fel cum s-a profitat și în alte țări din sfera sovietică (avem în vedere aici și opera lui Stanisław Lem), de pepiniera favorabilă acestei împletiri dintre rigoarea conceptuală și atenția acordată formei, fără ca prin aceasta să fie neglijată nevoia cititorilor de a urmări o intrigă în care acțiunea potențează adesea impresia de sublim ce se desprinde din perspectivele deschise asupra universului, dar și asupra societății. În niște țări unde domnea cenzura sau autocenzura, ficțiunea speculativă îndeplinea astfel o funcție critică în raport cu discursul oficial și cu literatura promovată de acesta. Faptul însuși de a crea lumi fictive

diferite de cea cotidiană, marcată de oprimare și penurie, favoriza transmiterea unor mesaje codificate, pe care cititorii știau să le citească printre rânduri. În același timp, distanța faptelor narate față de realitatea referenților empirici îi proteja pe autori, care altfel nu ar fi putut publica nicidecum o critică frontală la adresa sistemului. Precum fabulele esopice, realitățile imaginare din viitor sau din spații alegorice permiteau atât o interpretare literală, urmărind pur și simplu firul aventurii, cât și una metaforică, sub forma unui apolog care putea fi înțeles ca o imagine simbolică a disfuncțiilor din societatea respectivă (și nu numai, de vreme ce critica la adresa falsității era suficient de cuprinzătoare să poată avea în vedere și devierile specifice așa-numitei *lumi libere*). În acest context, nu este de mirare că speculațiile fictive cu nuanțe de parabolă au fost relativ frecvente în România comunistă și nu numai în literatura science fiction, față de care se păstra o oarecare indulgență, tocmai fiindcă era considerată o specie paraliterară, deci din afara *establishment*-ului cultural, de care se ținea la distanță. Alte tipuri de parabole au fost mai puțin norocoase, așa cum demonstrează soarta unor distopii remarcabile, care au fost nevoite să aștepte Revoluția pentru a putea apărea pentru prima oară în țara în care au fost scrise, cum sunt de pildă *Biserica neagră* (1990), de Anatol E. Baconsky, sau *Guliver în Țara Minciunilor* (1992), de Ion Eremia, în timp ce *Cuadratura cercului* fusese, la rândul ei, trimisă la tipar mutilată. În cadrul acestei serii strălucite de ficțiuni speculative, care criticau starea de lucruri din România și din afara ei, volumul lui Săsărman se remarcă prin profunda lui originalitate ca procedeu

narativ. Romanele lui Baconsky și Eremia adăugau cu măiestrie propriile note unor genuri literare încetățenite și cu prestigiu internațional, precum distopia simbolică kafkiană, respectiv călătoria imaginară după modelul lui Jonathan Swift, în timp ce *Cuadratura cercului* reprezenta un tip de ficțiune atât de nouă, încât a fost nevoită să-și găsească un nume (*urbogonie*), consacrându-se în paralel și independent de o carte analoagă structural și tematic: *Orașele invizibile* (*Le città invisibili*, 1972), de Calvino.

Având în vedere data publicării *Orașelor invizibile*, s-ar putea crede că autorul lor l-a influențat pe Săsărman, dar acesta din urmă a specificat limpede, în postfața traducerii franceze a cărții lui, că limba italiană îi era necunoscută, iar prima versiune românească a imaginarelor orașe ale italianului a fost publicată posterior (1979) primei ediții a *Cuadraturii cercului*. În plus, cele două cărți se aseamănă mai puțin decât ar putea lăsa impresia o lectură neatentă. Calvino practică o scriitură semeț poetică, ba chiar lirică, ce permite ca aceste ficțiuni urbane să fie citite ca o specie de poeme în proză. Deși în *Orașele invizibile* sunt evidente elementele de alegorie critică la adresa diverselor tipuri de habitat urban și, prin urmare, și la adresa grupărilor sociale dintr-un spațiu concret și determinant, dimensiunea intelectuală, speculativă, a cărții o percepem ca fiind secundară în economia textului, așadar subordonată artificiului formal și stilistic. În *Cuadratura cercului* lucrurile stau tocmai invers, căci, deși ea prezintă adesea trăsături poematice de o senină muzicalitate ce seduce, stilul său servește scopului de a trezi în imaginația cititorului construcții fictive coerente în alcătuirea și desfășurarea lor. Orașele

imaginare ale lui Săsărman nu depind, aşadar, de simple farmece stilistice ca să obţină efectul dorit. Limbajul conferă oraşelor o prezenţă atât de vie, încât aproape că ne invită să ne lăsăm purtaţi dincolo de cuvinte, ca să le putem urmări cu mai multă atenţie sensul, sens ce rămâne enigmatic, dar într-o manieră sugestivă. Scriitura lui Săsărman creează, de fapt, impresia de transparenţă ce poate evoca limpezimea cristalină şi elegantă a povestirilor lui Borges, pe care autorul nostru l-a recunoscut ca principală sursă de influenţă, în prologul ediţiei spaniole a *Cuadraturii cercului*. Săsărman a putut prelua de la el, printre altele, abilitatea de a îmbina, pe de o parte, rigoarea intelectuală cu care dezvoltă, în baza unui raţionament impecabil, o ipoteză fantastică, dar care oferă o puternică senzaţie a realităţii, şi pe de altă parte, calitatea stilistică a unei proze cântărite până în cel mai mic detaliu. Caracterul aparent accesibil al acesteia ascunde o elocuţiune complexă, unde fiecare cuvânt ocupă tocmai locul ce i se potriveşte ca o mănuşă şi unde tropii şi figurile retorice animă discret un discurs sobru, dar cum nu se poate mai îngrijit. Această măiestrie stilistică definitorie pentru *Cuadratura cercului* nu face decât să potenţeze dimensiunea profundă a ideilor şi a conceptelor care însufleţesc ficţiunea, cu rezultatul că ne face să punem sub semnul întrebării ceea ce înainte consideram de la sine înţeles, fie că este vorba de noţiunea de oraş sau de însăşi consistenţa universului ce ne înconjoară şi copleşeşte, ori de câte ori stăm să medităm asupra lui. Atât scriitorul argentinian, cât şi cel român propun, aşadar, o literatură bazată pe gândire, dar pe o gândire care nu este transmisă *ex cathedra*, ci care se deduce dintr-o

fabulă căreia fantezia îi împrumută suficientă valoare, fără să fie nevoie de mai mult. În sintagma borgesiană „fantezie rațională", ordinea cuvintelor nu este arbitrară: fantezia, imaginația primează, fiindcă este vorba, mai presus de orice, de literatură. Iar în cadrul acesteia, lui Gheorghe Săsărman îi revine meritul de a fi transpus, cu multă iscusință, modelul fanteziei speculative borgesiene într-un mediu textual mai puțin obișnuit, cum este cel al geoficțiunii.[1]

Ce se înțelege prin geoficțiune? După părerea noastră, geoficțiuni sunt toate textele în care descrierea unui spațiu ipotetic constituie elementul-cheie căruia i se subordonează celelalte, de natură structurală, inclusiv eventualele pasaje narative. Esența unor astfel de texte constă în zugrăvirea, cu mijloace lingvistice, atât a unui spațiu imaginar coerent, cât și a efectului acestuia asupra personajelor mișunând în interiorul lui, în calitate de ființe pe care le condiționează. Spre deosebire de epicul convențional și urmând o practică curentă în genul de ficțiuni moderne cultivate de Kafka și Borges[2], textul nu vizează avatarurile unor personaje

[1] Preluăm termenul din cartea lui Alain Musset *De New York à Coruscant, essai de géo-fiction* (Paris, PUF, 2005), unde autorul își propune să așeze bazele unei discipline care să constea în studierea orașelor așa cum apar ele în ficțiunea cinematografică, mai cu seamă în cea fictivo-științifică, cu scopul de a înțelege mai bine urbanismul real al orașelor contemporane și relația dintre imaginarul urban de diferite feluri și orașele imaginare.

[2] După Jean Pierre Mourey (*Jorge Luis Borges: vérité et univers fictionnels*, Liège, Pierre Mardaga, 1988, p. 152), „La Borges, la fel ca la Kafka, obiectele și locurile povestirii nu sunt doar miza

individualizate în timp. Dacă totuși apar personaje propriu-zise în geoficțiune (ele nu există în stare pură în orașele invizibile ale lui Calvino[1]), funcția lor pare a fi mai degrabă cea de a apropia cititorii, prin intermediul empatiei față de niște ființe imaginare, de locurile descrise, a căror prezență – îmbietoare și funestă – este întărită prin contrastul cu figurile omenești, ce par a servi mai degrabă drept simple cadre de referință, așa cum în fotografiile cu săpăturile arheologice apare de obicei și un om, pentru ca privitorul să poată aprecia astfel mărimea reală a excavațiilor. Protagoniștii borgesieni fără nume din „Biblioteca Babel" („La biblioteca de Babel", 1941) sau „Loteria din Babilon" („La lotería en Babilonia", 1941), ambele în *Ficțiuni* (1944), există de pildă doar în raport cu locurile care îi adăpostesc sau îi întemnițează și care le definesc hotărâtor actele. Acest fapt apare cât se poate de clar în subspecia fictivo-științifică a literaturii despre diversele dimensiuni spațiale, al cărei început fără egal a fost *Flatland* (1884), de Edwin Abbott Abbott, unde esențială este descrierea acestor dimensiuni,

---

sau cadrul acțiunii personajelor, ci ele se eliberează de istorie, *se impun prin ele însele*, astfel încât evenimentele nu fac decât să le dezvăluie ordinea" *(chez Borges comme chez Kafka, les objets et les lieux du récit ne sont pas seulement l'enjeu ou le cadre de l'action des personnages, ils s'émancipent de l'histoire,* s'imposent pour eux mêmes *de sorte que les événements ne font qu'en révéler l'ordre).*

[1] Marco Polo și Kubilai Han sunt protagoniști în cadrul ficțiunilor urbane, dar redarea acestora se petrece independent de cadrul respectiv și este lipsită de orice personaj. Orașul este un întreg și apare zugrăvit ca atare: un personaj colectiv, din care individualitățile aproape lipsesc.

cu intenții satirice și/sau didactice și o intrigă în general rudimentară. Această specie reprezintă o variantă a *geo*-ficțiunii, prefixul făcând trimitere la geometrie – în calitatea ei de știință a spațiului. Dar același prefix a folosit și la desemnarea unei alte discipline a cunoașterii.

Alături de acest tip de geoficțiuni geometrice, mai există un altul, a cărui bază conceptuală provine din geografie, în special din cea umană. Deși descrierea mediului fizic nu ar avea de ce să lipsească din conținutul ei, geoficțiunea geografică insistă mai degrabă asupra descrierii unor popoare imaginare și a obiceiurilor lor. Din acest punct de vedere, aventura epică – în cazul în care ea există – este marginală, spre deosebire de alte genuri tematice care pleacă tot de la modelul retoric al jurnalului de călătorie. Utilizarea ficțională a unei societăți exotice cu scop speculativ vine de departe, iar lunga tradiție a călătoriilor imaginare (cum ar fi cele întreprinse de Gulliver și de imitatorii lui) nu face decât să confirme vechimea. Cu toate acestea, în geoficțiunea geografică nu interesează nici personajele, nici peripețiile călătorului închipuit, ci mai degrabă comunitatea descrisă și regiunea (insulă, oraș, etc) în care aceasta trăiește. Privită astfel, ea ne poate aminti de utopia clasică. Chiar și *La città del sole* (*Cetatea soarelui)* de Tommaso Campanella poate fi aparent considerată un exemplu timpuriu de geoficțiune, iar propriile obsesii geometrice ale acestui autor nu pot fi decât favorabile unei astfel de clasificări. Și totuși, utopia nu prezintă de obicei dimensiunea alegorică, de parabolă, întâlnită în mod curent în geoficțiunea modernă. Mai mult decât atât, exercițiul liber al creației literare ea îl subordonează scopului utilitar și didactic. Descrierea

specifică utopiei este și expunere, când nu de-a dreptul argumentație, ceea ce limitează jocul fanteziei și plăsmuirea ei ficțională, care par fundamentale în cadrul geoficțiunii, unde modelul rațional oferit de știința geografiei (sau de cea a geometriei, după caz) reprezintă scheletul ce susține întreaga fabulă. Aceasta permite, ba chiar înlesnește construcțiile imaginare mai îndrăznețe, tocmai datorită scopului ei profund literar, și nu ideologic, indiferent cât de mult s-ar preta aceste construcții unor lecturi admonitorii, satirice, filosofice sau intelectuale în general, în funcție de gradul lor de înrudire cu literatura speculativă. De fapt, tocmai această libertate a imaginației pe care o presupune genul, și care vine în contrast cu disciplina și rigiditatea spațiilor utopice, i-a atras pe scriitorii apropiați de Avangardă. Aceștia trebuie să fi apreciat faptul că noutatea genului permitea să le fie satisfăcut pe drept cuvânt gustul pentru experimentele formale, fapt valabil și pentru Săsărman însuși (să nu uităm exemplul paginii albe, dadaiste, intitulate „Arca", ce a fost suprimată de cenzură). Câteva dintre modelele timpurii de geoficțiuni izbutite, precum *Tablete din Țara de Kuty* (1933), de Tudor Arghezi, sau *Călătorie în Marea Garabanie* (*Voyage en Grande Garabagne,* 1936), de Henri Michaux, se înscriu, pe bună dreptate, în curentele de avangardă. Ambele cărți constau, în speță, într-o serie de viniete descriptive despre uzanțele din țările indicate în respectivele lor titluri. Acele obiceiuri sunt înfățișate drept stranii, ba chiar absurde, înclinația avangardistă pentru incongruență fiind astfel pusă în serviciul unei reflecții cu privire la relativismul deprinderilor care determină categoria de

parabolă satirică (la Arghezi) sau poetică (la Michaux) a civilizației noastre, pusă în fața oglinzii deformate a fantasticelor țări descrise.

Într-un alt registru, doar aparent mai tradițional, emană un aer de apolog și „Loteria din Babilon", o culme a geoficțiunii pe care am denumit-o *geografică*, așa cum „Biblioteca Babel" este o astfel de culme pentru cea *geometrică* sau dimensională[1]. În cadrul genului, „Loteria din Babilon" consacră o inovație esențială: obiectul privilegiat al descrierii geoficționale devine microspațiul urban. Spre deosebire de marile spații întâlnite la Arghezi sau Michaux, această ficțiune borgesiană face trimitere la un oraș-stat, așa cum era și venerabila urbe mesopotamiană menționată în titlu, și care în paginile Bibliei este Orașul prin excelență[2]. Deși

[1] Borges nu și-a propus să țină o prelegere de matematică cu mijloace ficționale. „Biblioteca Babel" e mai mult decât atât. Cu toate acestea, configurarea în cheie geometrică a bibliotecii constituie, încă din primul paragraf al textului, un element definitoriu al lumii ei. Se recurge la un lexic specializat în jurul figurii centrale a hexagonului ce orientează lectura, ceea ce explică faptul că au fost scrise cărți întregi despre dimensiunea matematică a povestirii „Biblioteca Babel".

[2] Cu siguranță nu le va scăpa cititorilor subtila diferență din titlurile celor două povestiri, în ciuda faptului că ele fac referire la aceeași realitate istorică, de vreme ce Babel și Babilon desemnează unul și același lucru. Și totuși, „Babel" se referă la mitul turnului și la confuzia de limbi ce i-a urmat, oglindită în caracterul neinteligibil al cărților din biblioteca universală, în timp ce Babilon desemnează fără echivoc orașul antic ce a existat cu adevărat în trecutul istoric.

urbanismul Babilonului nu este descris ca atare în textul lui Borges, limitarea spațiului la un singur oraș circumscrie perspectiva. Astfel, se poate renunța la cronotopul călătoriei ca modalitate de a-i conferi credibilitate descrierii socio-antropologice în cazul spațiilor mai extinse (insule, țări întregi etc), iar imaginația se poate concentra asupra unui punct din care pot fi surprinse, ba chiar cuprinse, atât dispunerea fizică, cât și comportamentul colectiv al celor ce locuiesc acolo, fiind astfel configurate o serie de experimente narative care facilitează, prin varietatea obiectelor lor urbane, urmărirea diverselor efecte speculative și estetice. Juxtapunerea unor tablouri de moravuri într-un cadru macrospațial unic este înlocuită de aceea dintre diversele spații urbane. Acestea invită – atunci când se confruntă în paginile aceleiași cărți – la o reflecție comparativă și pluridimensională despre semnificația aglomerării incomode a oamenilor în îngustimea unui oraș, precum în interiorul unui cerc. Acestei posibilități intelectuale evidente i se adaugă avantajul tipic literar al diversității celor scrise: pericolul monotoniei este evitat prin efectul pe care îl are crearea constantă a unor noi lumi ficționale care se succedă rapid, cu scopul de a spori plăcerea lecturii, astfel cititorul neavând răgazul să se distragă, fiindcă i se oferă o înșiruire a faptelor nu numai felurită, ci și accelerată. Senzația permanentă de nou este obținută, într-adevăr, prin concizie. Nici nu ne-am familiarizat bine cu un oraș, că un altul ne trezește și provoacă imaginația și judecata. Astfel se petrece în cele două serii de geoficțiuni urbane mature scrise de Calvino și Săsărman, pe care le vom denumi

„urbogonii", un termen fericit ales[1], care figurează în subtitlul *Cuadraturii cercului*. Ambii scriitori își însușesc lecția acelor povestiri de Borges și, după apariția unui precedent aproape necunoscut, pe care probabil îl ignorau[2], ei sintetizează calitățile genului și contribuie cu o nouă filă la cartea transpunerilor într-un regim fantastic ale diverselor tipuri de societăți, într-o polemică tacită cu realismul reducționist al reflexelor presupus fidele împrejurărilor zilei, în stilul acelui realism social sau socialist cultivat, liber sau impus, atât în Italia, cât și în România. Calvino și Săsărman propun o alternativă care, deși a fost rareori exploatată în literatură[3], rămâne un model foarte

---

[1] Termenul „urbogonie" preia modelul lexical al „cosmogoniei" – narațiunea mitică ce aspiră să ofere un răspuns cu privire la originea cosmosului și a omenirii înseși. „Urbogonia" constituie o viziune mitică asupra orașului, perceput drept cosmos sau tot unitar.

[2] Giovanni Papini era un scriitor foarte respectat la vremea lui și foarte influent, mai cu seamă în lumea hispanică (se număra printre preferații lui Borges). El a publicat în 1950 o carte cu titlul *Le pazzie del poeta*, unde figurează două geoficțiuni urbane care le anunță în special pe cele scrise de Săsărman, și anume „Una strana città" și „La città della gioia".

[3] În genul benzii desenate, geoficțiunea urbană pare supraspecia literară ce înglobează celebrul serial franco-belgian *Les Cités obscures* din 1983–2009, desenat de François Schuiten și cu un scenariu de Benoît Peeters. În literatură, exceptând scăpări puse pe seama ignoranței noastre, nu știm să existe colecții de urbogonii comparabile cu acelea scrise de Calvino și Săsărman. Dar asta nu înseamnă că nu există exemple, în special în sfera italiană, precum *Le dieci città*, 1983, de Marcello Argilli – o culegere de

valoros, dincolo de diferențele dintre autori. Aceste diferențe rezultă din faptul că fiecare dintre ei are o personalitate literară marcantă, determinând înfățișarea specifică fiecărei colecții în parte, în cadrul genului pe care îl desăvârșesc. Colecția lui Calvino este arhicunoscută, iar unele trăsături distinctive i le-am semnalat deja (lirismul predominant, artificiul verbal etc). Colecția lui Săsărman este însă mai puțin celebră, în ciuda faptului că reprezintă o paradigmă a geoficțiunii urbane, ale cărei mecanisme le exploatează până la epuizare, oferind o adevărată enciclopedie a genului, ca scriitură, dar și a fenomenului urban, cu feluritele lui manifestări teritoriale și istorice, ca tematică, totul surprins dintr-o perspectivă umanistă incoruptibilă.

---

povestiri cu un cadru geoficțional ce se adresează unui public juvenil – sau unele texte („La Ciudad Rosa y Roja", „La ciudad incontenible", din volumul *La ciudad rosa y roja* (1999) al italianului de expresie spaniolă Carlo Frabetti. În mod surprinzător, aceste două urbogonii de Frabetti, la fel ca o alta, scrisă de Ricardo Doménech, intitulată „Modelo de ciudad" (1982; inclusă în *El espacio escarlata*, 1988) par să amintească mai mult de Săsărman decât de Calvino, dacă luăm în considerare împletirea elementelor geometrice cu cele geografice și stilul cristalin și obiectivizant al prozei lor. Tematica din „Modelo de ciudad" (din care nu se poate evada din cauza sistemului de autostrăzi care o încercuiește) coincide tocmai în premisă cu „Motopia" lui Săsărman. E un exemplu în plus de evoluție convergentă în literatură, printre multe altele, care îl fac pe comparatist să creadă că totuși ar putea exista acel ceva atât de nebulos precum „spiritul epocii".

Cuprinderea intelectuală a spațiului se manifestă la Săsărman încă din titlul *Cuadraturii cercului*, care reflectă ideea conform căreia, în spatele oricărei realități concrete din spațiu se află o alta, abstractă, matematică, încifrată în figurile geometrice la care universul poate fi redus pe hârtie, astfel încât diversitatea copleșitoare a formelor devine accesibilă exercițiului rațiunii. În carte, fiecare povestire este precedată de o vinietă a autorului, în care orașul pare să se reducă la o figură geometrică mai mult sau mai puțin complexă. Aceasta constituie, la rândul ei, un element al pătratului pe care îl formează toate vinietele împreună și care figurează direct sub titlu, pe pagina de gardă a volumului. Semnificația unui astfel de pătrat, ca în orice desen nonfigurativ, nu este univocă. Geometria care face parte din obiectul semiotic total denumit *Cuadratura cercului* nu explică mare lucru de fapt, dar își impune propria existență, cum fac hexagoanele din biblioteca Babel, precum o iluzie a ordinii care se dovedește a fi o simplă închipuire în fața haosului cosmic. Alcătuite matematic, vinietele indică, prin mijloace grafice, imposibilitatea pe care o exprimă titlul, deoarece problema matematică la care face aluzie nu este rezolvabilă. În mod analog, este desființată, în diverse povestiri, pretenția unor utopiști și arhitecți de a oferi rețeta orașului ideal, în care perfecțiunea geometrică ar corespunde exact unei ordini instituționale și le-ar asigura oamenilor fericirea. În „Castrum" sau „Isopolis", de pildă, dispunerea puritan geometrică a orașului îl face vulnerabil la impactul realității, în timp ce în „Utopia" orașul ideal este plăsmuirea unui artist și este lipsit de orice strop de viață. Săsărman observă, cu mult spirit de

pătrundere, că ideea însăşi de utopie ascunde o imuabilitate incompatibilă cu mersul inexorabil al existenţei, mers care face oraşele să evolueze concomitent şi, de aceea, să nu poată fi reductibile la o concepţie statică, geometrică. Paratextul pe care îl alcătuiesc titlul şi vinietele se opune astfel unor viziuni urbane a căror concretizare în timp reflectă certitudinile iluzorii ale celor care le-au creat sau ale celor care le vizitează crezând că, fiind vorba de nişte creaţii omeneşti artificiale, ele pot fi uşor de descifrat, până când dezamăgirea ultimă, mai mult sau mai puţin tragică, le dezvăluie faptul că oraşul este o fiinţă organică, cu o viaţă proprie, şi al cărei mister respectă mai degrabă – sfidând rigoarea intelectuală a operei – legile poeziei decât pe cele ale ştiinţei. Raţiunea poetică se suprapune, în acest caz, raţiunii ştiinţifice, care ar prefera o perspectivă sincronică a oraşului ca obiect geografic care se pretează unui studiu obiectiv. În schimb, imaginaţia lirică le adaugă oraşelor o profunzime diacronică ce combate orice urmă de paralizie (anti)utopică şi alungă urbanul din analogia geometrică în favoarea celei organice, supusă legilor evoluţiei, la fel ca fiinţele vii. Geografia este astfel nuanţată prin intermediul istoriei, iar discursul textual se îmbogăţeşte prin valorificarea consecventă a mijloacelor narative, în calitatea lor de reflecţie lingvistică a unei succesiuni de întâmplări sau situaţii, adică de vector al istoriei.

Săsărman nu se limitează la a-şi descrie oraşele imaginare. Registrul dominant rămâne cel descriptiv, astfel încât fiecare oraş se oferă grafic ochiului minţii cu mai multe sau mai puţine amănunte palpabile, în calitate de scenă inevitabilă a fabulei şi de centru focal al semioticii textului.

Cu toate acestea, opera se distinge de toate geoficțiunile menționate, cu excepția „Loteriei din Babilon" borgesiene, datorită rolului cu o greutate relativă mai mare pe care îl joacă la el narațiunea. Dacă lăsăm la o parte povestirile „Noctapiola", „Motopia" sau „Oldcastle", în care martorul obiectiv redă pur și simplu obiceiurile locuitorilor, ca într-o fișă etnografică, în timp ce scena urbană apare drept imuabilă, putem spune că ficțiunile ce alcătuiesc *Cuadratura cercului* se remarcă prin dinamism. Fie din motive interne, ce țin de creșterea și declinul organic propriu, fie din motive externe, mai precis prin iruperea unor forțe ce le schimbă întregul curs evolutiv (invazii, catastrofe naturale etc), orașele sunt expuse unui proces de schimbare care alimentează epicul, accelerându-l uneori în asemenea măsură încât putem urmări în două pagini ce se întâmplă în mii de ani. Acesta este, de pildă, cazul mai multor texte ce adoptă discursul istoriografic („Tropaeum", „Seneția", „Protopolis", „Castrum", „Musaeum", „Homogenia", „Cosmovia", „Geopolis"), cu proza lor obiectivă și cu stilul lor narativ pur eterodiegetic și reticent față de ceea ce ține strict de sfera individuală și privată, detaliu ce permite accesul la o priveliște panoramică a orașului pornind chiar de la originile sale, adică de la *urbogonia* lui, în sens literal. În alte exemple („Kriegburg", „Moebia", „Sah-Harah", „Arcanum" etc.), orașul este contemplat prin ochii unui personaj, al cărui orizont parțial determină o viziune la rândul ei parțială și, adesea, greșită, asupra unei realități urbane enigmatice. Nu lipsesc din *Cuadratura cercului* nici povestirile în care orașul este fundalul pe care evoluează indivizi tinzând să îi fure protagonismul, până la punctul

în care geoficțiunea adoptă o structură narativă cu un aer mai tradițional, în diverse apologuri despre putere, fie ea sexuală sau politică, precum „Virginia", „Záalzeck", „Atlantis" sau povestea „Quanta Ka" – o metaforă narativă a frustrării, excepțională în cadrul cărții, căci abordează o problemă de ordin personal, în locul uneia de natură colectivă, cum ne obișnuise volumul. Și totuși, nici măcar când epicul pare să predomine, istorisirile nu sunt povestite doar din plăcerea de a povesti. Chiar și atunci când relatarea unor peripeții se află în prim-plan, orașul se menține în fundal, ca o prezență constantă ce dă sens textului. Indiferent despre ce urbe e vorba – primitivă sau futuristă, ancorată într-un trecut ancestral și mitic, într-o epocă documentată istoric, despre care autorul încearcă să ofere o idee verosimilă prin imitarea ironică a discursului filologic și istoriografic (cum sunt, de pildă, falsa etimologie indoeuropeană din „Vavilon" sau frazele pseudohitite și tragicomice din „Hattușáș"), ori chiar într-un viitor terestru sau galactic conceput cu mult respect față de enciclopedia motivelor științifico-fantastice – toate aceste universuri urbane tind să creeze o impresie unică ce se reflectă în pătratul format din vinietele care îi servesc drept contraimagine grafică.

În ansamblu, *Cuadratura cercului* conturează o viziune totalizatoare asupra orașului refractar la falsa siguranță intelectuală a unor concepții urbane care încearcă să dreseze într-o manieră iluzorie, în sens pozitiv sau negativ, realitatea faptului că aglomerația dobândește ineluctabil un corp propriu, *unanim*, cum ar spune Jules Romains, de care se vor ciocni certitudinile facile ale celor ce doresc să o supună

unei simple raţiuni instrumentale, fără să aibă suficient în vedere plasticitatea existenţei, fie ea individuală sau colectivă. Din acest punct de vedere, speculaţia întreţinută de diversele ipoteze urbane, ce se prezintă ca realităţi închegate în lumea ficţiunii, face loc unei lecţii de modestie, dar şi unui apel umanist la libertatea vieţii şi a zbaterii existenţiale. Aceasta este o reacţie la starea de anchilozare a unui urbanism teoretic, al cărui dogmatism modern – oglindit în ravagiile pe care le-a făcut în diverse oraşe doctrina adepţilor necritici ai lui Le Corbusier – şi-a propus Săsărman să îl denunţe în propria carte, aşa cum el însuşi consemnează în rândurile enciclopediei italiene, text care figurează în anexe. Cu toate acestea, contribuţia lui la o viziune nici sectantă, nici artificială a existenţei depăşeşte interesul mai degrabă de ordin tehnic pe care l-ar putea trezi transpunerea literară a reflecţiei urbanistice a arhitectului-filosof care s-a dovedit a fi Săsărman în teza lui doctorală. Urbogoniile lui au o pronunţată latură etică. În paginile lor, originalitatea formei şi însăşi plăcerea pe care o presupune o scriere inovatoare – ce constituie o sursă continuă de uimire chiar şi pentru cititorul mai puţin atent la dimensiunea retorică a operei literare – nu sunt doar vorbe goale. Opera lui Săsărman se ţine la distanţă de jocurile pur formale, cărora li s-au dăruit cu voluptate necontrolată nu puţini scriitori postmodernişti români. Fără să dea lecţii, *Cuadratura cercului* apără angajamentul faţă de adevăr şi datorie, în favoarea unei intervenţii constructive asupra realităţii, ceea ce vine în contradicţie cu multe stereotipuri ale epocii noastre.

Orașele în care oamenii sunt egali, cum este, de pildă, „Homogenia", sau cele în care, dimpotrivă, domnește o strictă stratificare socială, cum este „Vavilon", demontează mecanismele ideologice ale marilor sisteme sociopolitice contemporane, pe care Săsărman le supune unui tratament hiperbolizant ce le scoate în relief, până când devin bătătoare la ochi, elementele antiumane. Aceeași procedură de exagerare voită a liniilor este adoptată și în cazul orașelor care își ajustează tonul în funcție de fundalul comic sau tragic al aberației sociale constituind tema principală a apologului descriptiv. Obsesia ușor ridicolă și contraproductivă pentru igienă și asepsie oferă o lectură plină de umor în „Protopolis", unde locuitorii sunt atât de ostili oricărui fel de contaminare – chiar și sexuală sau rasială –, încât *puritatea* lor se traduce printr-un necontenit regres. Un ton umoristic sau chiar tragicomic, dacă doriți, este adoptat de alte urbogonii, care pun sub semnul întrebării obiceiuri actuale ceva mai puțin nocive, cum ar fi turismul în „Hattușaș", cultul excesiv al istoriei și al eroilor în „Musaeum", ori panica ecologică sau demografică în „Geopolis", unde disputele dintre partidele sectante ating un grad de exagerare absurdă, care lui Eugen Ionescu i s-ar fi părut familiară, dacă ne gândim la „Trifoiul cu patru foi" (*Nu*, 1934). În schimb, realitatea tragică a războiului este abordată în „Kriegbourg" cu tonul cel mai adecvat, anume cu un soi de stupoare tragică. De asemenea, privirile îngăduitoare față de violența traficului automobilistic – care, în lumea noastră reală, face aproape la fel de multe victime ca și conflictele marțiale, cu diferența că războaiele se termină, în timp ce accidentele de circulație provoacă

un masacru permanent –, constituie tema expusă în „Motopia" exact așa cum este, ca un Moloh al zilelor noastre, căruia nu încetăm să îi aducem ofrande, un Moloh monstruos și mecanic pe care Săsărman îl descrie ca pe o prezență copleșitoare și ca pe o sursă de groază disperată: din Motopia nu se poate evada, fiindcă este un oraș în care omenescul a încetat să existe în formă naturală. În fața unei asemenea viziuni de coșmar, transformarea în stare animală pare ieșită din comun, dar nu chiar atât de înfricoșătoare. Mai mult decât atât, ea se poate prezenta ca un soi de realizare (în mod paradoxal) fericită, măcar ca posibilitate adaptată unei anumite trăiri lirice a universului, cum se petrece în „Poseidonia", unde oamenii au învățat în sfârșit să-și țină gura, sau „Plutonia", orașul subteran al oamenilor-cârtiță, unde fiecare își ascultă instinctele rudimentare.

Revenirea în sânul naturii nu este, totuși, nici singura, nici cea mai bună soluție sugerată în *Cuadratura cercului*. Săsărman concepe orașe care, spre deosebire de acelea care alcătuiesc un catalog al relelor și al bolilor intelectuale din ziua de azi, se pretează unei lecturi optimiste, încifrate în destinul măreț al unei viziuni eroice. Din acest motiv, *Cuadratura cercului* este o carte profund etică, nu doar prin faptul că satirizează ceea ce este negativ, ci și fiindcă exaltă modelul unei umanități opuse egoismului indolent al societății de consum, al acestui *late capitalism (capitalism târziu)* atât de bine portretizat, prin intermediul literaturii științifico-fantastice și a culturii postomodernismului, de Fredric Jameson. Din această perspectivă, până și moartea își poate pierde conotațiile înfricoșătoare, căci ea poate fi

înfrântă dacă se poartă o luptă tenace. În „Oldcastle", probabil una dintre povestirile cele mai reușite din volum, ceremonialul stereotipizat din povestirile de groază se răstoarnă, astfel încât locurile comune ale unui gen literar atât de banalizat întorc spatele fricii, în favoarea unei alegorii a propriei eliberări, căci spațiul de dincolo de castelul fermecat reprezintă un pasaj inițiatic, de-a lungul căruia morții trebuie să muncească pentru a-și merita libertatea obținută la final, și care nu era altceva decât destinul lor, încă de la bun început. În „Dava", alegoria efortului eroic apare și mai limpede, căci alpiniștii care izbutesc să pătrundă în orașul de pe culmi se întâlnesc acolo cu ceilalți exploratori porniți în cucerirea de noi teritorii pentru omenire. Metamorfozarea lor în vulturi ilustrează cu un simbolism transparent destinul lor măreț, un destin care îi îndepărtează, până la urmă, de soarta comună a muritorilor, cărora ei nu le pot transmite sensul exaltării lor, poate fiindcă masele nici măcar nu înțeleg limbajul dăruirii totale de sine în numele unui țel mai înalt decât împlinirea primară a viciilor și a nevoilor. Acest țel se cuvine a fi totodată dezinteresat, pentru a putea fi vrednic de o încununare precum cea care îl așteaptă pe asceticul explorator, protagonist al povestirii „Sah-Harah" și a cărui moarte încarcă de semnificație efortul său practic, o acțiune care îi permite să aibă acces la locul potrivit în ordinea universului. Moartea lui, precum zborul din „Dava", prezintă toate semnele unei transfigurări. Aceste orașe constituie, așadar, un pol al speranței, cifrată în exercițiul liber al unei voințe imperioase de a căuta cunoașterea și adevărul, ceea ce apare în contrast cu orașele dominate de oprimare și minciună,

precum acea „Moebia" în care împăratul tiran își obligă victima – exploratorul – să traverseze aceeași poartă, făcându-l să creadă, prin manipulare și teamă, că este vorba de mereu altă intrare, cu scopul de a-și justifica prin înșelăciune ordinul de decapitare a acestuia.

„Moebia" aparține în mod clar seriei de monade urbane de coșmar care zdrobesc ființa umană și o anulează în beneficiul puterii, al ideologiei sau al tehnicii (să nu uităm tragedia din „Verticity", care ni se poate părea familiară, într-o epocă atât de expusă unor simulacre cum este a noastră). Acestei imagini distopice a orașului, Săsărman îi opune un urbanism aproape nediferențiat de peisaj, precum „Dava" sau „Arapabad", ori niște spații neutre sub aspect arhitectonic și care răspund mai degrabă unei motivații poetice, în care omul se sustrage condiționării societății și atinge împlinirea prin afirmarea propriei personalități, indiferent că este vorba de un eroic iubitor de cunoaștere și de aventură – precum cei menționați în „Dava" sau „Sah-Harah" – sau de creatorul dăruit fără rețineri artei sale – cum e cel pe care îl întâlnim în „Antar". Această afirmare a individului în fața presiunii conformiste a colectivității nu presupune, totuși, vreo urmă de mizantropie. Eroii lui Săsărman acționează și spre binele celorlalți, așa cum face Joe, de pildă, cu tam-tamul lui, atunci când își propune să îi învețe câte ceva despre muzică pe glacialii antarieni. În aceeași ordine de idei, impulsul amoros pune stăpânire pe câteva personaje, care evoluează confuze în orașe de o răceală reflectată într-o lipsă de comunicare pe care personajele respective o simt ca pe o forță anihilantă a dorinței de a-și împărtăși sentimentele, așa cum

se petrece în „Verticity" sau în onirica urbogonie finală, „Arcanum", unde senzația de oprimare se degajă de astă dată nu din sistemul politic, ci din taina tragică a unei alterități inaccesibile. Lipsa empatiei și a comunicării din aceste orașe dezlănțuie o disperare existențială ce îmbogățește opera cu nuanțe aproape metafizice, care îi conferă, la rândul lor, profunzime și mister. *Cuadratura cercului* adoptă, pe această cale, și un element de sugestie poetică și filosofică ce conferă și mai multă substanță fondului moral și critic evident, adaugându-i valoare dincolo de civismul exemplar care se desprinde cu naturalețe dintr-un tablou liric simbolic, dar și riguros intelectual, al unor spații în care se împletesc, în mod inextricabil, cele două dimensiuni: *urbs* – orașul material – și *civitas* – comunitatea urbană ca entitate sociopolitică în sens larg. Săsărman reușește astfel, cu a sa geoficțiune, să evite pericolul unei pure etalări manieriste a extraordinarelor lui abilități scriitoricești, oferind în același timp o panoramă enciclopedică a lumii noastre, atât în dimensiunea ei fizică, cât și spirituală, având ca punct de pornire o analiză speculativă a fenomenului urban, a cărui complexitate este favorabilă reflecției și unei asumări mature. Privită astfel, agreabila ambiguitate a parabolei servește drept antidot la predicile literaturii militante, fără ca prin aceasta să înceteze a ne adresa interpelări. Măiestria autorului se oglindește, printre altele, în faptul că a izbutit o astfel de carte fără să fi renunțat în prealabil la dreptul la libera imaginație. Ne oferă, așadar, ocazia să visăm la societăți diferite de cele care ne fac nefericiți (sau poate fericiți, cine știe?), înzestrându-le cu capacitatea de convingere și cu forța

reprezentării pe care doar marii creatori de peisaje metafizice moderne le-au mai atins în scrierile lor: Kafka, Borges, Calvino și, de ce nu, alături de ei, Săsărman însuși.

MARIANO MARTÍN RODRÍGUEZ
Membru asociat al Centrului
de Cercetări Literare și Academice,
Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca

Traducere din limba spaniolă
OANA PRESECAN

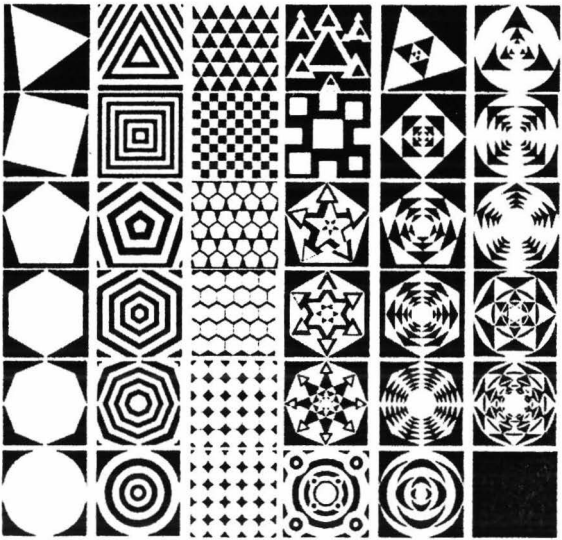

Vavilon

Privit în zare, orașul semăna cu un zigurat, dar, judecând după alcătuirea lui internă, trebuia comparat mai degrabă cu un stup de albine sălbatice sau cu un mușuroi de termite, reprodus la scară colosală. Spun asta deoarece, departe de a fi un turn masiv din cărămizi uscate la soare, Vavilonul era o suprapunere de etaje boltite, cu zeci de mii de încăperi întunecoase, adăpostind un întreg popor. O sintetică descriere a sa, destul de atrăgătoare, ne-o oferă textul lui Ioan (17, 5): *Vavilonul cel mare, mama curvelor și a urâciunilor pământului.* Numele lui rămâne încă învăluit în mister; interpretarea, mai ales, stă sub semnul incertitudinii. Unii susțin că Vavilon derivă de la *vav-ili*, *ili* însemnând *domn*, *domnie* sau *a domni*.

Dificultatea maximă o implică însă tălmăcirea lui *vav*, rădăcină despre care nu se spune nimic în studiile comparate ale limbilor indo-europene, dar care ar putea să se tragă de la *bab*, adică *poartă*. În ce mă privește, sunt tentat să atribui acestui termen obscur semnificația de *egalitate* sau *libertate*. Vavilon s-ar putea astfel traduce fie prin *domnia egalității*, a *libertății*, fie prin *libertatea domniei*, sensuri ce vor fi mai în amănunt lămurite în cele ce urmează.

După cum afirmam de la început, orașul era alcătuit din etaje suprapuse – în număr de șapte –, zidite din cărămizi de culori diferite. Fiecare etaj avea latura mai mică decât a celui pe care se rezema, astfel încât volumul global se înfățișa asemenea unei piramide în trepte. Prima treaptă, cea mai întinsă ca suprafață și de un alb mat, era locuită de sclavi. Sclavii aveau astfel legături comode cu ogoarele învecinate, pe care erau siliți să le cultive. Al doilea etaj, negru, fusese atribuit, în schimbul unor chirii moderate, meșteșugarilor și negustorilor, care se socoteau oameni liberi. Treapta a treia era purpurie și o ocupaseră militarii. Al patrulea etaj era construit din cărămizi albastre și se afla, încă de la zidire, în mâna preoților. Marii demnitari săpâneau treapta a cincea, de culoare portocalei. La al șaselea etaj, placat cu argint, se instalase regele, căruia îi aparținea, de altfel, întregul oraș. Umblau zvonuri că odăile de la etajul șase ar fi adăpostit cândva comori fabuloase și extraordinare opere de artă; nimeni însă nu putea susține că le-ar fi văzut vreodată cu adevărat. În fine, a șaptea treaptă nu era

altceva decât templul cu totul și cu totul de aur al zeului Kaduk.

Etajele comunicau între ele prin rampe foarte înclinate și bine șlefuite, peste care slujitori puși anume vărsau în fiecare dimineață burdufuri cu untdelemn, pentru a le face cât mai alunecoase. Din această pricină, coborâșul era rapid și la îndemâna oricui, pe când urcușul reușea foarte rar și numai celor mai iscusiți și abili cățărători. Legea însă, care îi declara egali pe toți locuitorii, nu împiedica pe nimeni să încerce, astfel încât, mai ales la asfințit, când untdelemnul începea să se zvânte, o mulțime tăcută se îmbulzea la piciorul fiecărei rampe, numeroasă la etajele de jos și tot mai restrânsă la celelalte. Puțini erau cei care să nu se fi încumetat niciodată să-și iscodească priceperea, dar și mai puțini izbutiseră. Și cu toate că, de la un etaj la celălalt, panta se făcea mai domoală, doar câțiva se dovediseră în stare, în lunga istorie a Vavilonului, să urce mai mult de două rampe.

Pentru a ajunge să fie vizitat, Vavilonul trebuia trecut în de șapte ori șapte rânduri prin foc și sabie, dărâmat și rezidit, pustiit și repopulat. Era necesară rostogolirea, ca a unei lungi serii de tăvăluguri, a asirienilor, elamiților, hitiților, perșilor, grecilor, arabilor pentru ca, în cele din urmă, nivelat și acoperit de nisipurile pustiului, să fie dezgropat de arheologi și să devină un important obiectiv turistic.

În vremuri de demult însă, în fiecare noapte, ideea – consfințită și în codurile de legi – a egalității dintre toți orășenii era reafirmată simbolic de însuși

marele zeu. Acest gest uimitor se înfăptuia prin aceea că, în fiecare noapte, zeul își alegea drept soție o tânără fecioară de la primul etaj, al sclavilor, și petrecea împreună cu ea, în desfătare și jocuri, până dimineața. În zori când, încălțat cu sandale speciale antiderapante, regele urca în templu să oficieze serviciul divin, el găsea pe patul de aur trupul, cald încă, al sclavei și îl azvârlea de la acea înălțime formidabilă, fără să mai aștepte întocmirea certificatului de deces și – ceea ce e mult mai grav – fără să ceară autopsia. Nicio fecioară nu supraviețui pătimașei iubiri, vestitoare de egalitate, a nemuritorului Kaduk. Și dacă, după șaisprezece veacuri, una dintre cele patru soții ale vizirului din Samarkand n-ar fi dat viață Șeherazadei, nimeni n-ar fi bănuit, niciodată, că povestea despre nunțile nocturne ale zeului era o simplă născocire.

Arapabad

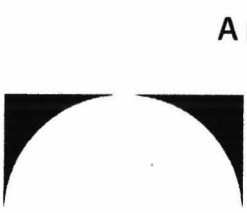

Şi-au strunit caii, au descălecat şi, întâmpinaţi cu temenele de slugi credincioase, s-au retras în umbra arcadelor să-şi răcorească tâmplele încinse de soare. S-au lăsat îmbăiaţi şi unşi cu untdelemn parfumat, s-au ospătat, şi-au desfătat auzul şi privirea cu tânguiri de flaute şi tamburine, cu mlădieri de braţe şi de torsuri feciorelnice. Au făcut dragoste cu nevestele lor favorite, au aţipit iepureşte şi în zori au coborât în curţile ferite de ochii vecinilor, să mediteze în versuri la roua trandafirilor abia îmbobociţi.

Cutreieraseră Pământul în lung şi-n lat, cunoscuseră toate credinţele şi toate urbele lumii. Uliţele strâmbe, zidurile oarbe, minaretele deşirate ale oraşului lor nu-i mai mulţumeau. Nici locul unde fusese

ridicat nu le mai părea potrivit. Cât despre lâncezeala de dincolo de porțile ferecate, după care tânjiseră în pribegie, acum îi dezgusta profund. S-au întâlnit așadar în curtea moscheii și, în timp ce-și spălau picioarele în apa purificatoare, au hotărât să ardă Coranul, să pună foc orașului și să construiască altul, lipsit de istorie și fără asemuire. În aceeași zi, și-au încărcat avutul și haremul pe cămile, au dărâmat toate zidurile și le-au lăsat pradă flăcărilor. Au încălecat pe caii lor iuți și, urmați de greoiul miriapod al caravanei, au pornit să caute locul cel mai potrivit pentru întemeierea nemaipomenitei citadele.

Au rătăcit mult, fără să se decidă asupra unei alegeri, găsind de fiecare dată motive de nemulțumire. Cu timpul, în sufletul lor a început să se strecoare îndoiala. Vor fi oare în stare să înfăptuiască ceea ce își propuseseră? Nu cumva – chiar dacă vor afla locul nimerit – rezultatul construcției va dovedi fortuite asemănări cu orașul distrus ori cu altele? Unii regretau că nu chibzuiseră mai mult înainte de a lua drumul pustiului și provocau gâlcevi interminabile și vane. Până și cei mai consecvenți se întrebau uneori dacă urmașii vor accepta viața într-un oraș fără trecut ori dacă nu cumva, urmându-le exemplul, aceștia vor incendia noua așezare și vor porni să întemeieze alta. Teribila presimțire a unei asemenea fatalități paralizează curând orice inițiativă.

De atunci, ereticul popor se târăște fără țintă prin nisipuri; din când în când, ca pentru a le reaminti blestemul, la orizont li se arată fantasma

ademenitoare a citadelei celei neîncepute. Şi, pentru câteva clipe, oamenii sunt cuprinşi de o frenetică şi mincinoasă fericire.

Virginia

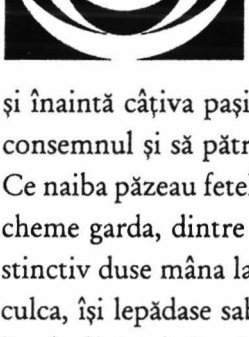

– Cine-i acolo? se răsti Antiope, ridicându-se în capul oaselor.

I se păruse că aude lipăitul unor tălpi pe lespezile de marmură; zgomotul se repetă. Smulse o torţă din suportul ei şi înaintă câţiva paşi. Cine îndrăznise oare să calce consemnul şi să pătrundă, în toiul nopţii, în palat? Ce naiba păzeau fetele de la intrare? Tocmai când să cheme garda, dintre coloane i se arătă intrusul; instinctiv duse mâna la şold, uitând că, înainte de a se culca, îşi lepădase sabia, cu centură cu tot. Privirile li se întâlniră, în lumina pâlpâitoare a torţei. Cu inima brusc fulgerată de săgeata lui Eros, temuta regină îşi plecă, sfioasă, pleoapele.

– Cum de-ai cutezat?... se împotrivi ea fără prea multă convingere brațelor viguroase care o săltară în aer, ca pe un prunc, făcând-o să simtă cum îi fuge pământul de sub picioare.

Nu bănuise niciodată, până atunci, că ar fi putut să fie purtată astfel, în legănarea abia perceptibilă, dar amețitoare totuși a unui trunchi viril, debordând de putere, pentru a fi depusă apoi, cu atâta ușurință firească, în așternutul înmiresmat. Întrebarea stupidă care îi stăruise în prima clipă pe buze o părăsise, odată cu orice gând de împotrivire. Nu o mai interesa câtuși de puțin cum pătrunsese acest tânăr tulburător până în iatacul ei, nici cum izbutise să traverseze cetatea atât de bine păzită a amazoanelor, pe străzile căreia nu călcase până atunci picior de bărbat.

Învinsă fără luptă, Antiope se abandonă plăcerii de a descoperi dragostea, cu al cărei arsenal complet poporul ei fusese până atunci atât de inutil și de nebănuit înzestrat. Cu abilitatea de care numai o războinică perfectă putea fi în stare, deprinse – de parcă le-ar fi știut de când lumea – toate arcanele artei de a iubi și a se lăsa iubită: privirea mistuitoare, cu ochii mari, ocheada șăgalnică, azvârlită printre gene, îmbrățișarea crâncenă, sufocantă, mângâierea firavă, cu vârful degetelor, sărutul cast pe frunte, sărutul tandru pe pleoape, sărutul timid pe obraz, sărutul vinovat în palmă, sărutul pervers la rădăcina urechii, sărutul răscolitor, prelung, cu buze sângerânde, sărutul lacom, sărutul imponderabil, ca o umbră, ca o amintire...

Patima dezlănțuită a jocului îi răpi și ultima fărâmă de luciditate. Șoptea nume inventate pentru necunoscutul ei mire, îl chema, îl dorea fără s-o știe, fără să poată reda în cuvinte starea de cumplită așteptare, ajunsă la paroxism, care o chinuia cum nici cea mai teribilă rană n-ar fi făcut-o. Pe măsură ce îl simțea pe el mai aproape, starea aceea devenea și mai năprasnică, luându-i mințile, și țipătul neașteptat care îi porni din gâtlej, din rărunchi, sau poate de mai adânc, nu era atât de durere – o durere necunoscută, irepetabilă –, cât era un semn de izbândă a firii împotriva tradiției deșarte care împilase până atunci orașul de fecioare.

Alarmate de pătrunzătorul țipăt, amazoanele de pază veniră în goană și, zărind-o pe regina lor zvârcolindu-se și gemând, îl străpunseră cu lăncile pe cel care o ținea captivă sub greutatea trupului său, mai înainte ca ea să poată schița cel mai mic gest de împotrivire. Și până să se dezmeticească Antiope, ele smulseră cadavrul din îmbrățișarea profanatoare și îl târâră în piață, la intrarea în templul Artemisei, unde aveau de gând să-l lase să putrezească. Nefericita regină răpi însă, într-o noapte, stârvul și-l îngropă pe ascuns.

Zadarnic încercă ea mai apoi, chiar cu prețul domniei, să spulbere androfobia amazoanelor, să pună capăt barbarului obicei de a răpi copilele cetăților vecine – cărora le era mai apoi retezat sânul drept, pentru ca, ajunse luptătoare, să mânuiască mai ușor scutul și lancea –, zadarnic propovădui dragostea, unirea femeii cu bărbatul, care de la început fusese hărăzită de natură drept împlinire a vieții. Nici măcar miracolul –

nemaivăzut la Virginia – al maternității nu avu darul să le convingă pe îndărătnicele ascete. Izgonită de pe tron, alungată cu pietre din cetate, destinul îi refuză Antiopei chiar și ultima speranță mângâietoare: adusese pe lume o fată!

Tropaeum

La început a fost jungla și în inima ei – departe de malul mlăștinos al fluviului, într-un luminiș protejat cu garduri înalte de nuiele – câteva colibe adăposteau un trib de culegători, vânători și pescari. De câteva ori pe an, uraganele devastau întinderea nemărginită și verde, dar de fiecare dată, peste trunchiurile prăbușite, printre buturugile carbonizate de trăsnet, jungla renăștea, mai sufocantă, mai tiranică. Oamenii se obișnuiseră să-și dreagă colibele cu multă ușurință și încă de pe atunci își însoțeau opera de reconstrucție cu un ritual care avea să fie transmis și amplificat din generație în generație. Au trecut multe zeci de milenii până când – jungla retrăgându-se, puțin câte puțin, spre sud – oamenii au domesticit animalele și au

luat în stăpânire pășunile mănoase din luncă. Când un nou uragan le-a pustiit satul, și-au durat case mai trainice, din trunchiurile lepădate de fluviu în prunduri.

Bârnele au ajuns, cu timpul, tot mai greu de procurat. După multe milenii, un uriaș incendiu a prefăcut în scrum întreaga așezare, a ucis turmele și a pârjolit pășunile. Foștii păstori au coborât mai aproape de fluviu, și-au înjghebat adăposturi din cărămizi uscate la soare și, învățând să împrăștie sămânța bună în mâlul roditor lăsat de revărsări, au devenit agricultori. Și cum începuseră să creadă în zei și continuau să se teamă de incendii, își aruncau în flăcări bătrânii, trimițându-i astfel să medieze, în numele tribului, o înțelegere.

S-au scurs multe secole. Inundațiile i-au obligat pe oameni să construiască diguri, să sape șanțuri de drenaj și să-și reîntemeieze orașul pe o colină mai înaltă. Au inventat cărămida arsă, zidurile de incintă, turnurile și porțile, galerele și portul. Au început să facă negustorie și au ajuns la gurile fluviului. Cam pe atunci au izbucnit câteva epidemii, printre care cea mai înfricoșătoare se dovedi ciuma. Puținii supraviețuitori își lepădară morții pe rug – ofrandă vicleană adusă sângeroșilor zei – și luară iarăși totul de la capăt.

Au mai trecut decenii. Capriciosul fluviu își mută albia, lăsând orașul în amorțire și lipsindu-l un timp de binefacerile comerțului. Din fericire, un rege întreprinzător puse să se sape un canal navigabil, lărgi vechiul port și amenajă altul, pe noul curs al apelor. Întemeie o dinastie, încheie alianțe avantajoase, aranjă câteva căsătorii și își împroșcă galerele în Mediterană.

Însă nu după mulți ani de la moartea lui, un cutremur teribil cufundă orașul în deplină ruină. Oamenii nu cedară nici de data aceasta. Demnul urmaș al stinsului rege reclădi totul din piatră, înălță altare de marmură pe care ucise, smulgându-le inima, sute de prizonieri și încercă astfel să potolească perena mânie divină.

Cutremurul fu urmat de o bruscă schimbare a climei. Sub razele toride ale soarelui, întreaga regiune se transformă într-un pustiu. S-au mai scurs puține luni și spectrul înfometării se instală în oraș. Visătorul rege-arhitect fu asasinat și înlocuit cu un triumvirat sub care, în scurt timp, fură duse la bun sfârșit mari lucrări de irigații. Portul maritim al orașului căpătă o înflorire nemaicunoscută și pe coastele învecinate se întemeiară primele colonii.

Peste câteva săptămâni, o erupție vulcanică îngropă orașul sub un strat gros de cenușă. Cetățenii, care se refugiaseră din vreme dincolo de hotarul primejdiei, își degajară locuințele într-un timp record, cu o extraordinară îndârjire, și reparară micile avarii. Statuia colosală de bronz, înroșită în foc, a zeului suprem fu îndopată cu copii orfani. Jertfele se dovediră și acum zadarnice. Câteva zile mai târziu se descoperi că intrarea în port era blocată de un enorm banc de nisip. Numeroase galere eșuară. Înnisiparea portului era deplină. Amenințarea declinului era mai acută ca oricând. Triumviratul se destrămă; un dictator frânse printr-o lovitură de stat rezistența vagă a potrivnicilor. Apoi construi o rețea ingenioasă de șosele, înființă șapte porturi în locul celui închis și supuse

jumătatea de sud-vest a bazinului mediteranean, întemeind un adevărat imperiu maritim.

Imperiul avu o viață extrem de scurtă. Fără nicio declarație de război, clarvăzătoarele cohorte romane îl invadară, dându-i lovituri necruțătoare. În numai câteva ore, însuși orașul-metropolă – de atâtea ori readus la o viață tot mai clocotitoare, în înfruntarea aprigă cu natura – a fost ras definitiv de pe fața pământului. Războiul înfăptui ceea ce nu reușise o lungă și vitregă istorie. După ce întreaga populație fu jertfită zeilor latini, pe locul arat cu brazde adânci al temutei cetăți legiunile înălțară monumentul victoriei lor categorice și extrem de operative. Lucrările durară doar câteva minute.

Din clipa aceea, calamitățile, cataclismele și catastrofele naturale se răspândiră în cele patru vânturi, în întreaga lume, provocând disperare, alimentând setea de glorie și stârnind ireversibil mult temuta rivalitate a semenilor.

Seneția

Cândva, aici a viețuit un popor de agricultori. Cândva, pe locul ruinelor de astăzi se întindeau ogoare mănoase și doar câteva bordeie răzlețe găzduiau modesta gospodărie a unor oameni deprinși cu truda. Dar asta a fost demult, atât de demult, încât până și arheologilor le va fi greu s-o dovedească.

Au urmat generații de pietrari și dulgheri, de arhitecți și sculptori. Ei au întemeiat cea mai fermecătoare metropolă din câte a cunoscut istoria: au zidit palate și catedrale, au croit bulevarde și foruri, au tăiat canale și au săpat fântâni. Au populat piețele, podurile și parcurile cu fantastice statui de bronz și de marmură, au împodobit pereții edificiilor cu fresce și intarsii, bolțile – cu mozaicuri aurite, ferestrele –

cu vitralii. Războinici şi lacomi, primii lor regi au întrecut în putere şi trufie cele mai vestite cetăţi ale continentului şi le-au prădat de aur şi argint, de perle şi nestemate. Mai înţelepţi, ultimii regi au adunat tezaure de artă, cărţi şi manuscrise de preţ, adăugând astfel supremaţiei în bogăţie superlativul rafinamentului şi al erudiţiei.

Faima Seneţiei a făcut repede înconjurul Pământului. Au mai trecut generaţii şi acest oraş fără asemănare a ajuns locul de întretăiere a celor mai frecvente rute de elită: aici îşi trimiteau monarhul sau demnitarul odrasla la studii, aici îşi petreceau luna de miere tânărul aristocrat ori cel cu stare, aici venea milionarul să-şi alunge plictisul, fata bătrână – să-şi joace ultima şansă, vânătorul de zestre – să-şi ademenească victima, scriitorul ilustru – să lucreze la un nou roman-fluviu. Şi deoarece a discuta despre avere trecea drept dovadă de proastă educaţie, toţi se străduiau să se arate cunoscători subtili ai arhitecturii, artei şi literaturii senete. Locuitorii oraşului trăgeau unele foloase de pe urma turismului, care devenise unica lor sursă de existenţă .

Mândri de îndepărtaţii lor strămoşi, dar stăpâniţi de complexe de inferioritate şi de un profund dezgust pentru muncă, urmaşii lăsară urbea în voia timpului. Şi timpul îşi săvârşi opera; zidurile cedau presiunii bolţilor, fundaţiile se afundau sub greutatea zidurilor, coloanele se flambau, grinzile trosneau, cupolele se surpau. Molozul îngropa statuile, bălăriile năpădeau parcurile, gunoiul îmbâcsea forurile şi înfunda canalele.

Pline de o bunăvoință abil regizată, muzeele lumii se oferiră să achiziționeze tot ceea ce mai putea fi salvat de dezastrul iminent. Progeniturile falnicilor ctitori seneții se dedară hoției și cerșetoriei. Curând, vizitatorii – tot mai puțin numeroși, dar atrași încă de măreția palatelor căzute-n paragină, de legendele locului – se văzură nevoiți să se lase escortați de veritabile gărzi înarmate. Costelivi, zdrențăroși și disprețuitori, localnicii îi întâmpinau pe luxoșii oaspeți cu palma întinsă. Cu un egal dispreț, cu invidie și aroganță, aceștia lăsau să cadă monede de aramă în palmele jegoase.

După îndelungate dezbateri de procedură, după ce mai multe rezoluții eșuară fără a întruni majoritatea necesară, prestigioasa Comisie pentru Protecția Monumentelor de pe lângă Confederația Mondială a Națiunilor votă alocarea unor sume modeste, pentru finanțarea discutabilului proiect de conservare a vestigiilor amenințate cu dispariția. Proiectul n-a fost însă niciodată realizat, din cauza opoziției dârze a seneților, care, într-o ultimă și uluitoare sclipire a demnității ancestrale, respinseră orice ajutor.

Părăsite și uitate, sufocate de rapacele asalt vegetal, fastuoasele ruine îi pândesc, din inima junglei, pe erudiții arheologi ai viitorului, în timp ce ultimii descendenți ai seminției senete – constituiți într-o sectă secretă – cutreieră lumea, prorocindu-i o apropiată pieire.

Protopolis

Înainte de a construi colosala cupolă transparentă, oamenii nu s-au gândit prea bine nici la ce ar putea folosi, nici ce urmări are să aibă înălțarea ei. Cupola trebuia construită pur și simplu pentru că ea fusese inventată și pentru că întrecea tot ceea ce mintea omenească imaginase până atunci în acest gen. Odată construită însă, grupul de inventatori continuă să-i aducă unele perfecționări care, pe neobservate, au declanșat consecințe cu totul neașteptate.

Istoria n-a păstrat numele inițial al orașului care, împreună cu un întins teritoriu învecinat, fusese acoperit cu acea calotă sferică confecționată din material plastic. Cu timpul însă, el a fost supranumit Protopolis și așa a rămas cunoscut, până în zilele noastre.

Simpla lui acoperire n-ar fi avut, probabil, urmări prea importante; căderea ploilor – și așa destul de rare la acea latitudine – oprită acum de cupolă, fusese suplinită printr-o stropire periodică, omogenă a plantațiilor și a spațiilor verzi. Apoi, prin aplicarea, din elicopter, a unor pulberi extrem de fine pe fața calotei, intensitatea radiațiilor solare fu limitată la un prag convenabil. Rând pe rând, au fost adoptate sistemul de menținere a temperaturii și umidității în intervalul optim, procedeul *sterovac* de distrugere a agenților patogeni, metodele „curate" de îndepărtare a resturilor menajere, de spălare a străzilor și de înhumarea a cadavrelor, tehnica uscată și cea umedă de suprimare a prafului, stârpirea prin ultrasunete a insectelor și a tuturor dăunătorilor ș.a.m.d.

Populația protopolitană se făcu repede remarcată printr-o excelentă stare de sănătate, prin reducerea aproape la zero a morbidității generale, eliminarea mortalității infantile și creșterea longevității. Pentru a proteja o asemenea evoluție demnă de cele mai elogioase aprecieri, orice străin – virtual purtător de agenți patogeni – era supus carantinei și unui tratament supărător, înainte de a i se admite intrarea în oraș; cât despre localnici, ei nu mai puteau părăsi Protopolisul, întrucât își pierduseră rezistența la boli și n-ar fi reușit să supraviețuiască unui contact cu lumea dinafară. Curând, izolarea urbei de sub cupola de plastic deveni totală.

Protopolitanii nu se arătau prea afectați de această situație. Ca să se adapteze cerințelor unei economii

autarhice, își restrânseră preocupările la producerea celor strict necesare traiului. Și cum condiționarea globală a topoclimei le-o îngăduia, renunțară la îmbrăcăminte. Apoi, își părăsiră casele, lăsându-le să cadă în ruină, deoarece constataseră că viața în aer liber, în parcuri și păduri, e mai comodă și mai sănătoasă. Pădurile se întinseră în voie peste dărâmături, invadară străzile și piețele pustii. Oamenii dobândiră o statură tot mai atletică, învățară să alerge fără efort, să se cațere cu agilitate în copaci, în căutarea fructelor de pădure, să se arunce din creangă în creangă, în salturi formidabile.

O vreme, cultivarea ogoarelor, trecută în grija femeilor și a copiilor, le mai păru rentabilă. Bărbații se ocupau cu vânătoarea și pescuitul, căci animalele din păduri și ape se înmulțiseră și constituiau cea mai sigură sursă de hrană. Mai târziu, grâul și porumbul fură lăsate să crească la întâmplare, iar vitele, porcii, oile și caprele repuse în libertate se sălbăticiră. Gonite din cuștile grădinii zoologice, fiarele înfometate porniră să-și caute singure de mâncare.

Unica distracție a protopolitanilor rămăsese aceea de a face copii. Și trebuie să recunoaștem că la asta se pricepeau de minune, ba se pare chiar că nu dădeau greș niciodată. E drept că alegerea și mai ales câștigarea femeii favorite prilejuiau certuri și bătăi sângeroase între masculii înfierbântați, fiecare dorind-o pe cea mai ispititoare; dar, deși asemenea conflicte se sfârșeau nu o dată prin sugrumarea celui mai firav, fecunditatea speței compensa cu prisosință pierderile.

La un moment dat, populația deveni chiar îngrijorător de mare, în raport cu mijloacele tot mai modeste de subzistență. Împărțiți în cete, oamenii începură atunci să se războiască pentru locurile de vânătoare și de pescuit, pentru pădurile cele mai bogate în fructe comestibile. Mai întâi pe furiș, apoi cu mare pompă, prizonierii fură consumați de învingători. Mandibulele creșteau, fruntea se teșea, gâtul se scurta, pieptul se bomba, umerii se lățeau, brațele se lungeau și, în cele din urmă, cei din Protopolis învățară să apuce crengile cu degetele picioarelor; staționea bipedă alterna în mod curent cu cea patrupedă.

Restul omenirii urmărea cu vie curiozitate desfășurarea palpitantă a evenimentelor. De dincolo de cupolă, se filma cu teleobiectivul, se inițiau senzaționale transmisiuni de televiziune în direct. Iar la bursa pariurilor, cota de departe cea mai ridicată o înregistra întrebarea-pronostic: *Când va începe să le crească protopolitanilor coada?*

Isopolis

Imaginați-vă un caroiaj alcătuit din două familii de drepte paralele echidistante, perpendiculare între ele, care ar desena pe un plan un câmp uniform de pătrate egale, ca o coală de hârtie milimetrică. Imaginați-vă acum că această hârtie milimetrică, mărită de câteva mii de ori, nu este altceva decât o platformă de piatră și că în fiecare dintre nodurile nevăzutei rețele se ridică, zveltă, câte o coloană pe a cărei abacă sunt sprijinite capetele a patru grinzi de lemn, așezate după liniile caroiajului. Pe grinzile principale se reazemă panourile pătrate casetate ale tavanului, iar fiecare casetă e acoperită cu o placă translucidă de alabastru. Șirul uniform al coloanelor continuă cât vezi cu ochii, în ambele direcții; filtrată prin tavan,

lumina difuză nu lasă umbre. Așa arăta orașul Isopolis, înainte de a fi fost incendiat din ordinul lui Alexandru Macedon. Spun gurile rele că, după o orgie cumplită, în evidentă stare de ebrietate, nevârstnicul cuceritor al lumii ar fi pus focul cu mâna lui. Pentru a înțelege însă că ordinul a fost pronunțat de o minte lucidă și încă după o matură chibzuință, cititorii sunt rugați să poposească în acest oraș pe vremea când Marele Alexandru nu trecuse încă Helespontul.

Pe atunci Isopolis avea o asemenea întindere, încât locuitorii nu-i cunoșteau hotarele și nici unul dintre ei nu-și amintea să-l fi văzut vreodată din exterior. Omogenitatea alcătuirii, identitatea perfectă a careurilor din care se compunea orașul, absența centrului și a marginilor, a unui loc privilegiat și a oricărui sistem preferențial de referință aveau profunde urmări asupra vieții derulate sub tavanul de alabastru. Aparent, oamenii semănau foarte puțin între ei, dar la o examinare mai atentă se putea constata că, oricât de mari ar fi fost deosebirile – care țineau de înfățișarea lor exterioară, de coafură și modă vestimentară, de machiaj și vorbire –, ele erau rezultatul unei premeditări constante și urmăreau să contracareze monotonia cadrului arhitectonic. Împestrițarea aceasta căutată era la fel de obsedantă și de obositoare cum ar fi fost uniformitatea și, dincolo de orice deosebiri, purtarea locuitorilor, mentalitatea lor se dovedeau surprinzător de asemănătoare. Toți cetățenii (care, evident, erau egali între ei, indiferent de vârstă și sex, iar alte considerente de diferențiere socială nu păreau să

existe) se îndeletniceau cu operația obositoare și de la bun început sortită eșecului a găsirii și luării în stăpânire – ca primă treaptă de distincție – a unui loc privilegiat. Oamenii se mișcau haotic, care încotro, fără încetare, omogenizând spațiul și din punctul de vedere al ocupării lui. Dacă undeva se forma, pentru câteva clipe, un gol sau, dimpotrivă, un nucleu foarte dens, care ar fi putut servi pentru orientare, mișcarea mulțimii le făcea să dispară imediat.

Uneori, foarte rar, câte un om se oprea, poate ostenit de atâta rătăcire, ori poate intuind că, în acel univers brownian, nemișcarea reprezenta singura posibilitate de a ieși din comun. Dar intuiția nu trecea poarta rațiunii. Pentru un timp, acel individ se constituia în centru absolut al orașului, în punct zero al unicului sistem de coordonate stabil. El devenea rege, germen al sfârșitului propriului său regat. Din fericire, nici el, nici cei care îl înconjurau nu-și dădeau seama de aceste lucruri și pericolul era învins prin ignorare. Curând, insul se reintegra goanei fără țel. De altfel, chiar dacă am presupune că soluția ar fi fost realizată, ea s-ar fi anulat, în mod paradoxal, de la sine. Într-adevăr, dacă vecinii ar fi recunoscut singularitatea celui-care-stă – recunoaștere necesară, altminteri monarhul neavând decât existență iluzorie –, ei s-ar fi oprit și, din aproape în aproape, repausul generalizat și-ar fi pierdut singularitatea.

Iosopolis nu putea admite unicitatea.

Alexandru era expresia însăși a unicității.

Adevărata cauză a incendiului se află în această contradicție de neîmpăcat.

Castrum

Înainte ca Legiunea a XII-a *Ortogonica* să se aşeze pe acele meleaguri, nu exista decât drumul prăfuit şi şerpuitor, evitând – printre coline împădurite – întâlnirea decisivă cu un râu capricios. Mlaştina îşi pulveriza vara ţânţarii pe deasupra pâlcurilor grăbite de drumeţi. Codrul era plin de sălbăticiuni şi răsuna de ciripitul gureş al păsărilor. Oraşul nu se născuse încă.

Au început cu drumul: l-au înlocuit cu o şosea dreaptă, pietruită, presărată cu poduri şi viaducte, croită parcă printr-o lovitură scurtă de sabie.

Râul l-au captat la izvoare şi l-au cocoţat, în chip de apeduct, pe un obsedant şir de arce egale, rezemate pe mii de piloni de granit. Din albia părăsită a râului au scos bolovani şi pietriş.

Arborii seculari i-au prefăcut în stive de bârne şi scânduri, rădăcinile le-au smuls şi le-au ars.

Mlaştina a secat apoi de la sine. Turba au utilizat-o în formidabilele lor cărămidării. Au fabricat milioane de cărămizi, ţigle, tuburi pentru conducte de apă şi canalizare.

În coasta unei măguri învecinate au deschis cariere, de unde au început să scoată blocuri paralelipipedice de calcar.

Colinele le-au nivelat, astupând văile şi depresiunile. Au bătătorit o uriaşă platformă pătrată, cu laturile îndreptate spre cele patru puncte cardinale.

Totuşi, oraşul nu se născuse încă.

Pe cele patru laturi ale platformei au săpat două rânduri de şanţuri şi au ridicat câte două valuri de pământ. În interiorul lor au înălţat un zid înalt şi solid. La cele patru colţuri au construit turnuri masive.

Cu toate acestea, oraşul nu se născuse încă.

Atunci comandantul legiunii îi chemă la el pe cei patru adjuncţi şi, desenând cu vârful sabiei în ţărână un pătrat, îl subîmpărţi, din două trăsături încrucişate, în patru pătrate egale.

– Am înţeles, au rostit, scurt, adjuncţii şi s-au întors la sublegiunile lor.

A doua zi, pe platforma bine bătătorită, au trasat cele două străzi principale: *cardo* şi *decumanum*. La intersecţia lor au construit forul, iar la capetele lor au înzestrat zidurile cu porţi fortificate şi şanţurile – cu poduri ridicătoare. Apoi, după ce comandantul s-a instalat în for, adjuncţii lui şi-au chemat

adjuncții și, desenând cu vârful sabiei în țărână un pătrat, l-au subîmpărțit în patru pătrate egale.

– Am înțeles, au rostit, scurt, adjuncții adjuncților și s-au întors la sub-sublegiunile lor.

Zilele următoare, în cele patru pătrate ale platformei au trasat câte două străzi perpendiculare, la intersecția cărora s-au instalat adjuncții comandantului. Apoi, adjuncții lor și-au chemat adjuncții și le-au arătat cum se împarte un pătrat în patru părți egale. Operațiunea s-a repetat, pătrat cu pătrat și stradelă cu stradelă, în ordinea crescătoare a puterilor lui patru, până la parcelarea întregii platforme în loturi minime și pînă la nivelul soldaților, al celor-fără-de-adjuncți. În mijlocul parcelelor pătrate, tăiate în cruce de câte două alei, soldații și-au durat case identice, pătrate, sănătoase, cu atrium și bazin.

Orașul era gata. Toate străzile și străduțele sale se intersectau perpendicular la distanțe egale. Ocuparea terenului relua întocmai structura ierarhică a legiunii, permițând orientarea excelentă a șefilor și făcând imposibilă eschiva subalternilor. Transmiterea dispozițiilor era extrem de operativă, iar ordinele se îndeplineau cu o rapiditate uimitoare. Totul funcționa cu precizie. Numai că, într-o bună zi, orașul fu atacat de barbari.

După ce forțară, cu grele pierderi, una dintre porțile socotite până atunci inexpugnabile, asediatorii năvăliră în oraș. Fără să se sinchisească prea mult de străzile și aleile pe care apărătorii efectuau manevre tactice desăvârșite, barbarii se năpustiră într-o goană

haotică, călcând de-a curmezișul straturile de zarzavaturi de pe loturile ostașilor îndureraţi. Apoi incendiară casele, îi uciseră pe cei care nu se aşteptau să fie atacaţi dinspre grădină şi pătrunseră în for. Întâmplarea făcu, în acele momente de derută, ca o lance să-l izbească drept în tâmplă pe comandantul legiunii. Ţeasta îi zbură în ţăndări şi subalternilor înspăimântaţi li se arătă atunci un creier cubic, pe feţele căruia se putea desluşi desenul regulat al unor circumvoluţiuni frânte în unghiuri drepte. Cuprinşi de panică şi de o presimţire lugubră, legionarii aruncară armele.

Mult mai târziu, istoricii romani au atribuit înfrângerea ignoranţei barbarilor în materie de geometrie.

Nu i se cunoaşte numele şi nici nu se ştie măcar dacă a fost botezat vreodată. Un motiv în plus pentru ca faima lui de cel mai controversat oraş al lumii să fie socotită oarecum întemeiată. Până şi existenţa îi este contestată uneori – şi poate pe bună dreptate, de vreme ce asupra ei s-au păstrat până astăzi doar patru mărturii, într-o oarecare măsură contradictorii. Iată-le, pe scurt:

„Misiunea noastră se încheiase. (...) Zidul chinezesc ar fi părut, desigur, un vierme anemic pe lângă giganticul oraş pe care îl clădiserăm şi al cărui trup robust ni-l imaginam întinzându-se, neîntrerupt, de la Atlantic la Pacific – o esplanadă monumentală, de aproape 4 000 de kilometri, traversând jungla

potrivnică a Amazoniei și lanțul Cordilierilor, ca un curcubeu de pace întins peste trupul Americii! (...) Mă obsedau încă imaginile șantierului: camioane grele aducând prefabricate și evacuând arborii uriași, pe care îi smulgeam junglei, cu rădăcini cu tot, pe măsură ce înaintam; buldozerele, macaralele, compresoarele, toată armata de monștri metalici, cu al căror vacarm urechile mele fuseseră familiarizate ani în șir; fețele arse de friguri ale colegilor de echipă, privirile încruntate ale șefului ori de câte ori în cale ne apărea un nou obstacol...

Toate acestea rămâneau acum departe, de vreme ce atinseserăm coasta vestică, deși evenimentul se consumase doar cu o zi în urmă. Tovarășii mei, întinși în nisipul fierbinte, dormeau dezmierdați de vuietul talazurilor, pe care atâta vreme îl visaseră. Își meritau odihna. Mă lăsai cuprins de toropeală, sub adierea binefăcătoare a înserării...

Nu știu câte ceasuri – ori, poate, zile – am zăcut astfel, atinși ca de un somn magic. Când ne-am trezit, orașul – ale cărui edificii ultime le puteam admira chiar de pe plajă, mai înainte de a fi ațipit – dispăruse cu desăvârșire; de atunci, nu l-a mai văzut nimeni, iar toate strădaniile mele de a dezlega taina au rămas, deocamdată, zadarnice..." (Din jurnalul găsit printre lucrurile celebrului explorator Felix Fortuneanu, a cărui urmă s-a pierdut în Mato Grosso în anul 1982.)

„Aflăm din surse demne de încredere că, după trei săptămâni de tratative, salariații firmei *Nature and Lanscape Safeguard Co.* au obținut majorarea salariilor

cu 2,7 procente; se aşteaptă ca de mâine lucrul să fie reluat. (...) Greva s-ar datora nemulţumirilor provocate de anumite clauze obscure ale contractului.

Se pare că firma urmăreşte dezafectarea clădirilor unui oraş al cărui nume îl ţine secret – un oraş nelocuit, după informaţiile noastre – şi reîntregirea, prin plantare masivă, a sitului natural, a ambianţei originare. Contractul de muncă prevede angajamentul salariatului de a servi firma până la încheierea lucrărilor; (...) şi se presupune că până atunci va mai trece destul de mult. Deşi oraşul nu părea să aibă o lungime mai mare de şapte kilometri, lucrătorii n-au reuşit – nici până acum, după opt ani de dislocare sistematică – să-şi termine treaba. Mai mult, circulă zvonul că distanţa care îi desparte de capătul opus al urbei se menţine, în linii mari, constantă." (Agenţia de ştiri *Prensa*, Buletinul informativ nr. 13.768 din 8 septembrie 1975, fila 16.)

„Cea mai vie amintire din acel oraş – pe care l-am descoperit, cu atâta trudă, chiar în inima junglei, cinci sute de mile la apus de locul unde mă aşteptam să-l găsesc – o păstrez despre o discuţie a mea cu un şofer (...). Mă aflam tocmai pe punctul de a ieşi, când l-am văzut trăgând pe dreapta şi coborând din cabina înaltă a camionului; bănuiam că, asudat cum era şi cu salopeta pătată de ulei, căuta un pachet de ţigări sau cel mult dorea să bea un suc rece de ananas şi – cum tot aveam de gând să cer cuiva lămuriri despre drumul către Pôrto-Velho –, bucuros că mi-am găsit atât de repede omul, am revenit la bar şi m-am cocoţat pe

unul dintre scaunele acelea înalte, prefăcându-mă distrat, dar pândindu-l cu coada ochiului cum trece pragul și se apropie. S-a așezat alături și, timp de câteva minute, tăcurăm amândoi, sorbindu-ne băutura și spionându-ne reciproc.

– Ai face bine să te cari, îmi zise brusc, fără să mă privească. Cine dracului te-a pus să vii încoace?... Crezi că nu se vede că abia ai picat? reluă el văzând că tac și răsucindu-se, cu scaun cu tot, spre mine.

– Ai ceva împotrivă?

– Ascultă-mi sfatul și nu-ți mai da aere... Aici se petrec chestii ciudate; au venit și alții, mai breji, dar toți și-au luat tălpășița. (...) Știi ce fac eu, de vreo patru ani încoace? Mă plimb cu hardughia asta nenorocită toată ziua, de la un capăt al orașului la altul, pe strada mare: la dus, car prefabricate; la întors, car copaci.

– Tu de ce-ai rămas?

– Cu noi, cei de-aici, e altceva; noi avem contract... De n-ar fi banii, de mult aș fi șters-o! Deși trebuie să fie nebun cine ne plătește, dacă o va face...

– Cum adică?

– Nu primim un sfanț, până terminăm treaba...

Se ridică, de parcă și-ar fi amintit ceva foarte important și ieși în grabă, fără să mai spună o vorbă și fără să plătească; i-am făcut semn băiatului să treacă în notă și consumația ciudatului meu interlocutor.

– Domnul are cont deschis, mă lămuri el pe un ton politicos, dincolo de care se ghicea un zâmbet atotștiutor și plin de dispreț." (O. Nyr-Dysseus: *Căutând*

capătul lumii, pp. 271-273; Éditions de l'Équateur, Paris 1977.)

„Judecând după aparențe, putea fi luat foarte bine drept un oraș axial; avea lungimea de aproximativ 6,7 km. și lățimea – constantă – de 530 m. Îl deosebea de toate celelalte orașe terestre – cel puțin judecând după imaginea lui privită de la altitudinea stației noastre – faptul de-a dreptul uimitor că se deplasa (extrem de lent, e adevărat) de la est-nord-est către vest-sud-vest, cu o viteză variind între 30 și 50 m/h. Pe parcursul acestei translații, pulsa abia preceptibil, prin alternări aleatorii de contracții și dilatări – ceea ce, de altfel, ne-a determinat să recurgem la noțiunea de lungime medie. În cei aproape șase ani de când îl aveam sub observație, străbătuse peste 2 000 de km, din inima continentului și până la țărmul peruvian, unde pare să se fi scufundat, cu încetul, în apele Pacificului." (Din comunicarea științifică *Elemente de cosmoscopie urbană experimentală*, prezentată la 24 aprilie 1980 în fața Academiei Franceze de un grup de cercetători de pe stația orbitală KL-9.)

Záalzeck

– Aici, spuneau ei, o să întemeiem primul oraş al pământenilor liberi.

300 de zile pe an cerul era de un albastru imaculat. În celelalte 65, ploua suficient pentru a face să rodească lanurile de grâu, plantaţiile de măslini şi viţă-de-vie ale acelei regiuni deluroase.

De ce aici? Istoria nu o consemnează. Poate tocmai pentru că 300 de zile pe an cerul era albastru.

Aşadar, au cioplit uriaşe blocuri de piatră, cântărind câteva mii de tone fiecare, le-au şlefuit şi le-au asamblat într-o platformă atât de bine nivelată şi atât de întinsă, încât rosturile nu le observau decât cei cu privire ageră, iar marginile nu puteau fi zărite decât de cei mai înalţi de statură. Apoi au îngrămădit aici

oamenii întâlniți pe o rază de aproape o mie de kilometri, i-au povățuit cum să cultive mai spornic glia, cum să se alimenteze rațional și, ca să nu fie nicio pricină de nemulțumire, i-au îmbrăcat pe toți la fel, în straie albe. Au plecat, încântați foarte și convinși că întronaseră pentru totdeauna cea mai dreaptă orânduială.

Când s-au întors, după multe sute de ani, pe monumentala terasă se lățise o pecingine de temple, înjghebate din așchiile de piatră desprinse la cioplirea blocurilor primordiale. O mână de preoți, înveșmântați în aur și purpură, oficiau cultul marelui zeu solar Záal, adunând în tezaurul altarelor sacre tot belșugul trudei zecilor de mii de sclavi care, dacă supraviețuiseră calvarului zidirii templelor, își împărțeau acum viața între arșița ogoarelor și bezna bordeielor de lut, furișate în văile sterpe.

Înfruntând amenințarea răstignirii, câțiva dintre aceștia păstrau, îngropate sub argila bătătorită a unicei lor odăi, straiele albe ale strămoșilor.

Mâhniți și dezgustați, întemeietorii primului oraș al pământenilor liberi au hotărât să stârpească bicisnicul neam terestru, socotindu-l nevrednic să poarte chip și nume de om. Dar, pe când să-și pună intențiile în aplicare, unul dintre ei își descoperi vocația sacerdotală și vru să-i doboare pe ceilalți în sclavie. Lupta fu scurtă și aprigă: astronava dispăru într-o formidabilă explozie.[1] Sclavii puteau să-și vadă, netulburați, de cazna lor zilnică.

[1] După unele opinii, o explozie nucleară.

Gnossos

Beat de fericire, Icar își umflă aripile ca pe niște pânze de galeră, în bătaia vântului. De la înălțimea amețitoare a zborului său, labirintul părea o simplă jucărie. Acesta era deci uriașul palat la a cărui zidire trudise și el săptămâni fără număr! Se auzi chemat: Dedal îl îndemnă să se grăbească, pentru ca fuga lor să nu fie descoperită înainte de vreme. Ar fi devenit atunci o pradă ușoară pentru vestita flotă a regelui Minos.

Neașteptat, în mintea lui se produse o limpezire. Înțelese că-i va fi cu neputință să se despartă de aceste locuri; nu exista decât o singură evadare și n-avea sens s-o caute aiurea. Senzația de plutire îi alungase orice spaimă și nu mai putea împărtăși nerăbdarea tatălui său. Prinse a se învârti în loc, maiestuos, cu

seninătatea unei pajure îndestulate. Curentul ascendent îl purta tot mai aproape de Soare.

– Coboară, îi porunci Dedal, ceara aripilor n-o să reziste!

Icar plana lin, în cercuri mari, tot mai sus. Cuprindea aproape întreaga insulă cu o singură privire.

– Încetează jocul acesta stupid! strigă, exasperat, părintele-arhitect.

Acum nu-l mai auzea pe Dedal care, nevoit să-şi cruţe forţele, se depărtase considerabil. Până în Sicilia era de străbătut drum lung. Icar îi făcu cu mâna semnul despărţirii. Apoi, minuscula şi alba alcătuire de ziduri îi polariză întreaga atenţie. Pentru o clipă se opri, suspendat în aer. Picături fierbinţi i se scurgeau pe spinare, gâdilându-l. Eliberat de gândul obsedant al evadării, se năpusti spre pământ cu viteza unui bolid. În cădere vertiginoasă, descria o spirală ale cărei inele se defăceau tot mai mult, pe măsură ce labirintul creştea sub irişii fascinaţi.

În ochii săi atotvăzători, labirintul devenise de nerecunoscut. Îi transfigurase planul şi îl ştia atât de bine, încât l-ar fi putut desena oricând, chiar şi cu pleoapele strânse. Nu rămăsese nici urmă de coridoare, nu se putea dibui nici unul dintre întortocheatele, înşelătoarele drumuri care nu duceau nicăieri. Palatul arăta ca un imens fagure, alcătuit din nenumărate încăperi de forme curioase, cu pereţi înalţi, lipsite de orice posibilitate de a comunica între ele. Cu o viteză înfricoşătoare, celulele – parcă tot mai numeroase – ale uriaşului fagure prindeau contururi precise. Icar

distingea acum și cele mai mici detalii. În același timp, fagurele însuși creștea, se umfla, se întindea, acoperind orizontul. Nu mai era un palat, ci un întreg oraș. Aproape în fiecare celulă, înarmat cu câte un ghem de lână, un om se căznea să afle ieșirea, fără să bănuiască măcar că, chiar dacă ar fi izbutit să treacă prin zid, tot n-ar fi făcut altceva decât să se transfere într-o altă celulă, unde căutarea urma să înceapă de la zero. Dar nici măcar acest amăgitor soi de evadare nu le era îngăduit nenorociților captivi. Întregul univers, în centrul căruia se afla fiecare, se reducea pentru ei la pereții înalți, impenetrabili, de o albeață strălucitoare și la inutilizabilul ghem de lână.

Ajunseseră aici din proprie inițiativă. Unde se afla oare nevăzutul minotaur, pe care își închipuiseră că-l vor ucide cu sabia atârnată la șold? Într-o răsucire rapidă, Icar trecu neobservat pe deasupra capetelor cufundate în meditație. Traiectoria pe care o desenase în văzduh sfârși pe lespezile de marmură ale unei celule pustii. Viața tăcută a orașului-fagure își urmă rotirea, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Învingându-și durerea, Dedal își fâlfâi aripile, în obositorul său zbor spre curtea regelui Cocalus.

Departe de privirea oricărui muritor, firul roșu, prelins printre dinții încleștați ai lui Icar, schițase însă pe albul marmurei soluția hulită a singurei evadări posibile.

Verticity

Orașul nu părea să aibă nici început și nici sfârșit. Privit dintr-unul dintre elicopterele care-i dădeau mereu târcoale, el semăna cu un gigantic turn, ale cărui capete, micșorate de efectul perspectivei, se pierdeau în depărtări. De pe pământ, silueta lui deșirată, ca o sfidare adusă gravitației, țâșnea spre negurile bolții; subsoluri adânci, subterane etajate și fundații formidabile continuau, nevăzute, ca o veritabilă rădăcină, acest trunchi fără seamăn. La o înălțime de câțiva kilometri începeau să se ramifice tijele purtătoare de centrale heliotermice, înconjurate de corolele oglinzilor parabolice. Din loc în loc, platforme în consolă serveau pentru aterizarea și decolarea vehiculelor zburătoare. Cota finală a orașului nu putea fi precizată;

înălțarea sa continua fără întrerupere, pe măsură ce creierul electronic central lansa comenzi ordinatoarelor care dirijau creșterea construcției. Deși orașul era viu, el putea fi comparat doar în închipuire cu un arbore; în realitate, n-a fost cuprins de nimeni cu o singură privire, iar vederile lui parțiale nu dădeau niciun temei pentru o asemenea comparație.

Structura internă a orașului era destul de complicată. Printr-o rețea de tuburi de mare presiune circulau apa și mineralele extrase din subteran, azotul și bioxidul de carbon de origine atmosferică – materie primă pentru prepararea, cu ajutorul energiei solare, a alimentelor și bunurilor de consum necesare locuitorilor. În sâmburele construcției mai erau găzduite centralele de condiționare și climatizare, precum și instalațiile destinate circulației și comunicației. Nucleul tehnic era încins de un prim inel, alcătuit din spațiile publice; inelul exterior era destinat locuințelor. Acestea găzduiau și încăperile unde membrii familiei își desfășurau munca zilnică – o muncă intelectuală, întrucât toate celelalte activități erau automatizate și dirijate de ordinatoare.

Tânărul Nat se simțea stingher. Obținuse, după îndelungate insistențe, permisiunea de a vizita orașul. Cererea lui trezise însă multe suspiciuni autorităților, obișnuite cu o populație care, beneficiind de avantajele sistemului stereo-cromo-videofonic, de comunicații totale, renunțase demult până și la vizitele amicale, păstrate cândva în tradiție. De altfel, locuitorii orașului erau și foarte ocupați. Obligația de a

munci fusese legiferată aici mai mult din motive formale, căci deprinderea unei activități utile era atât de adânc înrădăcinată, încât fiecare cetățean major îi dedica practic tot timpul disponibil. Toți aveau o sumedenie de îndeletniciri și, dispunând de o calificare polivalentă, efectuau mai multe operații simultan. Nimeni nu avea timp pentru tânărul vizitator.

În giganticul furnicar din Verticity, Nat suferea de singurătate. Rătăcea ore întregi prin ascensoare rapide – și, de la o vreme, foarte rar solicitate – fără să întâlnească țipenie de om. După câteva zile petrecute într-o sală de documentare, ajunse să știe câte ceva despre oraș și istoria lui, însă prea puțin pentru a intra în legătură cu cei care locuiau aici. Se simțea atras, în mod straniu, de făptura imaterială a crainicei care anunța ora exactă; în cele din urmă, se decise s-o caute. Era o treabă nu tocmai ușoară: informații particulare nu erau furnizate oricui și cu atât mai puțin unui străin; deci nu reuși în niciun chip să afle numele enigmaticei sale dulcinee. Pe măsură ce găsirea necunoscutei se dovedea tot mai dificilă, atenția îi era irezistibil acaparată de zâmbetul ei evanescent. Curând, Nat ajunse să aștepte cu nerăbdare clipa în care urma să se anunțe ora exactă. De altfel, operația se repeta, în principalele noduri de circulație, la fiecare jumătate de ceas. Absorbit cu totul de pasiunea lui, străinul nu luă în seamă faptul că puținele localnice pe care le întâlnise erau departe de frumusețea crainicei. Și, cu toate că putea să fie la mijloc o simplă întâmplare, aceasta oferea o explicație ciudatei sale alegeri.

Nat nu simțea nevoia unei explicații; obsedat, suspectându-se singur – totuși – de a se fi îndrăgostit orbește, ca un adolescent, el luă hotărârea de a pătrunde, cu orice risc, la centrul de emisie. Pe parcursul investigațiilor sale, continua, bineînțeles, din 30 în 30 de minute, să se adâncească în extazul orei exacte – emisiunea preferată și singura care-l interesa. Avu astfel prilejul să constate că, de fiecare dată, crainica își schimba toaletele. În cursul nopții, ea purta lungi cămăși vaporoase sau își etala nudul și atunci Nat simțea sângele urcându-i la tâmple; întindea uneori brațele spre iluzoriul trup și îl sfâșia, neputincios, plimbându-și degetele prin aer.

– Numai de n-ar fi vreo stră-străbunică, se ruga el, amintindu-și vag o povestire a lui Edgar Allan Poe, ori fantoma vreunei dive din veacul trecut...

Când, după un lung periplu, ajunse, în sfârșit, la centrul de emisie, constată că ruga îi fusese, oarecum, ascultată. Imaginile cromospațiale, ca și banda sonoră, erau compuse – după un program elaborat de dispecerul automat, pornind de la opțiunile exprimate de abonați – din elemente disparate, stocate în memoria centrului. Disperat, Nat pricepu, în sfârșit, că se îndrăgostise de idealul de frumusețe feminină al locuitorilor acelui oraș, ceea ce nu părea de natură să-l consoleze. Asemenea sculptorilor Antichității, dispecerul modela făptura crainicei nu copiind un tipar anume, nu redând trupul și chipul vreunei celebre stele – fie ea, între timp, îmbătrânită, ori de mult stinsă din viață, ci pur și simplu sintetizând, într-o

personificare ideală, acele proporții și trăsături pe care cetățenii le considerau desăvârșite.

Se imagină îngenuncheat în fața Venerei din Millo, îmbrățișând postamentul pe care se ridicau superbele picioare de marmură ale zeiței. Se disprețuia, zicându-și apoi că Pygmalion avusese măcar scuza de a se fi îndrăgostit de propria lui creație. Totuși, chinuitoarea iubire continua să-l mistuie.

Abia mai târziu, după ce se stabili definitiv în Verticity, după ce locuitorii orașului îl admiseră printre ei, după ce începu să le descifreze tainele, Nat înțelese că nici unul dintre aceștia nu găsea nimic nepotrivit în pasiunea lui pentru himerica făptură a crainicei. Căci, sluțiți de-un secular sedentarism, robii noului Vavilon își cultivau elevatul simț estetic în orgii secrete, printre amante și amanți impalpabili, părelnic încarnați la comanda robotului de agrement al casei.

Poseidonia

Cu timpul, oamenii se vor obișnui, desigur, să trăiască sub apă. Se vor lăsa ademeniți de palatele – pustii deocamdată – ale orașului submarin, cu ziduri de mărgean, cu candelabre împodobite de perle vii; se vor abandona străzilor întortocheate, ferite de arșiță și de îngheț, de crivăț și de obsesii pluviale, pieților verzi-albastre, cu soare blând, niciodată orbitor, adâncurilor lichide, necunoscătoare de spaimă de diluviu...

Cu timpul, plămânii lor vor deprinde meșteșugul disocierii oxigenului de apă; stomacul lor – gustul rafinat al algelor, al peștelui crud, răpus cu dinții; trunchiul lor – arta plutirii elegante, a unduirii hipnotice și a zvâcnirii fulgerătoare. Trupul li se va alungi, căpătând contururi de torpilă, membrele li se vor adapta

înotului, inteligența li se va ascuți, ca și botul. Vor popula Poseidonia, vor trăi în belșug pe întinsele plaiuri acvatice, vor cunoaște plăcerea inefabilă a tumbelor amfibii și tot mai rar îi va încerca nostalgia condiției terestre, bipede, originare.

Cu timpul, oamenii vor semăna, mereu mai mult, cu delfinii...

Dar, până atunci, o, cât de greu le vine să facă primul pas, să învețe prima regulă, de aur, a aparențelor – tăcerea!

Musaeum

La început nu era decât un oraş oarecare...

S-a întâmplat apoi ca, printr-un capriciu al destinului, într-una dintre casele sale – o casă oarecare – să vadă lumina zilei un prunc năstruşnic; înverşunat, de mic, împotriva condiţiei banale, pe care părinţii i-o inoculau cu meticulozitate şi adâncă evlavie, îşi puse în gând să forţeze porţile inefabile ale nemuririi. Posteritatea îi recunoscu geniul (poate cam în pripă), iar exemplul său deveni curând molipsitor. Aşa se explică faptul că, nu peste multă vreme, oraşul se umplu de genii şi aproape că nu era casă în care să nu se fi născut sau să nu fi locuit, măcar pentru o lună, una dintre numeroasele personalităţi încununate de gloria talentului.

Iată, dar, în ce împrejurări – şi dând o dovadă de intuiţie profetică remarcabilă – primăria schimbă numele oraşului în *Musaeum* şi adoptă faimoasa *Decizie*, constituită mai apoi în bornă a începutului unei noi ere (după cum se ştie, musaeumienii continuă şi astăzi să facă numărătoarea anilor de la acea dată...). Act de înaltă înţelepciune, pătruns de pios respect faţă de ilustrele figuri ale înaintaşilor şi faţă de istorie, *Decizia* interzicea cu străşnicie, sub ameninţarea pedepsei capitale, dărâmarea, sub orice motiv, a vreunei case. Nicio cărămidă nu putea fi urnită de la locul ei şi cea mai mică modificare – chiar şi a interioarelor – implica riscul nedoritei întâlniri cu plutonul de execuţie.

Poate că *Decizia* nu s-ar fi bucurat de o atât de îndelungată valabilitate – oraşul neputându-se întinde la infinit – dacă unul dintre cei mai mari inventatori ai tuturor timpurilor – şi care locuia, după cum era de aşteptat, tocmai în acea urbe – n-ar fi imaginat un sistem extrem de ingenios, care permitea fiecărei noi generaţii să-şi ridice construcţiile peste acoperişurile celor existente. Zeci de oraşe moarte, suprapuse, îl înălţau, în creştet, pe cel viu...

Cu timpul, o diviziune a muncii de un tip aparte a restrâns la numai trei numărul profesiunilor fundamentale. Cea mai mare parte a populaţiei îşi desfăşura activitatea în legătură cu oraşele de dedesubt: se ţinea o evidenţă riguroasă a arhivelor, se alcătuiau fişe biografice detaliate pentru fiecare locuitor care vieţuise cândva pe acele meleaguri, se elaborau voluminoase

tratate de istorie generală a așezării, de istorie aplicată la cele mai variate sectoare ale vieții sociale; se cercetau relațiile dintre structurile urbane suprapuse, succesiunea stilurilor, influențele reciproce cu restul lumii.

Reprezentanții celei de a doua profesiuni musaeumiene importante se îndeletniceau cu operația dificilă de ridicare a schelelor și de construire a orașului destinat generației viitoare. Era, fără îndoială, o meserie de mare răspundere, care solicita cunoștințe tehnice multilaterale și în ale cărei secrete erau inițiați, în fiecare an, un număr de tineri remarcați în liceu pentru sârguință și conștiinciozitate.

În fine, câțiva, puțini la număr – cei câțiva aleși – creau opere nepieritoare despre viața minunată pe care o duceau locuitorii Musaeumului. (Printre ei se mai rătăcea, din când în când, câte unul care-și îngăduia aluzii voalate la viața pe care ar fi putut-o duce dacă crucialul act n-ar fi fost adpotat; dar, pe drept cuvânt indignată, populația îl ucidea cu pietre, cu toate că linșajul fusese scos în afara legii.) Lista completă a zecilor de generații de creatori autentici ocupa un loc special în tratatele de istorie. Casele lor erau musaeificate, iar trecerea fiecăruia prin viață era marcată prin numeroase plăci comemorative. Adevărul este însă că operele lor rămâneau cu totul necunoscute, deoarece nimeni n-avea timp să le examineze și nici măcar creatorii înșiși nu-și puteau face, reciproc, acest serviciu, într-atât erau de ocupați cu munca lor.

Noaptea, după ce larma dulgherilor cățărați pe acoperișuri se potolea, liniștea era întreruptă, uneori, de

un zumzet surd, obsedant, urcând din adâncuri. Înfricoșați, musaeumienii se zăvorau atunci în casele lor, unde se îmbătau, se îndopau cu somnifere ori își înfundau urechile cu dopuri de ceară, ca să nu mai audă. Cei mai curajoși se aventuraseră cândva în jos, printre orașele apuse, dar nici unul n-a mai revenit la lumină.

Și nimeni n-ar fi putut spune dacă acele nocturne emisii sonore erau gemetele giganticului eșafodaj, încovoindu-se sub povară, șuierul vântului trecând printre ruine, șoaptele fără noimă ale lapidaților neîngropați, sau, poate, corul alcătuit din milioanele de glasuri, pițigăiate, ale șobolanilor...

Homogenia

În oraşul acela, alcătuit din cartiere absolut identice, pe străzi identice se înşiruiau case identice, în ale căror încăperi identice se aflau oameni identici. Ceea ce era (şi nu era) ca şi cum oraşul ar fi fost alcătuit dintr-un singur cartier, cu o singură stradă, ocupată de o singură casă, în a cărei singură încăpere s-ar fi aflat un singur om. (Ar trebui chiar să ne întrebăm dacă nu cumva această din urmă imagine reprezintă singura variantă reală posibilă a tipului descris mai sus.)

Totuşi, oraşul exista, întocmai aşa cum este el definit în prima frază. Toată dificultatea fusese de a concepe proiectul unei urbe cu cartiere, străzi şi case absolut identice, ca şi de a proiecta case cu încăperi perfect asemănătoare. Odată aceste două praguri

depășite, construcția orașului s-a realizat cu extraordinară rapiditate și precizie, având în vedere faptul că mii de case erau executate după unul și același tipar – ceea ce constituie, fără îndoială, idealul de totdeauna al constructorilor. În ultimă instanță, înălțarea orașului s-a rezumat la două operațiuni fundamentale: producerea în milioane de exemplare a unicului element prefabricat și montarea caselor pe amplasamentele stabilite prin proiectul de sistematizare – ceea ce consta în simpla asamblare a câtorva sute de asemenea prefabricate.

Inițial, locuitorii Homogeniei, ca mai toți oamenii, erau departe de a se asemăna în vreun fel între ei. Dar viața într-un oraș cu o structură atât de omogenă exercită asupra lor de la bun început, într-un mod cu totul insesizabil, o acțiune ciudată. Mai întâi, după ce se convinseseră că le-ar fi fost imposibil să-și identifice locuințele, renunțară la ideea însăși de a avea un anumit domiciliu și făcură apel la soluția cea mai comodă, aceea de a ocupa, de fiecare dată, încăperea liberă cea mai apropiată. De altfel, oamenii nici măcar nu mai percepeau repetata schimbare de reședință, deoarece, orașul fiind omogen, spre orice casă s-ar fi îndreptat, aveau de parcurs același drum. Apoi, pentru că ar fi fost destul de obositor să-și poarte cu ei garderoba, dintr-un loc într-altul, în peregrinările lor, se generalizează rapid portul unei uniforme extrem de simple și practice – un fel de pelerină largă, distribuită gratuit, aceeași pentru bărbați și femei – care, fiind

confecționată dintr-un material ieftin, era aruncată de îndată ce se murdărea.

Pasul cel mai greu a fost să se renunțe la tradiția, adânc înrădăcinată, a familiei. Vreme îndelungată, familiile fură nevoite să umble mereu împreună, pentru că, odată despărțite, ar fi fost imposibil să se regăsească. Pe lângă faptul că era incomod, acest gen de perpetuă migrație făcea imposibilă desfășurarea normală a producției, a învățământului, a celorlalte activități sociale, organizate pe cu totul alte baze decât grupul familial. Sub presiunea evenimentelor, fu decretată dizolvarea familiei și obligativitatea fiecărui individ matur de a educa și hrăni copiii găsiți în încăperea în care se retrăgea pentru odihnă sau întâlniți pe stradă.

Urmarea se dovedi dramatică: nu era zi în care să nu fie descoperite câteva zeci de cadavre, ale unor inocenți răpuși de foame. Dar familiile se destrămaseră și ar fi fost imposibil, acum, să fie reconstituite; evoluția lucrurilor se precipită, iar singura consecință a stingerii tot mai masive din viață a pruncilor fu deprinderea, dobândită treptat, de a nu mai face copii. Nu peste mult, procrearea începu să fie socotită o gravă imoralitate, iar aducerea unui urmaș pe lume – pedepsită prin lege.

Noua viață a homogenienilor declanșă efecte biologice neașteptate. Diferențele dintre sexe se șterseră treptat; nu se mai năștea nimeni, dar nici nu mai murea nimeni și, cu timpul, variațiile de vârstă dispărură și ele. În cele din urmă, când pieri orice particularitate morfologică individuală, când toți locuitorii

orașului ajunseră la fel ca statură, înfățișare și alcătuire, între ei încetaseră de mult să mai existe deosebiri de gânduri și, la drept vorbind, gândirea însăși amuțise. Oameni identici se mișcau identic – ca niște mecanisme perfect sincronizate – în încăperile identice ale caselor identice, de pe străzile...

Kriegbourg

– La dracu'! exclamă Richard, ținând mâna streașină la ochi. N-ar strica să cercetăm mai de aproape vistieria acestor oameni de treabă.

Henry tăcea. Cuprinsese dintr-o privire bastioanele robuste ale cetății, încununate de flamura portocalie, cu un leu roșu brodat la mijloc. Încercase cu ochii grosimea zidurilor, adâncimea șanțurilor, trăinicia porților, adulmecase primejdia ascunsă a crenelurilor, a meterezelor și *mâchicoulis*-urilor, calculase numărul probabil al combatanților, cântărise raportul de forțe și șansele de reușită ale unui asediu.

– Privește turlele acestea, insistă Richard, sunt mai numeroase chiar decât ale Florenței! Cât aur și câte pietre scumpe trebuie să zacă în beciul puturos al primăriei!

– E pace, mârâi prințul.

– Câte femei tânjesc și câte fete se ofilesc de doruri secrete! Să nu ne lăsăm stăpâniți de egoism...

Henry rânji.

– Pe cai! tună el, atins în punctul cel mai vulnerabil.

Flamura albastră cu roze se desfășură fluturând în galopul zornăitor al armăsarilor. Cu vizierele lăsate, cavalerii se năpustiră asupra celei mai apropiate porți. Luați pe neașteptate, apărătorii uitară să ridice podul: pândarii adormiseră la posturi. Asediul fu crâncen. Până să se înfierbânte catranul, până să fie fierte untdelemnul și apa, până să se adune garda, atacatorii cuceriseră primul bastion și își deschiseră drum în cetate. Un măcel îngrozitor se dezlănțui între zidurile acesteia. Cei atacați luptară cu înverșunare și nici unul dintre ei nu se lăsă prins de viu. Cedară palmă cu palmă, casă cu casă, acoperind cu cadavrele lor străzile strâmte.

Când, după cinci zile și cinci nopți de urgie, ultimul apărător își străpunse gâtul cu spada, nevoind să se predea, orașul căpătase o înfățișare sinistră. Pretutindeni zăceau stârvuri intrate în descompunere, iar duhoarea era plimbată de vânt prin toate ungherele. Fioroșii învingători desfundară butoaiele pântecoase de prin pivnițele caselor mai arătoase și se așternură pe chiolhanuri. Apoi, mirosind a sânge, a sudoare și usturoi, bărboși și ațâțați de băutură, își făcură intrarea triumfală în iatacul plânselor văduve, le răsturnară pe pernele groase și le consolară cu multă convingere. Numeroase tinere, care își purtau durerea prea la

vedere, primiră și ele alinări binevoitoare. Câteva fecioare se lăsară îngenuncheate fără multe mofturi.

Dormiră apoi, cu toții, de-a valma, o zi încheiată.

– Parcă spuneai ceva de-o vistierie, mormăi prințul, în timp ce Richard se chinuia să-l încalțe.

– Cufere pline cu comori, bine ferecate, ne așteaptă în beciul primăriei.

Pe drum, Henry fu încercat de o stranie neliniște. Cercetă atent flamurile albastre, care le înlocuiseră, în vârful turnurilor, pe cele portocalii. Privi în preajmă-i. Parcă prea erau, totuși, multe cadavrele. Și parcă prea erau, unele, descărnate. Neliniștea-i spori când zări, într-un gang, schelete albite de vreme. Nu-i venea să creadă că locuitorii cetății și-ar fi lăsat morții neîngropați.

– Ce zici de ciolanele astea?

– Par să zacă aici de vreo câteva luni, încuviință Richard.

– Sau de câțiva ani, îngână, gânditor, prințul.

Copleșit de griji, Henry coborî treptele de piatră. Vistieria era, într-adevăr, ticsită de vase de aur și argint împodobite cu nestemate, lăzi cu galbeni, perle și giuvaieruri. Câteva momente uitară de orice grijă, desfătându-și ochii cu tabloul fabulosului tezaur. Aurul și diamantele sclipeau în lumina pâlpâitoare a făcliilor. Brusc, prințul îl scutură de braț pe Richard: comoara era împresurată de câteva zeci de trupuri, aflate în diferite faze de descompunere și purtând costume, arme și armuri provenite din toate țările lumii. Într-o fracțiune de secundă, în mintea lui se declanșase

revelația cumplită a adevărului. Vedea cum, atrași de opulența cetății, războinicii se năpusteau asupra ei, val după val, cum foștii asediatori, îmbătați de victorie și vlăguiți de orgii, deveneau victimele facile ale următorului asalt. Spectrul unui apropiat deznodământ îl obseda.

– Să plecăm! răcni el, înspăimântat.

– Să plec?! Doar dacă mi-aș fi pierdut mințile... îi răspunse incitat Richard.

– Trebuie să ne salvăm, cât mai e timp! Alarmă! urlă nenorocitul, suind în grabă câteva trepte, pe când celălalt îi împlânta în spate sabia.

Horcăind, Henry se prăbuși printre cadavre.

– Era prea mult pentru doi, conchise Richard, cu nostalgie.

Peste câteva ceasuri, asupra cetății se abăteau alți viteji, însetați de bogăție și amor, purtând în frunte, pe un stindard violet, doi șerpi cusuți cu fir auriu. Veneau în rânduri strânse, puternici, necruțători, gata să-i dovedească lui Richard că ceea ce i se arătase în lugubra pivniță ar fi fost prea mult chiar și pentru unul singur.

Moebia sau Oraşul interzis

Citise în memoriile lui Marco Polo că renumita capitală era alcătuită din mai multe incinte concentrice, comunicând prin porţi monumentale cu streşini suprapuse, ca ale pagodelor. Prima incintă înconjura Oraşul Exterior. Urmau Oraşul Mongol sau Mijlociu şi Oraşul Interior, supranumit Oraşul Imperial. În fine, în mijlocul acestuia se afla Oraşul Interzis, Oraşul Sacru unde niciun european nu pătrunsese încă. Călăuza îi atrăsese atenţia asupra zădărniciei încercării sale, dar nu avea de gând să renunţe. Va fi primul străin care va vizita Oraşul Sacru!

– Prea bine, îi spuse atunci călăuza. Urmează-mă!

Străbătură prima incintă fără prea multe complicaţii. Străzile erau drepte, iar casele, din câte îşi putea

da el seama, reproduceau la scară redusă planul oraşului, cu zidurile lui concentrice. Trecătorii, care semănau între ei atât de mult, încât numai după veşminte îi puteai deosebi, îşi vedeau de treburile lor, fără a-i arăta că l-ar băga în seamă. La următoarea poartă i se ceru să prezinte scrisorile de acreditare. Oraşul Mongol nu părea să difere mult de cel Exterior, doar că locuitorii lui se dovedeau încă şi mai indiferenţi la trecerea străinului. Intrarea în Oraşul Imperial, cu palatele şi grădinile sale, îi fu admisă numai după o lungă aşteptare. I se făcu însă cunoscut, cu acest prilej, că însuşi Marele Han îl va primi la reşedinţa sa.

Marele Han îl primi zâmbitor, cu un ceremonial demn de trimisul unei mari puteri. Fu servit un prânz întocmit dintr-o duzină de feluri de bucate, gătite după reţetele celor mai rafinaţi gastronomi ai imperiului, intercalate cu tot atâtea sorturi de ceai. Urmă un spectacol de pantomimă, cu actori costumaţi şi mascaţi într-o manieră grotescă, apoi îşi făcură apariţia dansatoarele care, în sunetele unei melodii stranii, executară un dans plin de graţie. Străinul socoti momentul potrivit pentru a-şi expune cererea.

– Desigur, desigur, încuviinţă Marele Han, urmărind cu imperturbabilul său zâmbet mişcările hipnotizante ale dansatoarelor. Oaspetele nostru nu va găsi supărător faptul că, în drum spre Oraşul Sacru, va mai avea de trecut prin câteva porţi...

– O, nicidecum, am şi început să mă obişnuiesc.

– Era de aşteptat, continuă să zâmbească Marele Han. Oaspetele nostru nu ne va lua în nume de rău

faptul că, dată fiind cerința ca numai celor aleși – lăudat fie numele Domnului! – să li se îngăduie accesul în Orașul Sacru, la fiecare poartă i se va pune câte o întrebare.

– Pare un lucru de înțeles.

– Și nici nu va socoti nedrept să-și ofere capul chezășie pentru răspunsurile pe care le va da, conchise marele Han.

Străinul tăcu. Gâtul îi înțepenise într-un fior de gheață.

– Oaspetele nostru se poate răzgândi încă, îl privi, zâmbind, cel în puterea căruia se afla.

– Accept orice condiții, zise străinul, stăpânindu-și teama.

Marele Han lovi ușor cu un ciocănel într-un gong de aramă. Îndată se arătară doi oșteni înarmați, care îl însoțiră pe oaspete spre șirul de porți pe unde i se spusese că va trebui să treacă. Încadrat de o adevărată escortă, ajunse în fața porții de la care avea să înceapă cumplita încercare. Clădită din marmură albă, între ziduri de cărămizi smălțuite, era încununată de un triplu acoperiș, cu muchii răsfrânte. De sub olanele aurite, lucind orbitor în soare, își scoteau capetele căpriorii, din lemn de pin acoperit cu un lac roșu. Cele două canaturi, închise, ale porții erau turnate din bronz. În fața lor, așezat pe o rogojină, înveșmântat în alb, un bătrân cărunt, cu barba rară, îl aștepta surâzător. Chipul lui semăna uimitor cu acela al Marelui Han, al oștenilor, al călăuzei și al tuturor bărbaților întâlniți în această țară, dar străinul, chinuit de gândul

nerostitei întrebări la care avea să răspundă, încetă să se mai mire.

– Câte porți te despart de Orașul Sacru? grăi bătrânul.

Oștenii își cumpăniră săbiile, gata să le tragă din teci.

– Dacă aș răspunde, chibzui cu voce tare străinul, mi-ar rămâne, desigur, cu una mai puțin!

Canaturile de bronz se rotiră fără zgomot: ghicise! Escorta îl urmă, printre ziduri de-a lungul cărora se desfășurau, în reliefuri joase, scene cu dragoni înaripați. Culorile vii ale cărămizilor smălțuite îi plăcură. Zidurile erau înalte, urmau un contur sinuos și, din loc în loc, erau încununate cu turnuri identice. După o oră de drum, interesul pentru dragoni și culorile smaltului îi pieri cu desăvârșire, făcând loc unei senzații de secătuitoare monotonie. Când ajunse din nou în fața unei porți cu olane aurite, vegheate de un bătrân cu barba rară, i se păru firesc să fie întâmpinat cu același surâs enigmatic și de aceleași canaturi de bronz. De data aceasta însă, hainele înțeleptului erau de culoarea purpurei. Dacă n-ar fi fost acest amănunt și drumul chinuitor pe care îl străbătuse, ar fi putut să jure că se afla încă în fața primei încercări.

– Ce te aduce la mine? întrebă înțeleptul.

Oștenii se mișcară grabnic și se auzi sunetul lamelor de oțel lunecând pe arama tecilor.

– Bunăvoința Marelui Han mă aduce, răspunse străinul.

Din nou se clintiră canaturile de bronz și din nou se pomeni călcând cu teamă printre zidurile

smălțuite. Se văzu pentru a treia și pentru a patra oară în fața unei porți și de fiecare dată găsi răspunsul cel mai potrivit la vorbele iscoditoare ale înțeleptului cu barba rară. Și tot așa, până la zece. Și când, după un drum istovitor, adus încă o dată în fața porții de vajnicii oșteni cu săbiile pregătite, un bătrân în straie negre îi puse cuvenita întrebare, străinul se zăpăci într-atât, încât nu înțelese nimic. Oștenii traseră săbiile.

– Prin câte porți ai trecut? repetă surâzător bătrânul.

Săbiile se ridicau încet, sclipindu-și tăișurile.

– Prin zece porți am trecut, vorbi repede străinul.

Canaturile de bronz rămaseră neclintite. Brațele înarmate ale oștenilor erau înălțate mult deasupra capetelor. Străinul se întrebă dacă nu cumva ar fi trebuit să numere și cele trei porți pe care le străbătuse înainte de a ajunge la Marele Han.

– Treisprezece! gemu el, rugător.

Înțeleptul surâdea, mângâindu-și barba rară. Și, în vreme ce oțelul zvâcnea, fulgerând, zise:

– De zece ori ai trecut, e drept, dar prin una și aceeași poartă...

Apoi ridică de pe lespezi căpățâna șiroind de sânge și o azvârli peste grămada de tigve pe care străinul n-o observase.

Motopia

Nu se ştie cu certitudine când anume a apărut, când a început să se dilate şi nici ce forţe îi alimentează expansiunea. Puţini sunt cei care au îndrăznit să abordeze subiectul dificil al prospectării viitorului său, deşi mulţi se tem că nimic nu-i va putea opri creşterea. Motopia este un oraş în explozie. Dar este el, oare, un oraş?

Imaginaţi-vă o arie delimitată – destul de aproximativ, de altfel – de un cerc cu diametrul cam de 100 kilometri. Perimetrul acestui cerc este alcătuit din peste 100 000 de exemplare dintr-un soi de combine gigantice, aşezate una lângă alta, angajate într-o lentă mişcare radială, către exterior. Pe măsură ce, îndepărtându-se de centru, între ele încep să se formeze

intervale libere, alte combine se aliniază în frontul de activitate. Rostul acestor adevărate uzine ambulante, complet automatizate, este de a pregăti ofensiva.

Colinele și dealurile sunt nivelate, depresiunile sunt umplute, până și muntele cel mai prăpăstios este redus la un perfect plan orizontal. Pădurile sunt transformate în cherestea și celuloză, pământul vegetal din câmpii este înlăturat și tescuit în lacurile anume desecate, fluviile sunt prefăcute în canale acoperite și întreaga faună este valorificată pe cale industrială. Combinele nu execută însă o simplă operație de nivelare: în urma lor, prinde contur o fabuloasă rețea rutieră, alcătuită din autostrăzi multietajate, dezvoltate în zeci de direcții, intersectate uimitor în dantelării de beton și asfalt. În ochiurile acestei rețele sunt situate parcaje supra și subterane, garaje-turn, cu câteva zeci de nivele, hale zăvorâte de enigmatice porți de metal. La câteva sute de metri deasupra solului plutește, zi și noapte, un nor albăstrui, întins, învăluind întreg orizontul.

Orașul este locuit, în exclusivitate, de fecunda specie a omobilelor. Viața acestora este relativ puțin cunoscută, din pricini lămurite ceva mai jos. Totuși, unele consemnări au fost făcute de către câțiva reporteri temerari, care au reușit să se înapoieze de aici, în mod miraculos. Având în vedere tulburarea lor pronunțată chiar în urma unei șederi extrem de scurte, precum și numeroasele puncte în care relatările se contrazic reciproc, informațiile socotite demne de a fi puse în circulație sunt extrem de sumare.

Existența – cea publică, cel puțin – a omobilelor începe la porțile halelor, de unde ies în grupuri compacte, din oră în oră. Se pare că aici își fac apariția numai exemplare mature, de mare litraj. Diferite subspecii se deosebesc între ele doar prin tipul și poziția inimii, transmisie, suspensie și alte asemenea date anatomice. Fiecare familie este caracterizată printr-o anume construcție a caroseriei, diferențierile individuale localizându-se mai ales la nivelul liniei, culorii, numărului de faruri sau limitându-se strict la numărul de înmatriculare. O trăsătură comună, asupra căreia toate relatările sunt identice, este prezența unui ochi roșu, ca o rană sângerândă, în creștetul indivizilor, unde clipește hidos, fără un sens inteligibil.

Omobilele manifestă o vitalitate irezistibilă, consumată mai ales printr-o deplasare, aparent lipsită de noimă, cu viteze considerabile, în cuprinsul rețelei de autostrăzi, anume destinate acestui scop. Lipsa de sens este, într-adevăr, doar aparentă: în realitate, pe parcursul acestui magic dans al vitezei, se desfășoară, în forme specifice, procesul selecției naturale. Goanei demențiale pe benzile de asfalt îi supraviețuiesc doar exemplarele cele mai robuste, cu reflexe drăcești, bine adaptate ritmului infernal al existenței. Orice defecțiune a frânelor, a sistemului de direcție și semnalizare implică riscuri cumplite; cea mai ușoară deviație a coloanei vertebrale este fatală. Vehicule speciale, de mare tonaj, transportă cadavrele până în preajma halelor, unde – după o presare prealabilă în forme paralelipipedice – ele sunt recuperate în mod

misterios, servind probabil la complicata procreare a noilor bolizi.

În afara orelor de îndelungată, îndârjită înfruntare rutieră, a luptei zilnice pentru existență, omobilele cunosc și scurte răgazuri, în incinta parcajelor. Tăcute, nemișcate, insensibile la apropierea rivalelor, ele zac într-o ciudată toropeală, întoarse adeseori cu spatele spre giganticul ecran pe care rulează, interminabil, un film apăsător, inspirat din viața dură a excavatoarelor. Când nu și-o consumă pe autostrăzi, familiile motopiene își petrec noaptea în garajele-turnuri, atinse de un somn metalic, fără vise.

Amănuntul cel mai îngrijorător al vieții locuitorilor Motopiei – și care face de-a dreptul odioasă creșterea malignă a urbei – este modul lor de a se hrăni. Pe scurt, aici se practică antropofagia. Principalul aliment al omobilelor sunt oamenii. Atrași din orașele lor patriarhale printr-o propagandă mincinoasă, dar bine regizată, capturați datorită unei naivități proverbiale, oamenii ademeniți sunt descărcați, în număr mare, în gările și aerogările Motopiei, de unde sunt fie azvârliți direct haitelor flămânde, fie transportați, în vrac, în depozite speciale – numite pompos hoteluri și legate nemijlocit de edificiile în care familiile localnice își petrec noaptea – pentru a le fi serviți de vii la micul dejun. Sătule, ghiftuite, cu burțile atârnându-le la câteva degete de fața asfaltului și aplecându-se leneș la curbe, omobilele pornesc apoi să-și digere prada. Frunțile lor teșite, opace, ascund gânduri dintre cele mai obscure. Cu excepția celor câțiva reporteri,

amintiți mai sus – și care sunt adevărații noștri mântuitori, căci primejdia cea mare nu este atât existența Motopiei, cât ignorarea acestei existențe – nimeni nu s-a mai întors din lugubrul oraș. În paranteză fie spus, telefoanele și scrisorile entuziaste, prin care cei ajunși acolo își exprimă, chipurile, încântarea sau își anunță hotărârea, de-a dreptul neverosimilă, de a se stabili pentru totdeauna în acea urbe, nu pot fi socotite altfel decât acte disperate, smulse sub amenințarea morții, dacă nu chiar plăsmuiri ordinare, grotești, contrafaceri integrale.

Supraviețuitorii povestesc lucruri înfiorătoare despre cruzimea fără margini a omobilelor, care ucid adeseori nu pentru a se hrăni – de altfel, se hrănesc numai cu oameni vii –, ci din pură plăcere. De îndată ce încep să devină conștienți de pericolul care-i amenință, gândurile prizonierilor se adună concentric în jurul unei posibile, salvatoare evadări. Și, cum singura soluție este aceea a unei fugi pedestre, ei încearcă să părăsească celulele nefastelor hoteluri. Sadismul rafinat al localnicilor abia acum își arată adevărata măsură: ieșirile nici măcar nu sunt păzite. Omobilele știu – și cinismul lor întrece orice închipuire – că, pe parcursul celor câteva zeci de kilometri, până la hotarele Motopiei, chiar de-ar fi să umble numai noaptea, când traficul este mai redus, iar ziua să se ascundă, oamenii au de străbătut sau de traversat atâtea benzi de asfalt, încât numai o minune le-ar putea îngădui să reușească. Din fericire, câteva asemenea minuni s-au produs. Dar un număr uriaș de fugari au

plătit cu viața aceste rare miracole. Căci, lăsându-i să spere și surprinzându-i apoi pe rând, hăituiți și înfometați, omobilele i-au strivit necruțător, scrâșnind sinistru, și le-au lăsat stârvurile să putrezească pe locul cumplitelor execuții, neîngropate, să le albească oasele pe asfalt, pentru ca înspăimântătoarele hârci să atragă și altora atenția, să le sugrume de la început orice gând de împotrivire.

Arca

...

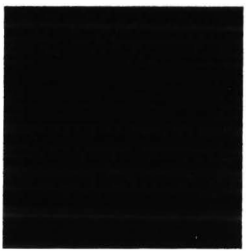

Cosmovia

Crezuseră mult timp că ceea ce socoteau a fi orașul lor se afla în centrul Universului, că numeroasele corpuri cerești care îl înconjurau nu făceau decât să se deplaseze întocmai cum le poruncise Staris, întemeietorul legendar al Cosmoviei. Până într-o zi, când unul dintre ei, mai sprinten la minte, demonstră că astrele nu se mișcă la întâmplare, cum s-ar fi putut crede, ci după legi precise; mai mult, el dovedi că stelele și planetele, galaxiile și nebuloasele se găsesc în relații reciproce de masă, distanță și viteză determinate, că nu există un punct fix în Cosmos, un centru al Universului, și că mișcarea absolut reală a Cosmoviei în spațiul extragalactic era dictată de aceleași legi, fiind dirijată, practic, de poziția reciprocă a galaxiilor învecinate.

Odată astronomia ştiinţific fundamentată, inteligenţa cosmovienilor înregistră o dezvoltare spectaculoasă; aproape că nu trecea săptămână fără să se facă o descoperire de mare importanţă, iar în fiecare lună luau naştere câteva discipline noi. Curând, cunoaşterea evoluă îndeajuns pentru a permite descifrarea documentelor aflate în arhiva ignorată până atunci a Urbei. Această operaţiune extrem de laborioasă – declanşată printr-o întâmplare şi încredinţată unui grup de savanţi iluştri – se soldă cu revelaţii surprinzătoare. Mai întâi, stabiliră că oraşul lor nu era altceva decât o uriaşă astronavă, scăpată de sub control, care rătăcea acum printre abisuri. Apoi, că Staris existase într-adevăr: el fusese primul comandant al navei. În fine, mai rezulta din cuprinsul documentelor că, la un moment dat, membrii expediţiei avuseseră de înfruntat atacul unui grup de indivizi stranii, veniţi nu se ştia cum şi de unde. Lupta fusese îndelungată şi extrem de dură, iar rezultatul ei final nu era nicăieri consemnat. Pe scurt, cam acestea erau concluziile care puteau fi trase după parcurgerea întregii arhive – adică a ceea ce mai rămăsese din ea la acea oră. Evident, era posibil ca multe documente să fi fost distruse chiar în cursul luptei, ori în numeroşii ani de deplină ignoranţă – nimeni nu ştia câţi anume – care trecuseră de atunci.

Abia după ce vâlva senzaţionalelor dezvăluiri prinse să se potolească, cosmovienii începură să perceapă implicaţiile profunde ale acestora. Se aflau, aşadar, în posesia unei preistorii sau, mai exact, a unei protoistorii; pe neaşteptate, întrebări dintre cele mai dramatice se

făcură auzite: de unde veneau, încotro se îndreptau, de cât timp străbăteau, fără țintă, cerurile și până când vor continua această goană absurdă? Dar, mai cumplit decât toate celelalte angoase, îi frământa incertitudinea fundamentală, imposibilitatea de a afla dacă erau urmașii unor supraviețuitori din rândurile eroicului echipaj ori ai huliților agresori. Neparvenindu-le nici cea mai sumară indicație asupra înfățișării combatanților, oricare dintre cele două ipoteze era în egală măsură posibilă, dar inconsistentă totodată; pe de altă parte, nici presupunerea că ar fi fost descendenții comuni, ai victimelor și ai agresorilor, nu putea fi categoric respinsă.

Câteva generații trăiră sub spectrul acestui teribil echivoc. În cele din urmă, însă – ostenind să se tot întrebe dacă poartă în vine sânge de eroi ori sânge damnat – locuitorii Cosmoviei căzură de acord că faptul nu părea să mai aibă niciun fel de importanță. Sfârșiră prin a constata că până și lipsa de destinație a călătoriei lor le devenise absolut indiferentă și, câțiva dintre ei găsind-o cât se poate de firească, îi demonstrară chiar necesitatea.

Sah-Harah

Lordul Knowshire își stăpâni cu greu emoția; în fața lui, la numai câteva mile, se desluşeau zidurile roşii, lucind în lumină, ale Sah-Harahului. Pentru o clipă, uită întâmplările tragice ale drumului, uită destinul nefericit al tovarăşilor săi şi dezertarea călăuzelor, uită totul cu excepția fascinantei imagini pe care, în sfârşit, o avea în fața ochilor. O visase ani în şir, repetând cele câteva citate din Abu-Abbas, pe care ajunsese să le ştie pe de rost în original, comparând inscripțiile copte de la Abydos cu papirusul, mai vechi cu două milenii, descoperit în mormântul anonim de la Deir-el-Bahari şi rămas încă, până în acel moment, fără o explicație certă. Şi iată-l, în sfârşit, ajuns la țintă. Îşi îngădui, preț de-un moment, să încerce

gustul mult-râvnitei victorii: fusese plătită scump. Își săltă în spinare sacul în care purta tot ceea ce îi mai rămăsese din averea expediției și porni cu pași hotărâți spre zidurile strălucitoare de granit, care îi aruncau de departe o ultimă și irezistibilă provocare.

Pe măsură ce se apropia, forma circulară a orașului devenea tot mai limpede. Lordul îi aprecie din ochi diametrul: nu putea fi mai mic de două mile. În exterior, Sah-Harahul înfățișa neașteptatului său vizitator un zid continuu, alcătuit din blocuri de piatră perfect lustruite și îmbinate, înalt cam de 60-70 de picioare și lipsit de orice ieșind, de orice denivelare. De departe, orașul arăta ca și cum ar fi alcătuit un unic, colosal edificiu cilindric, acoperit cu o calotă sferică, destul de turtită. Pe măsură ce lordul se apropia, zidul, înălțat în prim-plan, îi ascundea vederii calota. Ajunse chiar lângă zid și atinse cu palma piatra roșie, înfierbântată de soare. Începu să ocolească, în căutarea intrării. După calculele sale, străbătuse aproape un sfert din circumferință când, în fine, descoperi o deschizătură înaltă și strâmtă, atât de strâmtă, încât numai un om foarte slab ar fi cutezat să se strecoare înăuntru. Aici se opri, lepădă sacul și chibzui ce avea de făcut.

Intrarea – căci nu se putea decide să o numească poartă – era de o simplitate șocantă. O deschizătură, o fantă prelungă și întunecată, care întrerupea continuitatea zidului în treimea lui inferioară. Nimic înfricoșător, niciun element menit să înspăimânte sau să oprească pe acela care ar fi îndrăznit să treacă mai

departe: nici urmă de porți ferecate, de zăvoare, sfincși sau himere. Și totuși, privind intrarea, temerarul lord Knowshire simți cum un fior neplăcut îl străbătea din creștet până în tălpi. Dar era mult prea târziu ca să mai dea îndărăt și, după un minut de cumpănă, trecu peste nevăzutul prag. Cu toate că era de o zvelțe proverbială, cu toate că zilele de marș prin pustiul torid îl făcuseră încă și mai costeliv, fu nevoit să înainteze lateral, cu bărbia proptită într-un umăr și târând de curea sacul în urma lui. Contrar așteptărilor, cât și legendelor care circulau pe seama unor asemenea locuri, intrarea nu era străjuită de acele trape sau curse perfide, care să îi piardă până și pe cei mai prudenți și ingenioși asediatori. Dimpotrivă, foarte curând deschizătura aceea strivitoare se lărgea, prefăcându-se într-un coridor nu prea lat, e drept, dar potrivit unui mers comod. Lumina venea de undeva de sus, aerul era respirabil, pardoseala urca într-o pantă abia simțită, pereții erau netezi, iar coridorul cotea ușor și constant spre stânga: curbura lui părea să urmeze îndeaproape forma zidului exterior.

După câteva ore de umblet, lordul pricepu că forma coridorului nu era circulară, căci ar fi trebuit, după toate probabilitățile, să ajungă din nou la intrare sau într-un punct prin care mai trecuse. Coridorul își continua neabătut traseul, cotind mereu, câte puțin, spre stânga. Nu se înșela: drumul se răsucea într-o uriașă, domoală spirală, al cărei capăt rămânea pentru el imprevizibil, deoarece nu îi putea calcula cu precizie curbura, nu cunoștea grosimea pereților și

nici nu putea aprecia dacă spirala se prelungea chiar până în centrul colosalei construcţii sau se sfârşea mai curând. Nu avea decât o singură posibilitate, să meargă consecvent înainte, învârtindu-se de fapt în jurul zidurilor.

Serile erau foarte scurte la acea latitudine şi, cum lumina coridorului venea totuşi de afară, lordul se pomeni brusc într-o tainică semiobscuritate. Mai avu timp să-şi consulte cronometrul şi să-şi scoată povara pe care o ducea în spinare. Întunericul era deplin. Ore în şir, nu auzise alt zgomot decât pe acela, amplificat de ecou, al propriilor săi paşi. Acum îşi încordă auzul, dar zadarnic; nici cel mai slab sunet nu îi clinti timpanele. În liniştea netulburată a nopţii, doar respiraţia şi bătăile rare, ritmice, ale inimii sale erau singurele semne de viaţă. Închise ochii. Imaginea coridorului, legănată în cadenţa paşilor, îi stăruia în minte. Apoi, frânt de oboseală şi de stăpânite emoţii, bărbatul se cufundă într-un somn fără vise.

Noaptea trecu fără incidente. Totuşi, pentru prima dată de când pornise în expediţie, lordul se trezi cu sentimentul unei fatale curgeri a timpului. Cercetă încă o dată conţinutul destul de sumar al sacului: un binoclu, o hartă, o busolă defectă, un jurnal în care de multă vreme nu mai notase nimic, o carte de care nu se despărţise niciodată, câteva cutii cu cartuşe pentru revolverul atârnat în şold, un bidon plin pe jumătate cu o apă clocită, pesmeţi, ciocolată, cutii de conserve, un cuţit şi... cam atât. Cu multă zgârcenie, mâncarea i-ar mai fi ajuns pentru câteva zile. Apa –

pentru cel mult trei. Situația lui nu era deloc liniștitoare. Porni. Trebuia să meargă înainte. O clipă se temu că o luase în sens opus, dar fusese numai o părere: drumul cotea ușor spre stânga, deci totul era în ordine.

Dificultatea acestui drum comod abia acum începea să se arate: mai trecu o zi, trecură două și, încă înainte de a se împlini săptămâna, foamea și, mai ales, setea îl secătuiră. Pasul i se făcu nesigur, privirea i se tulbură, curbura vagă a coridorului ajunse să îl obsedeze. Somnul îl părăsi și, de altfel, nici nu se mai oprea în timpul nopții. Cu tot întunericul, imaginea drumului i se săpase atât de adânc în retină, mereu aceeași, încât o avea neîncetat în fața ochilor, servindu-i noaptea drept călăuză. Umbla mereu, fără să mai poată deosebi ziua de noapte, fără să le mai numere, cu gândul la capătul coridorului, care se îndărătnicea să rămână imprevizibil. Îl cuprindea furia, de teamă că s-ar putea întoarce din drum, deși știa că s-ar fi stins de sete cu mult înainte de a ajunge la ieșire. Și îl îngrozea gândul că, neputincioase, picioarele vor refuza să-l mai poarte și atunci se va prăbuși, se va mai târî o vreme și va pieri fără să dea de capătul blestematului coridor.

Se împiedică și căzu, lovindu-se dureros la genunchi. Abia acum își dădu seama că umbla într-un întuneric deplin. Întinse mâna, bâjbâind, în căutarea peretelui, de care voia să se sprijine. Degetele întâlniră oasele unui schelet. Se ridică cu greu: trebuia să plece mai departe. Era convins că, dacă ar fi rămas pe loc, să se odihnească, nu s-ar mai fi ridicat niciodată. Înainta mai precaut și, curând, când se lumină cu

adevărat, mai întâlni câteva schelete. Un licăr de luciditate îi îngădui să constate că raza cercului în care se răsucea devenise acum mult mai mică, iar curbura coridorului sporise considerabil. Mai avea puțin și ajungea în centru. Răsufla cu mare greutate, limba i se umflase, iar foamea îi spinteca măruntaiele. Hotărî să se debaraseze de sacul pe care îl purtase până aici și nu-i mai era de niciun folos. Își lepădă ghetele, apoi hainele, una câte una. Senzația ireversibilității, cu care se trezise în prima dimineață, pusese, între timp, stăpânire pe întreaga lui ființă.

Când se furișă, complet gol, în sala circulară din mijlocul numuliticului oraș Sah-Harah, lordul Knowshire trecuse dincolo de capătul puterilor. Se rezemă de perete și, înainte de a se lăsa să alunece, încet, pe pardoseală, izbuti să cuprindă cu o privire întreaga încăpere. Ceea ce văzu ar fi avut darul să uluiască pe orice muritor: sala era înconjurată de douăsprezece jilțuri din aur masiv, în care se ridicau, durate din fildeș și pietre prețioase, statui ale lui Osiris. Pereții din alabastru, sculptați în basorelief, alcătuiau o uriașă friză, compusă din scene ale Cărții Morților, intercalate cu șiruri de hieroglife. În mijlocul încăperii – între mese de bronz încărcate cu ulcioare și coșuri, pline cu miere, grâu, vin și curmale – se înălța un splendid sarcofag din argint. Capacul sarcofagului fusese sprijinit în două vergele din lemn de cedru. Alături, pe un scaun a cărui simplitate contrasta cu fastul întregii încăperi, atârnau veșminte de purpură.

Vrăjit, lordul se ridică și, parcă plutind, făcu câțiva pași. Trupul lui nu mai simțea nicio durere, setea și foamea pieriseră sau încetase el să le mai înregistreze. Uitase cu desăvârșire ce l-a adus până aici. Cu priviri rătăcite, se apropie de sarcofag și, fără să acorde atenție meselor îmbelșugate care îl înconjurau, privi înăuntru pentru a se convinge că sarcofagul era gol. Se mișca încet, cu gesturi lente, hieratice, ca împlinind un ritual sacru. Luă hainele de purpură și se îmbrăcă. Apoi, cu multă grijă, ca să nu doboare capacul, se lungi în sarcofag. Un surâs straniu i se întipări pe buze. Se stingea lin, fără să observe hotarul dintre cele două lumi, ca și cum un asemenea hotar nici n-ar fi existat.

Murise.

Vergelele putrede trosniră, împroșcând pulbere fină; capacul greu al sarcofagului se prăbuși cu un zgomot asurzitor. Pe capac fusese sculptat chipul lordului Knowshire, transfigurat de un inexprimabil surâs. Aștepta acolo, de patru milenii, întâlnirea cu originalul.

Sinurbia

Locuitorii Sinurbiei se simţeau încercaţi de o nelămurită nostalgie...

Mai întâi, pe aici se legănaseră apele liniştite ale golfului, contrastând pitoresc cu stâncile ţărmului prăpăstios. Apoi, după ce s-a născut ideea de a se construi, în preajma suprapopulatei insule, un oraş plutitor, apele golfului au prins să fie brăzdate de nave cu siluete bizare. Până la inaugurarea primului cartier – al constructorilor – n-a trecut nici o lună. Curând, i s-au adăugat şi celelalte cartiere, centrul, locurile de muncă şi de destindere; constructorii şi-au strâns apoi uneltele şi au plecat, la bordul bizarelor nave, tot atât de neaşteptat precum veniseră. Menirea lor le hărăzise o nestatornicie fără remediu.

Orașul, suspendat peste genunile verzui, marine, avea căile de circulație astfel dispuse, încât orice intersecție să fie evitată. Autostrăzile, liniile de metrou, cele de monorai și aleile pietonilor alcătuiau, la un loc, un imens păienjeniș, dispus pe mai multe niveluri și din ochiurile căruia se desfăceau esplanade sau piețe monumentale, flancate de edificiile publice reprezentative ale urbei. Deși întrețineau o viață civică intensă, agitată, la ei acasă sinurbienii deveneau tăcuți, meditativi, de parcă abia atunci ieșea la iveală adevărata lor fire. În consecință, dintre toate construcțiile, locuințele se bucurau de cea mai mare considerație. Casele – asupra cărora moda europeană nu izbutise, de-a lungul unui secol, să exercite nici cea mai slabă influență – își păstraseră nealterată o simplitate devenită tradiție. Mobilierul destinat depozitării era abil mascat după pereții glisanți; pereți asemănători făceau posibilă separarea sau reunirea mai multor încăperi. Drept scaune sau paturi servea pardoseala însăși, a cărei elasticitate și duritate puteau fi reglate după dorință. Printre culorile luminoase ale interioarelor, albul era dominant. În salon, într-o nișă a unui perete, era expus privirilor un tablou, o sculptură ori un simplu vas cu flori.

Și totuși, locuitorii Sinurbiei se simțeau atinși de o nelămurită nostalgie...

Într-o bună zi, unul dintre ei începu să-și prefacă curtea într-o grădină, unde se strădui să reconstituie, în miniatură, peisajul insulei originare: stânci, nisip, mușchi, arbuști, un ochi de apă și un pod arcuit,

o potecă din câteva dale de piatră, un chioşc cu streaşină răsfrântă. Ideea se dovedi molipsitoare: în scurt timp, fiecare locuinţă se îmbogăţi cu câte o grădină, amenajată după priceperea proprietarului, dar amintind negreşit peisajul natal. Pe dată, nostalgia îi părăsi pe sinurbieni.

În mod inexplicabil, apele golfului – proverbiale pentru calmul lor – îşi pierdură liniştea. Faţa mării se încreţi în talazuri tot mai ameninţătoare. Soarele pieri după o perdea întunecată de nori. Un formidabil taifun zgâlţâi oraşul din temelii. Temeliile rezistară. Construite cu spirit de prevedere, edificiile, străzile, casele rezistară. Numai grădinile fură complet devastate de furia apelor; în zori, când furtuna se potoli, locul grădinilor fusese luat de avene adânci, prăbuşite, în fundul cărora sticlea, întunecat, câte-un ochi de mare.

Îndârjiţi, oamenii astupară sinistrele puţuri, refăcură planşeele şi reîncepură amenajarea grădinilor, de care îşi simţeau acum organic legată existenţa. Un nou taifun le zădărnici truda, şi încă unul, şi încă... Mai mulţi dintre ei, înfricoşaţi, istoviţi, abandonară lupta. Numărul celor care se dădeau învinşi creştea vertiginos. Curând, doar primul grădinar, cel care-i învăţase pe locuitorii Sinurbiei cum să-şi alunge nostalgia, se mai încăpăţâna să-şi reinstaleze, în curtea peticită, arbuştii, stâncile şi chioşcul. Dar cum isprăvea, iarăşi se pornea taifunul.

Îl sfătuiră să renunţe. În zadar. Atunci, fierbând de ură, îl îmbrânciră în fundul prăpastiei iarăşi căscate

din mijlocul curții sale și pe care el tocmai se pregătea s-o astupe. Ochiul de mare luci sălbatic și plescăi, înghițindu-l. Se întoarseră rânjind la casele lor, escortați de blestemele și bocetele văduvei, de sfâșietorul plânset al celor trei orfani. Apele golfului se liniștiră, cerul se însenină; taifunul nu se mai abătu de atunci asupra orașului. În fiecare curte, însă, un ochi de mare stătea de veghe.

Sinurbienii sufereau acum, dar nu din pricina nelămuritei nostalgii de odinioară; o spaimă cumplită îi tortura și, de fiecare dată, vederea întunecatei guri care luase locul fiecărei grădini le trezea coșmaruri. Pe ascuns, își adunară familia și avutul și, unul câte unul, părăsiră orașul, pierzându-și urma în furnicarul insulei. Aici, în deplină siguranță, își răscumpărară crima, învățându-i pe insulari arta aleasă a grădinilor.

Stereopolis

Al şaselea simţ – stereognoza, cum fusese supranumit simţul special al orientării în spaţiu – nu avea şanse să fie integrat eredităţii. Verdictul categoric al geneticienilor provocase o vie agitaţie în rândul populaţiei setreopolitane şi stârni comentarii aprinse în întreaga lume. Vizionari de geniu imaginaseră proiectul temerar al oraşului spaţial, în care să fie abolită tirania orizontalei şi a verticalei, a unghiului drept, a planului; lungi generaţii de constructori trudiseră pentru a pregăti apariţia acelor materiale şi tehnologii care să facă posibilă o asemenea înfăptuire. Nimeni nu prevăzuse teribilul deznodământ.

Oraşul spaţial – Stereopolis – era acum o realitate. O realitate în care multidecamiliardara omenire îşi

pusese nădejdea, ca într-o supremă şansă a supravieţuirii. Devenise evident că numai posesiunea integrală a celor trei dimensiuni în organizarea urbană ar mai fi putut să împiedice acoperirea întregii suprafeţe a planetei cu covorul unui neîntrerupt oraş, care să se sufoce treptat, în propiul său ţesut malign. Curba, oblica, suprafeţele tridimensionale, spaţialitatea făceau posibilă nu numai compunerea liberă, organică, a funcţiunilor, ci şi ocuparea deplină a mediului, rezolvarea raţională a problemelor constructive, însorirea şi ventilarea optimă, distribuirea comodă a bunurilor de consum şi colectarea eficientă a deşeurilor. Fuseseră pregătite câteva zeci de amplasamente, unde prototipul stereopolitan urma să fie reluat în variante perfecţionate. O duzină de şantiere deja îşi începuseră activitatea; complicatul proces de asamblare a elementelor spaţiale era dirijat de cele mai puternice ordinatoare.

După ce proaspeţii stereopolitani îşi luară în primire noile reşedinţe, au început să apară primele semne îngrijorătoare: oamenii nu reuşeau să se adapteze la cerinţele cu totul inedite ale orientării. Era ca şi cum o furnică, obişnuită să se deplasesze de-a lungul unui pai sau printre tulpinile unui lan de grâu, ar fi fost îngropată într-un morman de nisip, de unde să i se pretindă să iasă de îndată la lumină. Se înregistrară numeroase dispariţii – mai ales în rândul bătrânilor şi al adolescenţilor, care nu erau în măsură să recurgă la sprijinul călăuzelor electronice – iar timpul pierdut cu drumurile zilnice era incomparabil mai mare

decât înainte (deşi distanţele de parcurs erau acum mult mai scurte), ceea ce provocă nemulţumiri. Sub presiunea opiniei publice, a unor susţinute campanii de presă, fură adoptate măsuri speciale de suplimentare a mijloacelor de transport şi de perfecţionare a sistemului de ghidare automată. Numărul celor care se rătăceau scăzu vertiginos; apăru însă o boală stranie, botezată ulterior stereopolită, care făcu vâlvă în întreaga lume. Iniţial, cei atinşi de această maladie sufereau de ameţeli, însoţite de o senzaţie persistentă de greaţă. Apoi li se deregla echilibrul şi erau atinşi de dureri occipitale pătrunzătoare. Până să găsească medicii o explicaţie, până să se decidă asupra unui tratament, pacienţii sucombau, căci boala se angaja într-o evoluţie extrem de rapidă. În cele din urmă, s-a convenit asupra faptului că singura soluţie era ca persoanele abia atinse de stereopolită să fie evacuate din oraş; în acest fel, deşi nu se obţinea o vindecare deplină, era posibil ca (după o lungă convalescenţă) foştii bolnavi să fie reintegraţi într-o activitate utilă – evident, sub interdicţia de a se întoarce vreodată la Stereopolis.

Cum numărul îmbolnăvirilor creştea vertiginos, s-a trecut la măsuri preventive: întreaga populaţie a oraşului fu supusă unor teste speciale, asemănătoare celor practicate la selecţionarea candidaţilor pentru expediţiile cosmice de lungă durată. După promovarea etapelor preliminare urma un antrenament intensiv, care asigura o relativă imunitate. Nu se admiteau „corigenţe"; spre binele lor, toţi cei lipsiţi de aptitudini erau evacuaţi. Cu timpul, boala se stinse şi foarte rar

se mai ivea câte un caz-două. Vizitatorii erau sfătuiți să nu rămână în oraș mai mult de o săptămână, iar cei care doreau să se stabilească aici definitiv – dacă nu erau respinși de la primele teste – își făceau stagiul de antrenament prescris. S-ar fi zis că situația fusese definitiv rezolvată. Între timp, câteva noi orașe spațiale erau pe punctul de a fi date în folosință. Comisiile de selecție triau de zor candidații, antrenamentele primelor serii începuseră, unii se și instalaseră. Se aștepta ca, de la o zi la alta, să aibă loc inaugurarea oficială. Atunci se petrecu adevărata lovitură de teatru: s-a constatat, cum spuneam, că stereognoza – cu atâta trudă dobândită de localnici – nu se transmitea urmașilor decât cu totul întâmplător.

Cel mai crunt loviți de această concluzie a geneticienilor erau locuitorii Stereopolisului înșiși. De dragul copiilor, mulți părăsiră orașul, pentru a constata apoi că nu se puteau readapta spațiului urban ortogonal, predominant bidimensional, tradițional; în cele din urmă, câțiva se înapoiară. Alții renunțară să mai procreeze; dar era împotriva firii și nu putea să dureze mult.

– Mi-e teamă pentru viitorul acestui oraș... cugetă Arhitectul.

Vedea oameni abandonându-și copiii pentru a nu le periclita viața, îi vedea internându-i în instituții speciale până la vârsta când urmau să fie supuși testelor – și vai de cei ce nu le vor absolvi! Vedea cum, lipsită de sens, familia însăși se dezintegra, pregătind societatea pentru un nou tip de libertate individuală,

dar cufundându-l pe individ în bezna izolării, a singurătății și amărăciunii.

Oare să nu existe și o altă cale?

Plutonia

Săpa. De ani, de veacuri, poate de la zidirea lumii, săpa întruna, neobosit. Între timp, uitase cu desăvârșire ce anume îl împinsese la asta: spectrul unei inevitabile catastrofe termonucleare, hiperpopularea suprafeței terestre, vreun instinct ancestral brusc redeșteptat sau simpla curiozitate... În definitiv, mobilul inițial nu mai avea acum nicio importanță; dobândise convingerea că singura lume adevărată era aceea a străfundurilor pe care le sfredelea neîncetat, că întreaga existență supraterană – de a cărei realitate se îndoia tot mai mult – nu era decât o contrafacere, o experiență sterilă, lipsită de viitor. Orașele de la suprafață îi stârniseră întotdeauna o profundă neîncredere; credea sincer că esența ultimă a arhitecturii stă

în spațiul interior. Sus, la lumina zilei, exteriorul nu putea fi niciodată anihilat, pe când aici, în Plutonia, nu exista nimic altceva decât interiorul, chintesență a arhitecturii veritabile. Descoperise o vocație!

Orașul era acum, pentru el, o savantă înlănțuire tridimensională de cavități hipogee – galerii, coridoare, săli, puțuri – de forme și dimensiuni neîngrădite decât de limitele propriei sale imaginații. Un labirint prin ale cărui încăperi îi plăcea să zburde, atingând cu palmele pereții netezi, gata să deschidă un nou abataj, ori de câte ori tensiunea fluxului spațial îi părea nesatisfăcătoare. De fapt, tocmai această posibilitate nelimitată de transfigurare, mobilitatea structurală cvasiorganică, o socotea principala trăsătură pozitivă a orașului subteran.

Săpatul îi aducea satisfacții multiple: nu era numai efortul extaziant de concepere a fiecărui nou traiect, de integrare armonioasă a părții într-un întreg a cărui viziune o relua de fiecare dată, nici doar travaliul binefăcător, fortifiant al mușchilor, rotirea ritmică a articulațiilor, ci un mod de existență, de o deplinătate copleșitoare. E drept, văzul îi slăbise; ca să nu-i intre țărână în ochi, se obișnuise să țină pleoapele lipite și nici nu era sigur că va mai reuși să și le dezlipească vreodată. În definitiv, la ce i-ar fi putut folosi văzul? Perceperea spațiului interior nu era cu nimic condiționată de vizualitate, cu atât mai mult cu cât însuși sensul plutonian al noțiunii de interior implica întunericul deplin. Și, chiar de-ar fi fost să se facă lumină, chiar dacă i-ar fi fost dat să vadă, reprezentările nu-i

puteau fi decât perturbate datorită eventualelor iluzii optice. De văz se putea deci lipsi, căci mai mult l-ar fi încurcat.

Pe când cu auzul era cu totul altceva; dobândise un auz extrem de fin, s-ar fi putut lua la întrecere chiar cu liliecii, era absolut sigur. Auzul îi îngăduia să se orienteze fără greș în complicatul labirint al galeriilor subterane, să-și recunoască de la mare distanță prietenii și dușmanii, să evite rocile friabile sau nesigure, să ocolească coridoarele care amenințau să se prăbușească. Când lucra, era suficient să-și întrerupă câteva momente zorul și, de îndată, din toate direcțiile îi parveneau semnele sonore ale unei intense activități; pretutindeni se săpa cu râvnă. Niciodată, nici o clipă măcar, nu se simțea singur.

Și parcă era vorba numai de auz! Simțul tactil îi era de o acuitate nu mai puțin remarcabilă. Desigur, nu putea să nu observe că membrele i se scurtaseră, că palmele și tălpile i se lățiseră; știa asta deși era aproape orb, la fel cum știa că pe tot trupul îi crescuse un păr scurt, des și moale. Dar cu câtă precizie reușea acum să deosebească – numai după o singură atingere, chiar și cu părțile mai puțin sensibile ale trupului – straturile de diferite durități sau texturi, să precizeze granulația pietrișului și a nisipului; să distingă rădăcinile, fundațiile, conductele, bolovanii... Identifica de îndată, pe pipăite, o treabă făcută de mântuială, dar și o capodoperă de inginerie; boltirile sale savante, ingenioase, erau durate parcă pentru veșnicie.

Cel mai miraculos, cel mai pătrunzător dintre simţurile lui era, fără îndoială, mirosul: îl ajuta să descopere fântâni şi izvoare, pânze de apă freatică, să se ţină departe de cimitire şi să-şi dobândească hrana. Depista cu mare precizie culcuşul fiecărei larve, muşuroaiele de furnici, vrejul fraged al unei râme tinere, hambarele bine păzite ale popândăilor. Mai presus de orice, mirosul îl călăuzea fără greş către înnebunitoarele înlănţuiri de dragoste, la amintirea cărora judecata i se tulbura. Nu-şi putea imagina o expresie a fericirii mai apropiată de desăvârşire decât urmăririle delirante, prin pământul complice, pe traiectorii imprevizibile, care se sfârşeau într-un amestec ciudat şi exploziv de sfiiciuni feciorelnice şi perverse încleştări de incisivi, în îmbrăţişări paradoxale de trupuri cilindrice, unsuroase, îmbâcsite de pulbere.

Totuşi, în rarele clipe de răgaz, când îşi îngăduia să viseze, gândurile lui se îndreptau nu către iubirile trecute sau viitoare, ci – într-un mod greu de explicat, dar semnificativ – spre Geneză; şi-l închipuia pe Ziditor, zeul plutonian suprem, în chip de cârtiţă uriaşă, scurmând demiurgic galeriile Universului în tenebrele mucede, fără de hotare, ale nefiinţei.

Noctapiola

Privit de sus, foarte de sus, pare un întins arhipelag. Mai de aproape, seamănă cu o imensă pădure, presărată cu lacuri. Abia pentru ochiul pedestrului, oraşul îşi dezvăluie existenţa aseptică şi ciudată. Îmbrăţişarea dintre pământ şi ape, dintre stânci şi pădure, dintre zidirile naturii şi cele ieşite din mâna omului este, ca nicăieri în lume, purtată pe culmile abolute ale armoniei.

Casele, răsărite parcă la întâmplare, pe maluri de lac şi de lagună, printre pini şi mesteceni, se află la distanţe apreciabile una faţă de alta şi pentru a le cerceta pe toate ar fi nevoie de vreme îndelungată. Cu cercevele albe, lăcuite, cu ferestre mari, lăsând să treacă lumina în ambele sensuri, casele dispun de un confort

pe măsura celor mai ridicate exigențe: printre altele, sistemul de condiționare a aerului – o licență suedeză – permite ca în fiecare încăpere să fie menținute condițiile dorite de temperatură și umiditate.

Aleile sinuoase sunt așternute cu pietriș gălbui, sortat, spălat și reîmprospătat cu grijă în fiecare primăvară. În iarbă, sculpturi de granit și de bronz veghează visătoare. Noctapiola este un oraș fără noroi și fără praf, fără crime, spargeri sau adultere. Este un oraș fără lună și, desigur, fără îndrăgostiți. Viața de aici ar putea să fie socotită destul de plictisitoare.

Într-adevăr, în timpul zilei nu se întâmplă nimic, de parcă așezarea ar fi părăsită. Între locuințele adâncite în tăcere, aleile pustii desenează vagi semne de întrebare, ca pentru a spori misterul și melancolia statuilor. Orele trec neobservate; ceasuri nu există, iar măsurarea timpului este cu strășnicie interzisă. Când se lasă întunericul – iar nopțile sunt, fără stele și lună, sumbre și lungi – oamenii încep să dea semne de viață: o lumină pătrunzătoare năpădește brusc încăperile și atunci, prin ferestrele mari, ei pot fi observați cum se adună în jurul unor mese de o opulență nemaiîntâlnită. Nimeni n-a reușit încă să explice pe ce căi ajung cele mai alese mâncăruri ale tuturor continentelor să alimenteze ospețele de fiecare seară ale noctapiolienilor, după cum nimeni n-a putut da o explicație cât de cât plauzibilă în legătură cu rostul statuilor și al aleilor, știut fiind că locuitorii acestui oraș nordic nu au fost văzuți decât într-o singură zi a anului părăsindu-și casele.

La miezul nopții luminile se sting. Ferește-te, străine, să fii surprins de sosirea acestui ceas la Noctapiola; nici unul dintre temerarii care au dorit să guste o asemenea experiență n-a scăpat cu viață! În zori, cadavrele lor înfricoșătoare, mutilate și dezmembrate, nu mai sunt bune să relateze nimic.

O singură dată pe an și numai cu aprobare specială, veneticii sunt tolerați aici după miezul nopții: la solstițiul de vară. În această noapte nu moare nimeni; însuși soarele, deși însângerat, rămâne suspendat deasupra orizontului, supunând bezna. Puținii călători care au avut șansa să fie admiși în oraș în această unică noapte albă povestesc fascinați cum, din adâncul apelor, porneasc să cânte, în surdină, voci neomenești, nostalgice. La auzul lor, porți nebănuite se deschid și, în mijlocul unor nimburi strălucitoare, noctapiolienii coboară trepte de piatră pentru a se adânci în valuri. Tineri și vârstnici, bărbați și fete, femei și copii, ca atinși de otrava unui stupefiant, calcă pe lespezile ude și, cu mișcări lente, se cufundă în apa verzuie și rece. Despuiate, trupurile lor albe, marmoreene, de o frumusețe păgână, se lasă înghițite de unde, în vreme ce glasurile nevăzute se potolesc; prin porțile întredeschise continuă să năvălească aburi fierbinți, mirositori a coajă de mesteacăn.

Rămâne de neînțeles mobilul rătăcirii lor subacvatice, ca și mecanismul miraculos care le îngăduie să supraviețuiască prelungitei scufundări: după câteva ceasuri, când, sleiți de puteri, se cațără pe maluri, noctapiolienii nu par dispuși să răspundă la întrebări,

oricât ar fi ele de întemeiate. Şi, în vreme ce porţile se închid fără zgomot în urma lor, soarele prinde iar să se ridice, orbitor, pe boltă.

Utopia

Hexagonal, simetric și sclipitor de curat, orașul fusese dăruit cu toate cele necesare unei existențe demne și fericite. Șanțurile adânci și late comunicau cu albia râului și puteau servi, în timp de pace, drept crescătorie de pește, piscină și bazin pentru spectacole nautice. Zidurile de o grosime nemaipomenită, adăpostitoare de tainice înșiruiri de bolți, nu constituiau numai un redutabil obstacol potențial în calea oricărui asalt, ci și un excelent arsenal, un depozit răcoros pentru butoaiele de vin și untdelemn, un spațios hambar pentru grâne și un siloz de fructe și legume foarte convenabil. Dincolo de porțile fortificate – străjuite de turnuri cu orologii – se deschideau străzi drepte, pavate, care se intersectau formând piețe și piațete.

Pieţele erau împodobite cu statui de marmură şi fântâni. Râul era traversat de poduri de piatră somptuoase, arcuite, flancate de sculpturi pline de farmec. Fiecare familie dispunea de o locuinţă onorabilă, într-una dintre numeroasele case cu etaj care mărgineau străzile secundare. Locuinţele aveau odăi spaţioase, instalaţii de apă şi canalizare.

Pe străzile cele mai importante – şase la număr – erau înşiruite magazine, ateliere şi manufacturi, hanuri, cârciumi şi berării, şcoli, cazărmi şi băi publice. Pieţele găzduiau case ale breslelor, biserici, biblioteci şi muzee, tribunale, închisori şi eşafoade, hale, bâlciuri şi arene. În forul către care convergeau cele şase străzi principale se aflau primăria şi catedrala, bursa şi universitatea, amfiteatrul şi locul de adunare a cetăţenilor. Oraşul era brăzdat de canale, cuprindea grădini şi parcuri, cu bazine şi lacuri a căror răcoare primenea văzduhul. Totul era gândit după cele mai alese reguli ale arhitecturii, ale moralei, politicii şi filozofiei. Cetăţenii se bucurau de libertăţi apreciabile şi îi desemnaseră prin vot direct şi egal pe dregătorii lor, care conduceau treburile urbei după legi înţelepte.

Locuitorii acestei cetăţi păreau totuşi să aibă un cusur: nemişcarea. Asemenea celor ce trăiau cândva în anticul Pompei, asemenea eroilor basmului despre Frumoasa din Pădurea Adormită, ei încremeniseră, ca la o lovitură de baghetă magică, în atitudini dintre cele mai bizare. Aici, înveşmântat în neagra-i sutană, preotul rămăsese cu ochii în corsajul unei dreptcredincioase cucernice, căzute în genunchi. Colo,

venerabilul orator fusese surprins adresându-se patetic unui auditoriu somnolent. În altă parte, saltimbancul se oprise în aer, în timp ce executa un triplu salt mortal. Despuiată, cu cărnurile atârnându-i, o femeie între două vârste poza interminabil unui pictor mediocru. Condamnatul la moarte înlemnise cu gâtul la numai două degete de securea prăvălită a gâdelui, sub privirile îndobitocite ale câtorva sute de gură-cască. Un bătrân scofâlcit găsise, în sfârșit, răgazul să cerceteze pe îndelete, cu ocheanul, rotunjimile tinerelor cliente ale unei băi publice. Când să fie adus pe lume, un copil se răzgândise tocmai la jumătatea drumului, spre deznădejdea viitoarei sale mame. Un puști hămesit adulmeca aburii strecurați perfid din bucătăria vecinilor. În încăperile sordide ale unui bordel, câteva perechi își prelungeau la infinit desfătarea de-o clipă. Un pungaș de duzină înțepenise cu mâna în buzunarul ajutorului de primar, în timpul spectacolului de pantomimă. Berea turnată în halbe înghețase parcă în aer, refuzând să mai părăsească cepul...

Nemulțumit, Scamozzi smulse planșa, o mototoli și o zvârli peste maldărul de schițe neisprăvite ale orașului ideal.

Oldcastle

Sub recile bolți ogivale, rezemate pe fantastice nervuri de piatră, ecoul pașilor bântuia nestingherit. Perpetua noapte înmormântase utilitatea vitraliilor care împăienjenau întunecatele orbite ale ferestrelor: culorile lor vii ar fi putut să fie admirate doar de afară, în rarele clipe când lumina palidă și tremurătoare a făcliilor răzbătea prin geamuri. Numai că toți se aflau înăuntru și nimeni nu găsise încă ieșirea. Fiecare ușă deschisă comunica negreșit într-o altă sală, sau într-un gang. Scările de lemn scârțâiau îngrozitor, armurile și panopliile aruncau bizare reflexe metalice, iar întinsele pardoseli de piatră erau atât de bine lustruite, încât ar fi fost curată nebunie să te depărtezi de reazemul sigur al zidurilor. Uneori, când ecoul pașilor

se stingea cu totul, liniștea mai era tulburată doar de câte un urlet sinistru, care izbucnea pe neașteptate. Înspăimântate, nocturnele făpturi o luau la fugă, doborând cu un zgomot infernal armurile și halebardele, rostogolindu-se pe trepte și izbindu-se orbește de stâlpii cenușii, ca niște lilieci cu urechile astupate.

Cine le-ar fi putut spune cum ajunseseră aici? Cei care se obișnuiseră cu gândul existenței în tenebrosul labirint al Castelului nu-și aminteau nici măcar de când se aflau înăuntru, căci timpul nu mai avea de atunci importanță și scurgerea lui părea chiar să se fi oprit. Nou-veniții, terorizați de ideea conlocuirii cu atâtea generații pe care le socotiseră de mult cufundate în neființă, mai încercau o vreme să descopere procedeul de a deosebi pe presupușii vii de fantome. Nicicând n-ar fi bănuit, înainte, că acest lucru e atât de dificil. Abia după ce se dumireau că aici nu se mai aflau între cei vii, că ei înșiși sunt morți de-a binelea, se așterneau cu sârg să învețe abecedarul fantomelor începătoare: cum să stârnească ecou de pași fără a se clinti din loc, cum să plutească fără primejdie pe pardoselile șlefuite și mai ales cum să declanșeze formidabilul urlet, în clipele de liniște profundă.

Pe neobservate, traiul le devenea mai senin. Li se încredința supravegherea nou-veniților și instruirea lor. Aflau că perpetua noapte nu-i decât o aparență, că e ritmată de întreruperi, numite zile, în timpul cărora ei încremeneau pe pereți, în chip de portrete. Apoi li se admiteau scurte întrevederi cu muribunzii, ba chiar și cu viii de rând. Obsesia găsirii unei ieșiri nu-i

părăsea însă niciodată. Dimpotrivă, pe măsură ce își desăvârșeau calificarea, deveneau tot mai perseverenți. Se strecurau prin ganguri și prin beciuri, urcau în pod, cotrobăiau prin cămine, se furișau prin cele mai îndepărtate unghere ale trainicei lor temnițe, forțau uși înțepenite, porți grele, care nu mai fuseseră urnite de nimeni. Își făceau stagiul prin apocalipticele gravuri ale lui Dürer, pentru a deprinde mânuirea coasei, își stilizau silueta și veșmântul și, în cele din urmă, izbuteau să străbată până și cele mai groase ziduri. Atunci potretele atârnate pe pereții Castelului, ultime mărturii ale trecerii lor prin viață, se scorojeau, se decolorau, își pierdeau conturul și personalitatea, prefăcându-se în jalnice pânze murdare. Iar ei, singuratici sau în cete, porneau să colinde lumea spre a-și împlini, în sfârșit, menirea.

Geopolis

Fuseseră încercate toate variantele posibile: planeta ajunsese, fără îndoială, la limitele ultime ale locuibilității. Întreaga ei suprafață era ocupată de un neîntrerupt oraș, care își prelungea cartierele până la altitudinea celor mai înalte lanțuri muntoase, pe suprafața și în adâncurile mărilor și oceanelor, în zonele altădată deșertice sau acoperite de ghețuri și chiar în măruntaiele subsolului. Nici o șansă nu fusese ignorată, nici unul dintre proiectele cât de cât rezonabile nu rămăsese nerealizat.

Acomodarea la condițiile particulare ale diferitelor tipuri de cartiere ramificase treptat trunchiul viguros al speciei geopolitane. Rasele istorice cedaseră locul altora, caracterizate prin diferențieri de cu totul altă

natură, mult mai profunde. Își făcuseră apariția oamenii-cărțiță, oamenii-delfin, oamenii-pasăre, oamenii-amfibie... O singură rasă nu părea dispusă să se nască: aceea a oamenilor-fuzee. Lipsită de suport genetic, familia astronauților nu reușea să se constituie într-o entitate biologică distinctă, adaptată structural la condițiile dificilei lor existențe. Geopolis nu se putea, deci, extinde în spațiul cosmic: făurirea ipoteticului Cosmopolis rămânea de neatins. Iar populația continua să se înmulțească!

În acea epocă au început să prolifereze așa-numitele școli sau secte ale supraviețuirii. Cei mai numeroși partizani – de toate rasele – întrunea școala optimiștilor; ei socoteau că limitele abordării cosmice a problemei erau temporare și că – mai devreme sau mai târziu – exodul spațial va fi realizabil, permițând popularea altor corpuri cerești, colonizarea (echitabilă pentru toți geopolitanii) a planetelor cu un mediu prielnic vieții, din sistemele învecinate. Pe nedrept porecliți *visătorii* – căci optimiștii erau activi și perseverenți – influența lor asupra opiniei publice ajunsese destul de puternică, spre marele noroc al tuturor; într-adevăr, speranțele fiindu-le astfel alimentate, geopolitanii găseau resurse pentru a rezista unui trai tot mai incomod, servituților tot mai numeroase. Acest fapt era cu atât mai important, cu cât rezulatele – ținute în cel mai strict secret – ale cercetărilor nu păreau încurajatoare.

O a doua școală, cu o putere de înrâurire similară, nu exista; dintre cele de mână secundă, câteva se făceau

remarcate prin virulența ideilor vehiculate. Secta medicizilor înfiera măsurile imunoprofilactice și activitatea sanitară în general, socotind progresele medicinei, ale biofizicii și ale geneticii responsabile pentru criză. Secta primitivilor, oarecum înrudită, propovăduia reîntoarcerea la sălbăticie, abandonarea tuturor cuceririlor civilizației, aducătoare de nenorociri. Neoyoghinii vedeau în asceză, în interiorizare adevărata salvare a omenirii, recomandând postul, sinuciderea prin înfometare; în variante asemănătoare, sinuciderea în masă era insistent prescrisă de alte secte. Otrava, focul, pumnalul, ștreangul, glontele, sursele de radiații letale deveniseră adevărate obiecte de cult. Unii mergeau până acolo încât cereau Primăriei Supreme să supună unui plebiscit ideea sinuciderii globale. Adepții unor viziuni apocaliptice, destul de numeroși și ei, făceau apel fie la cărțile sfinte, fie la teoria cataclismelor, fundamentându-și concluziile când pe știință, când pe revelație. Alții, mai moderați, se mulțumeau să propună uciderea bătrânilor, a pruncilor, sau anticoncepția absolută. Secte fanatice promovau teza supremației unei anumite rase, cerând instaurarea hegemoniei acesteia și exterminarea raselor pretins inferioare. Excelau în această privință câteva grupuri clandestine, iresponsabile, ale oamenilor-cârtiță; ele incitau la război, bizuindu-se pe atuul deloc neglijabil al controlului asupra uzinelor subterane de sinteză alimentară și al monopolului asupra surselor de materii prime. Realitatea este, însă, că un război ar fi fost lipsit nu numai de sens – deoarece ar fi echivalat cu

o sinucidere generală –, ci și de obiect; adaptați cum erau la mediul lor de viață, oamenii-cârtiță – ca și ceilalți, de altfel – nu s-ar fi ales cu niciun câștig de pe urma ipoteticei exterminări a altor rase, căci disputa nu se purta atât asupra hranei, cât asupra spațiului. Drama omenirii se repeta înăuntrul fiecărei rase, în termeni identici. În fine, reprezentanții școlii mesianice sau *farfuriștii*, cum erau numiți în batjocură, așteptau o salvare care să vină din exterior, dintr-o altă lume locuită, din direcția unei posibile civilizații extrageopolitane.

Atunci se petrecu un lucru de nimeni prevăzut: planeta porni să se umfle, dimensiunile ei începură să crească – mai întâi discret, pe neobservate, apoi tot mai evident. Creșterea se producea calm, fără șocuri, fără cataclisme, fără prăbușiri ale scoarței sau erupții vulcanice, fără deplasări de continente, fără cutremure și fără să se formeze noi lanțuri muntoase. Configurația continentelor rămăsese la fel ca mai înainte și, dacă astronomii n-ar fi dat asigurări ferme că, într-adevăr, dimensiunile planetei se schimbaseră și în raport cu cele ale sistemului stelar, s-ar fi putut crede că oamenii își modificaseră talia, micșorându-se de câteva ori. Pe geopolitani îi aștepta dificila misiune de a integra orașului lor – ale cărui construcții prinseseră proporții colosale odată cu planeta însăși – noile structuri (miniaturale, desigur, în raport cu dimensiunile de acum ale celor anterioare), care să reintroducă scara umană în acea lume a giganților. Civilizația reîncepea de la zero – sau, oricum, de la o limită foarte apropiată – pe o planetă stranie, ai cărei locuitori uriași

plecaseră, parcă, nu se știe unde... Și nimeni nu reuși să explice mai apoi uluitorul fenomen, datorită căruia specia geopolitană – redusă, peste noapte, la o existență liliputană – fusese salvată.

Dava

Aşadar, iată-i ajunşi în pisc! Cei trei alpinişti se îmbrăţişară, în tăcere. Deasupra lor, pe cerul de un albastru intens, acelaşi vultur plana cu aripile nemişcate. Era un vultur uriaş, mândru şi nepăsător. Îl mai cercetară o dată, cu nelinişte şi puţină invidie. Apoi, la fel de nedumeriţi asupra filozofiei trufaşe a păsării, începură să desfăşoare drapelele celor trei naţiuni pe care le reprezentau. Abia după ce auziră faldurile de mătase zbârnâind sub vântul înălţimilor, oamenii şi-au îngăduit răgazul de a privi în jur. Şi atunci le-a fost dat să descopere cea mai măreaţă vedere ce se înfăţişase vreodată unui muritor. Versantul sudic, socotit pe drept cuvânt inaccesibil, era legat printr-o creastă zimţuită şi fragilă de un al doilea pisc, care nu figura pe

nicio hartă. Dar nu bucuria de a adăuga o descoperire geografică senzațională prestigioasei lor performanțe sportive le produse fiorul straniu și electrizant al insolitului, ci forma uluitoare a muntelui necunoscut. Mai puțin înalt decât vârful pe care puseseră piciorul, dar mult mai prăpăstios chiar decât acesta, cel de-al doilea pisc avea jumătatea superioară modelată în chip de gigantică fortăreață încununată cu ziduri, turnuri și metereze săpate în stâncă. Să fi fost doar un capriciu al naturii, un rezultat spectaculos al jocului inepuizabil al hazardului? Greu de crezut. Cercetată cu binoclul, fortăreața își dezvăluia tot mai convingător liniile decise, muchiile vii, marile suprafețe netede, formele ordonate, volumele geometrice. Totul pleda pentru ipoteza că se aflau în fața unei grandioase înfăptuiri a omului. Dar cine, cu ce intenție și mai ales cu ce unelte să fi dăltuit în roca dură a muntelui acest oraș inexpugnabil, ignorat până atunci de întreaga lume?

Atracția unei noi aventuri, mai fascinante decât ar fi putut visa vreodată, puse stăpânire pe mințile celor trei temerari exploratori. Șeful grupului se opuse însă propunerii de a prelungi expediția, deși el însuși era încercat de aceeași tentație. Misiunea lor fusese îndeplinită. Drumul de întoarcere nu era nici el lipsit de primejdii și până la cea mai apropiată bază de aprovizionare aveau de coborât câteva zile. Nu erau pregătiți să înfrunte riscuri noi, imprevizibile. Vor reveni cu un grup mai numeros, echipați și înzestrați corespunzător.

Tot ce spunea era perfect logic. Numai că, plimbându-se agitați pe micul platou din vârful muntelui, alpiniștii făcură o nouă descoperire: nu erau, așa cum crezuseră, primii! Desigur, drapelele arborate de predecesorii lor fuseseră smulse de vijeliile cumplite care bântuiau la acea altitudine. Dar semnele certe ale trecerii pe acolo a cel puțin patru expediții anterioare, socotite dispărute, ieșeau unul câte unul la iveală – două plăci din oțel inoxidabil prinse în stâncă, un container paralelipipedic și un tub cilindric, închise ermetic, conținând mesaje și numele exploratorilor. Dezămăgirea le fu scurtă și făcu numaidecât loc unei explozii de entuziasm: abia acum devenise limpede că singurul sens al ascensiunii lor trebuia să fie escaladarea piscului-fortăreață, a cărui ademenitoare siluetă se profila spre sud, la cale de cel mult o zi. Hotărârea era luată și nu mai puteau pierde nicio clipă. Înserarea îi găsi în șeaua de unde pornea acea creastă cu dinți ca de ferăstrău, care îndeplinea pentru cetatea de cremene rolul podului-ridicător. Își petrecură noaptea în sacii de dormit bine fixați în corzi, căci instalarea unui cort era aici de neconceput.

Adevărata încercare începu în zori, odată cu traversarea crestei. Muchia era atât de îngustă și abruptă, încât în repetate rânduri au fost nevoiți să o încalece pur și simplu și să se deplaseze, târându-se pe burtă, în lungul ei. Se mișcau încet, cu multă precauție, suspendați deasupra uni abis de peste o mie de metri. De câteva ori, unul dintre ei a ajuns pe punctul de a se prăbuși, dar de fiecare dată ceilalți doi au reușit să-l

salveze. În amurg, când, cu degete sângerânde și hainele sfâșiate, cei trei alpiniști sfârșiră de parcurs cumplita punte, puterile lor atinseseră limita secătuirii. Cele câteva zeci de trepte care îi mai despărțeau de monumentala intrare a fortăreței le urcară cu eforturi supraomenești. Porțile erau deschise.

Privit de aproape, fantasticul oraș întrecea într-adevăr orice închipuire. Zidurile sale, tăiate în stâncă, erau perfect lustruite, întreaga fortăreață alcătuind un monolit cu muntele din care părea să fi crescut în mod inexplicabil. Nu era o construcție propriu-zisă, o spurapunere de blocuri de piatră, ci o colosală sculptură, o savantă și minuțioasă operă de stereotomie, desfășurată la o scară grandioasă. Nu încăpea nici cea mai mică umbră de îndoială: natura nu putea fi în stare de o asemenea ispravă. Această certitudine nu aducea însă prea multă lumină în identificarea autorilor. Cine erau ei? Cine erau sau fuseseră locuitorii cetății? Ce nevoie teribilă determinase săvârșirea unui asemenea miracol și ce fel de priceperi vrăjite l-au coborât pe acest vârf singuratic din tăriile imposibilului?

Vlăguiți, gata să se aștepte la orice, exploratorii trecură pragul fortăreței. Străzile erau pustii, iar construcțiile care le flancau, de forme dintre cele mai neașteptate, păreau și ele nelocuite. Pe neobservate, oboseala îi părăsea, în vreme ce curiozitatea, stârnită tot mai mult, îi împingea înainte. Monolitismul și monocromia alcătuirilor printre care se strecurau tot cu teamă le produceau o impresie extraordinară: părea de necrezut – și totuși, așa era – ca trotuarul, pereții,

acoperișurile, turnurile și contraforții să nu fie decât fațetele uneia și aceleiași stânci, șlefuite cu răbdarea unui giuvaiergiu. Pustietatea halucinantei urbe le sporea uimirea.

Deodată atenția le fu solicitată de un zumzet abia perceptibil, care prindea să răzbată din inima orașului. Grăbiră pasul. Străzile deveneau mai largi, iar edificiile mai impunătoare, pe măsură ce se apropiau de centru. Zumzetul se făcu mai deslușit, aducând cu un ritm menținut în surdină. Rimtul se înteți. Își simțeau puterile parcă renăscând. Acum aproape că alergau, tot mai indiferenți la monumentalele temple și palate pe lângă care treceau. Mânați, ca de o irezistibilă atracție, de obsedantul zgomot ritmic, a cărui intensitate creștea vertiginos, exploratorii goneau către o nevăzută țintă. La capătul cursei îi aștepta o ultimă descoperire.

În mijlocul unei întinse piețe, pe o platformă suprainălțată, sute de bărbați executau un dans ciudat. Ritmul asurzitor al pașilor perfect sincronizați producea acel zgomot care îi călăuzise până în piață. Fără a mai sta pe gânduri, nou-veniții își lepădară poverile și se alăturară dansatorilor. Recunoscură printre ei pe membrii dispăruți ai unor expediții care escaladaseră înaintea lor piscul și ale căror însemne le găsiseră în ajun. Recunoscură alți exploratori, ale căror urme se pierduseră cu ani în urmă în Alpi, Anzi, Pamir sau Himalayia, în savanele Africii, în jungla Amazonului, în pustiurile Australiei sau în ghețurile Antarcticii. Recunoscură navigatori și aviatori, cutezători pionieri ai adâncurilor marine și ai măruntaielor pământului,

pe primii eroi ai epopeii cosmice. Și, în timp ce dansul era în toi, văzură cum în piață continuau să sosească, din toate părțile, alți oaspeți.

Robiți de vraja dansului, încetară să-i examineze pe ceilalți. Cu brațele ridicate, fiecare executa pașii fatidici, simțindu-și membrele tot mai ușoare. O fericire dureroasă le inunda inimile, căci fiecare înțelesese că dansul îl cufunda totuși într-o ireversibilă singurătate. Iar când văzură cum brațele li se prefac în uriașe aripi, cum trupul li se acoperă cu pene și cum degetele, terminate cu gheare de oțel, li se desprind de platformă, ei se înălțară, semeți, unul câte unul, spre zenit, încercând să cuprindă măcar cu privirea pe toți cei de dragul cărora ridicaseră cunoașterea omenească pe culmile fără-de-întoarcerii. Câte n-ar fi avut să le spună! Încovoiatul plisc nu reuși însă decât să scoată un țipăt deznădăjduit, care se pierdu neauzit în văi lipsite până și de ecou.

Olympia[1]

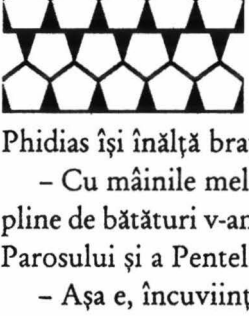

– Sunteți creația noastră! Fără noi, n-ați fi existat niciodată, strigară elenii, învălmășindu-se printre scânteietoarele statui pe care se rezema bolta de azur.

Mai înverșunat decât toți, Phidias își înalță brațele spre cer:

– Cu mâinile mele v-am dăltuit, cu aceste degete pline de bătături v-am dezgropat ochii din marmura Parosului și a Penteliculuí!

– Așa e, încuviință mulțimea într-un glas.

---

[1] A nu se confunda cu orașul antic Olympia din Elada, renumit pentru întrecerile sportive care se desfășurau aici din patru în patru ani și pentru statuia din aur și fildeș a lui Zeus, operă a lui Phidias, socotită pe atunci printre cele șapte minuni ale lumii.

Se adunaseră aici, la poalele Olympului, toți bărbații iluștri ai Antichității grecești. Surâzători și reci, zeii se arătau cu totul indiferenți față de trufia răzvrătiților. Nemișcate, nenumăratele lor făpturi albe păreau gigantice coloane în templul nemărginit al Universului.

– Mă tem că greșim, chibzui în sinea lui Platon. Aceste statui sunt, poate, creația noastră, a lui Phidias și Praxitele, a lui Scopas și a altora. Dar ele nu sunt decât copii palide ale adevăraților, nemuritorilor zei, umbrele lor, chipul unic accesibil nouă al ideii de nemurire.

Însă, de teama gloatei dezlănțuite, înțeleptul vocifera și el, în rând cu ceilalți, ținându-le isonul.

– Oricând vă pot distruge, căci eu v-am dat viață și vă voi lua-o când voi voí, își continuă Phidias provocarea, în aclamațiile demosului.

Piscul se învălui într-un nimb de ceață. O briză ușoară porni dinspre munte. Oamenii nu luară în seamă primele semne ale apropiatei furtuni.

– Mă tem că greșim, chibzui în sinea lui Aristotel. Aceste coloane ale orașului veșnic sunt, poate, chiar zeii și nu suntem noi cei care i-au creat. Dar întreaga noastră istorie nu-i decât o clipă din viața lor fără de început și sfârșit și e firesc ca făpturile lor să ne pară nemișcate.

– I-am învins chiar și pe perși, exclamă, înfierbântat, Pericle. Trebuie oare să ne temem acum de zeii noștri, de propriii noștri zei?

Sute de războinici îl aclamară.

– Să-i sfărâmăm, răcni Phidias, smulgând o lance din mâinile unui soldat.

Lumina soarelui păli. Nori negri se rostogoleau peste cupola albastră a oraşului, întunecând-o. Frunţile zeilor se pierdură în neguri.

– Ne înfruntă, urlară oamenii, scoşi din minţi.

În loc să-i înspăimânte, ameninţarea furtunii îi întărâtase. Înarmaţi cu lănci şi săbii, cu topoare şi răngi, se năpustiră asupra statuilor, cărora nu le ajungeau nici până la glezne. În aceeaşi clipă, atacatorii încremeniră, în atitudinea agresivă a unei demenţiale furii distrugătoare. Rămaseră o vreme aşa, neclintiţi, la fel de albi ca zeii.

Apoi, din pumnul ridicat al lui Zeus izbucniră fulgere şi pe întregul firmament porni potopul. Treptat, trupurile împietrite ale oamenilor se subţiară sub puhoiul de ape. Ploaia le spăla creştetul şi umerii, le dizolva falangele fragile. Armele căzură din mâini, cu zgomot. Curând, mulţimea pieri ca în vis. Albeaţa trupurilor înmărmurite se dovedise a fi aceea înşelătoare şi efemeră a sării.

Când ploaia se potoli şi albastrul cerului se lăţi iarăşi până la orizont, printre trunchiurile de marmură albă ale zeilor nu mai rămăsese decât un butoi plin cu saramură, în care plutea mucul stins al unei lumânări.

Hattuşáş

Delaporte se apropia tăcut de tabăra arheologilor. Dăduse ocolul zidurilor de trei ori, fără să descopere măcar o singură poartă. Străjuită de turnuri masive, cocoţată prin nu se ştie ce minune în creasta unei prăpăstioase coline, fortăreaţa rămânea, la modul cel mai propriu, de nepătruns. Zidurile, înalte de aproape treizeci de metri şi alcătuite din blocuri uriaşe de andezit, nu puteau fi escaladate şi chiar urcuşul până la picioarele lor ar fi fost inabordabil pentru un om fără o îndelungată practică de alpinist. Delaporte îşi trecu pe celălalt umăr coarda făcută colac. Inelele de oţel se ciocniră, scoţând un clinchet vesel. Îşi privi palmele umflate; două degete de la mâna dreaptă îl usturau cumplit. La câţiva paşi, îl

urmau Arik, Akurgal și Bozkurt, care îl însoțiseră în expediție.

În așteptare, savanții se adunaseră în fața cortului lui Texier jr. Delaporte îi văzu de departe, dar el nu dădu niciun semn.

– E clar, spuse Rosenkranz, care, ca de obicei, mesteca o pastilă de *chewing-gum*.

– Desigur, încuviință, într-un glas, Kan și Balkan.

Ceram evită să se pronunțe înainte de sosirea micului grup. De altfel, pe fețele obosite ale improvizaților alpiniști se citea limpede că orice speranță se dovedise zadarnică. Curioși, făcură cerc în jurul nouveniților.

– Texier a descoperit un oraș fără porți și ne-a poftit aici ca să-i admirăm silueta, glumi fără pic de entuziasm Delaporte.

– Pe scurt, întări Bozkurt, n-am făcut nimic.

– Chiar nimic?

– Nimic! răspunse, amărât, Arik.

Tăcură. Texier se simți obligat să dea explicații:

– Nu-s de vină eu că n-are porți. Amănuntul acesta, trebuie să recunoașteți, nu face decât să sporească senzaționalul descoperirii mele. Să dai așa, din senin, peste un oraș de acum trei milenii, perfect păstrat până în zilele noastre!

– Foarte bine, dar ce ne facem?

Urmă o lungă dezbatere. Forrer propuse săparea unui tunel în colina stâncoasă, care să debușeze în mijlocul orașului. Laroche îl contrazise aprig, susținând că dinamitarea unei porțiuni de zid ar fi fost

mult mai economică. Messerschmidt sugeră organizarea unui bombardament aerian și recomandă utilizarea elicopterelor. Moortgat se opuse categoric:

– Nici mort n-am să fiu de acord cu una ca asta! Să avem șansa unică de a găsi orașul care a supraviețuit mai bine de trei milenii oricăror distrugeri și să-l distrugem tocmai noi, arheologii?! Adică ce, noi nu putem trăi decât printre ruine?

Delaporte socoti că e cazul să intervină:

– S-ar putea să avem neplăceri cu locuitorii, Moortgat are dreptate.

– Care locuitori? sări Hogarth.

– Orașul e locuit, îl lămuri Bozkurt.

– Când urcam colina i-am auzit vorbind, adăugă Akurgal. Au voci puternice, pătrunzătoare.

– Și abia acum spuneți! îi certă Hrozný, care se străduia de câteva săptămâni să deducă limba celor care construiseră fortăreața, pornind de la alcătuirea zidurilor. Ce spuneau?

– N-am reținut decât două cuvinte, care se repetau mereu: *múrsilis* și *hántilis*.

Hrozný înmărmuri.

– Exact cum îmi imaginam, bâigui el. Să mergem, am putea încerca să le transmitem un mesaj!

Arheologii se năpustiră în direcția colinei. Texier mergea în frunte, cu o sprinteneală uimitoare pentru vârsta lui. Porada și Koschaker îl urmau la câțiva pași. Venea apoi grosul expediției și, în coadă, epuizați, cei care abia se întorseseră în tabără. Vorbeau mai mulți deodată, cuprinși de un entuziasm subit și suspect.

– Mai rămâne varianta calului troian, explica Rosenkranz.

– Un mesaj! țipa surescitat Hrozný, care, cu toată graba plecării, reușise să ia cu sine o pâlnie de gramofon.

– *Múrsilis*, repeta mereu Delaporte.

– Liniște! porunci Texier când ajunseră la poalele colinei.

După ce larma se potoli, Hrozný duse la gură pâlnia de gramofon și urlă din toate puterile:

– *Sullát sullatár, sullamí salatiwár*!

Îndată, de dincolo de ziduri, un cor de voci răspunse:

– *Labárna hastáya, tabárna asharpáia*!

– Ce naiba mai e și asta? se înfurie Ceram.

Texier îi făcu semn să tacă. Hrozný ridică din umeri, nedumerit, în semn că nu înțelesese nimic.

– *Mitánni*! *Mitánni*! țipă el în pâlnie, aproape disperat, într-o ultimă și zadarnică încercare de a găsi un limbaj comun.

Ceilalți nu răspunseră. Zidurile cenușii ale fortăreței dădeau minutelor de desăvârșită tăcere o ținută marțială. Apoi, pe neașteptate, de la cele două capete ale colinei își făcură apariția, în rapide care de luptă trase de cai mărunți, războinicii hitiți, purtând arcuri gata încordate și topoare de bronz. Roțile mari, de lemn, uruiau asurzitor, acoperind zgomotul copitelor și răcnetele sălbatice ale pletoșilor luptători. Savanții căzuseră într-o nimicitoare ambuscadă. Orice împotrivire ar fi fost zadarnică.

Brusc, carele se opriră.

– *Hattilí supiluliúma*, vorbi un războinic din flancul drept, pe un ton negociator.

– Nu răspunde, îi strigă Moortgat lui Hrozný, să nu fie cumva o provocare!

– *Assúwa samúha tawanánna*, insistă războinicul.

– *Karkemíș gasgás datássa*, i se alătură unul din flancul stâng.

Din fortăreață răzbi corul nevăzut:

– *Ziúla, zálpa huwarúwas! Ziúla, zálpa huwarúwas!*

Războinicii se înfierbântară:

– *Hattușíl gurgúm kumúhu, telipínu putuhépa!*

– *Hánis kánes pihassássis, hátti hálys muwatállis!*

– *Arnuwándas kizzuwátna, pentipsáni purushánda, pámba pála tapassánda!*

Primul se prăpădi Hrozný, al cărui cord nu putu rezista acestei avalanșe lexicale. Hitiții sloboziră săgețile; topoarele fură azvârlite cu aplomb. Câțiva savanți, loviți în plin, se prăbușiră. Căpetenia războinicilor ridică o mână. Ostilitățile încetară.

– *Vous avez voulu voir Hattușáș*, vorbi căpetenia într-o franceză de manual. *Hé bien, vouz allez être exaucés!*

Câțiva luptători îi legară pe puținii supraviețuitori care, îngroziți, amuțiseră. Cadavrele fură azvârlite în carele de luptă. Delaporte, în agonie, răcnea înspăimântător și fu străpuns cu o lance. În aceeași clipă, printre stânci, chiar la baza colinei, se deschise, scârțâind sinistru, o poartă. În câteva minute, hitiții, împreună cu caii, carele și prizonierii lor dispărură în gura neagră a tunelului și poarta se închise la loc, redevenind

stâncă de neclintit. După alte câteva minute, orice urmă a incidentului dispăruse. Apoi zidurile fortăreței se năruiră fără zgomot, ca în vis.

Nimeni nu i-a mai văzut de atunci pe onorabilii savanți, membri ai expediției arheologice Texier jr. Doar tabăra, pustie, continuă un timp, martor tăcut, să amintească lumii tragicul lor sfârșit. Apoi, vânturile, ploile și curiozitatea localnicilor o prăvăliră, cort după cort, în pulberea multicoloră.

Selenia

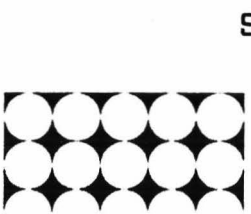

Căutau un loc unde să pună temeliile primului oraş lunar. Relieful extrem de accidentat ar fi fost, el singur, suficient pentru a le face misiunea dificilă; dificultatea era însă considerabil accentuată de faptul că solul satelitului natural al Terrei era plin de urmele lăsate de numeroşii vizitatori care îi precedaseră. Nu era vorba, aşa cum s-ar putea crede (desigur, numai de către cei aflaţi în necunoştinţă de cauză), despre cutii de conserve, borcane sparte, hârtii, mucuri şi pachete de ţigări, despre vreun alt gen de ambalaje aruncate la întâmplare, coji de seminţe şi de alune, sau chiar despre bilete de tramvai, metrou ori astronavă. Aşa ceva nu se găseşte decât pe Pământ, de regulă în locurile cele mai nepotrivite, acolo unde te-ai

aştepta cel mai puţin să descoperi dezgustătoarele fructe ale indolenţei: pe creste, în căldările glaciare, pe malul râurilor de cleştar ale munţilor, lângă izvoare, în păduri, printre florile poienilor şi ale plaiurilor, în nisipul auriu al plajelor... Nu, luna nu acumulase urme de acest soi, deşeuri materiale; ea fusese supusă unei mai subtile – dar incomparabil mai nocive – poluări, de cu totul altă natură.

Nu numai cei care au pus, la modul cel mai propriu, piciorul pe acest fascinant corp ceresc – de la Cyrano de Bergerac şi Baronul von Münchhausen, până la selenauţii secolului XX –, ci toţi aceia care l-au descris, l-au cântat, l-au visat sau l-au privit numai (ca să nu mai vorbim de numeroşii lunatici ai tuturor timpurilor), cei care i s-au închinat cu evlavie ori l-au deificat, ţesând cele mai fermecătoare mituri în jurul apariţiei sale nocturne, toţi contribuiseră, fără să vrea, la acest proces ireversibil. E drept, o şedere de scurtă durată nu era afectată decât în foarte mică măsură; o prezenţă mai îndelungată însă – şi cu atât mai mult stabilirea definitivă, în ipoteza, atât de des vehiculată pe atunci, a construirii unei reţele urbane – ar fi fost de neconceput în zonele supuse poluării. Cercetările puseseră, într-adevăr, în evidenţă un avansat proces de poluare spirituală, desfăşurat pe îndelete, din primele zile ale civilizaţiei terestre şi care continua nestingherit; nicio lege nu apăra existenţa Lunii de acel asalt imponderabil, ale cărui efecte erau complet ignorate.

Era un fapt constatat că, cel puțin în cazul feței văzute, ar fi fost greu de găsit pe harta selenară vreun perimetru ocrotit, o „rezervație naturală". Totul fusese invadat de fantome, spectre, de meditații și sentimente, de frânturi de idei și semne de exclamație. Pentru cei aflați acolo, era un adevărat chin să-și conducă firul gândurilor prin veritabilul labirint alcătuit de emanațiile unor conștiințe străine, unele rătăcind prin vid de vreo câteva milenii. Înțelegeți, deci, cât de dificilă era misiunea de a fixa vatra primului oraș care ar fi trebuit să poarte numele pompos de Selenia. Cum era și firesc, expediția se decise curând să-și extindă cercetările dincolo, pe fața nevăzută a Lunii. Desigur, legătura cu cei aflați pe Pământ ar fi fost mai greu de ținut, pentru viitorii locuitori ai proiectatei urbe, dar existau speranțe oarecum îndreptățite ca mediul psihic să fie acolo mai pur.

Raționamentul părea fără cusur; totuși, după ce – trecând prin tot soiul de peripeții și înfruntând riscuri cumplite – ajunseră pe partea cealaltă, constatară cu stupoare că situația nu era cu nimic mai bună. Dimpotrivă, agresiunea părea încă și mai stihinică, fluxul perturbator al ideilor străine și mai aprig dezlănțuit. Ceea ce îi nedumeri însă cel mai mult fu stranietatea acelor idei și mai ales faptul că nu puteau în niciun fel să și-o explice – în primul rând, fiindcă nu reușeau s-o definească exact, să îi sesizeze natura.

După un timp, au început să întrevadă unele trăsături generale: de pildă, că ideile mistice, ca și cele poetice, erau extrem de rare, aproape inexistente, în

vreme ce se aflau din abundență raționamente științifice, gânduri pragmatice, îndemnuri la acțiune. S-ar fi zis că Luna acționa ca un disc de sugativă, ca o hârtie de filtru – dar un filtru selectiv – lăsând să treacă dintr-o parte într-alta numai anumite emanații (parcă anume pe cele de dată mai recentă, ca și cum permeabilitatea față de această ciudată osmoză ar fi crescut în timp și încă după o curbă logaritmică) și oprindu-le pe toate celelalte. Numai că urmarea logică a osmozei trebuia să fie o foarte slabă concentrație a ideilor contemporane, în beneficiul celorlalte, pe fața îndreptată spre Pământ – ceea ce nu părea să fi fost cazul.

Se străduiră zadarnic să dezlege enigma; îi exaspera faptul că multe gânduri, a căror prezență o înregistrau cu un consum nervos extrem de ridicat, le rămâneau inacccesibile, purtau înțelesuri de nedescifrat. Tocmai de la această constatare porni și ipoteza care, până la urmă – fără să fie totuși demonstrată în vreun fel – întruni cei mai mulți adepți. În conformitate cu aceasta, în vreme ce poluarea feței văzute a Lunii avea ca sursă prezența astrului nopții în sfera preocupărilor terestre, invadarea celeilalte fețe pornea din direcția civilizațiilor extraterestre (evident, a celor ajunse la un grad de dezvoltare suficient pentru a le îngădui să perceapă existența satelitului nostru). O asemenea influență putea fi, desigur, mult mai puțin importantă pe partea a cărei vedere era mereu eclipsată din pricina Terrei.

Oricum ar fi fost să se explice, poluarea ambelor fețe ale Lunii era un fapt incontestabil. Așa încât, până

la găsirea unor remedii adecvate, pământenii renunțară la proiectele lor de colonizare – care, încă din acel stadiu, păreau să vină în contradicție cu intențiile și calculele altor lumi locuite – și se mulțumiră cu expediții de scurtă durată. Selenia rămăsese, cel puțin în aparență, neîntemeiată. În realitate, ea ocupa întreaga suprafață a Lunii și era populată din cele mai vechi timpuri.

Antar

Oraşul fusese zidit din blocuri de gheaţă, din gheaţa dură, translucidă, a Antarctidei, pe pământul căreia se afla şi de unde i se trăgea – prin prescurtare – numele. Faptul că în *Petit Larousse* (ediţia 1968), în locul oricărei referiri la această cea mai de sud aşezare a globului, se află inserat, la pagina 1.123, coloana a treia, articolul „*ANTAR ou ANTARA, guerrier et poete arabe du VI-e s., héros de l'epopée le Roman d'Antar*", nu trebuie, în niciun caz, să vă tulbure; coincidenţa de nume este absolut întâmplătoare. Ignorarea de către prestigiosul dicţionar enciclopedic, perpetuată şi în ediţii mai recente, a existenţei oraşului Antar este cu totul explicabilă, dacă nu chiar scuzabilă; viaţa extrem de scurtă a urbei nu părea să fi fost predestinată

istoriei, iar rândurile de față nu fac decât să încerce o revizuire postumă a unei ursite oarecum nedrepte. (Mult mai pătrunse de spiritul echității, alte enciclopedii trec sub tăcere și numele obscurului *războinic și poet arab*...)

Unul dintre temeiurile de întemeiată mândrie ale antarezilor era faptul că soarele nu s-a ridicat niciodată deasupra orizontului, de-a lungul întregii existențe a așezării. De altfel, trebuie să spunem că acești bravi oameni, departe de a aluneca pe panta orgoliului, către care destule motive i-ar fi putut împinge, se arătau cât se poate de modești, deși necomunicativi. Glacialitatea lor evidentă, ținuta protocolară, atitudinea distantă și mereu meditativă au făcut ca nu o dată să fie suspectați de trufie și chiar de mizantropie; era o judecată pripită, nedreaptă, cum se va vedea din cele ce urmează. Cert e că, abstracție făcând de aurora australă, de emisia astrală și de lumina zodiacală, orașul trăia în beznă, sub imperiul unei nopți fără sfârșit și – după unele opinii – fără început chiar.

În asemenea împrejurări, este ușor de înțeles cât era de binevenită pentru municipalitate și mai ales cât de bătătoare la ochi era proprietatea mai mult decât ciudată a localnicilor de a răspândi, cu întreaga suprafață a corpului, o lumină difuză, albăstrie și destul de intensă, ceea ce făcea inutil iluminatul public ori al încăperilor. Spectacolul, din păcate de cel mai strict uz intern, căci accesul străinilor era, din rațiuni necunoscute, interzis, trebuie să fi fost feeric: procesiunea fosforescentelor trupuri, desfășurată pe străzi

și printre ziduri pe jumătate transparente, putea fi demnă de penelul celor mai iluștri poeți ai luminii, de la Rembrandt la De Chirico.

Cu siguranță că, la ritmul lent care o caracteriza, viața la Antar avea șanse considerabile să treacă pragul consacrării, impunând astfel un nou nume cartografiei, manualelor de geografie și, în cele din urmă, tratatelor de istorie și dicționarelor enciclopedice. Numai că, în fața destinului potrivnic, aceste șanse se văzură curând reduse la zero. Iar rafala de vânt, care avea să aducă sămânța pieirii premature pe acele meleaguri, fu tocmai faima crecândă a orașului, aureola de mister a autoizolării, începutul de legendă țesut în jurul numelui său.

Joe nu avea o meserie anume, în sensul obișnuit al cuvântului; toată ziua – și, mai ales, toată noaptea (nutrea o nemărturisită preferință pentru recitalurile nocturne) – nu făcea altceva decât să-și desăvârșească arta de a lovi (cu palmele, cu degetele, cu pumnul, cu coatele și genunchii, cu fruntea și chiar cu bărbia) în membrana bine întinsă a unui tam-tam. Nu l-a pus niciodată pe gânduri faptul că cei din jur îi rezolvau problemele mărunte ale traiului zilnic, după cum îl lăsa absolut indiferent dacă lor le era sau nu pe plac rezultatul strădaniei sale. Joe bătea tam-tam-ul pentru simplul motiv că i-ar fi fost imposibil să facă altminteri. Nu se știe exact cum a reușit el performanța uluitoare de a pătrunde în Antar – tocmai el, care nu se interesa decât de instrumentul său și nu se învrednicise niciodată să ducă la bun sfârșit altă treabă decât

a ciocni ritmic membrana sunătoare. Nu se poate stabili cu precizie cum a auzit despre orașul cu pricina, nici prin ce miracol a ajuns acolo. Unicul fapt asupra căruia există o deplină certitudine este că, odată ajuns, și-a reluat cu sârguință vechea preocupare.

Efectul fu nemaipomenit: până să se dezmeticească autoritățile, până să fie expulzat intrusul, orice măsură devenise mult prea târzie. De fapt, urmările – propagate asemenea unei reacții în lanț – fuseseră la început destul de greu de sesizat și tocmai asta a pecetluit soarta urbei. La auzul tam-tam-ului (pe care, să recunoaștem, Joe îl mânuia ca nimeni altul), antarezii începură să se miște ceva mai repede, atât și nimic mai mult. Această extrem de discretă accelerare urmă însă, neabătut, să acționeze. Nimeni nu dădea atenție negrului care, tot atât de indiferent și acum la cele ce se petreceau în jurul lui, împroșca în eter ritmuri îndrăcite. Dar oamenii se mișcau mereu mai repede, atinși parcă de o vrajă; pe măsură ce accelerația își continua opera, emisia luminoasă a trupurilor se intensifica, trecând spre nuanțe galben-roșietice. Trecătorii începuseră să semene cu niște torțe vii, ambulante. Și, spre surpriza generală, orașul porni să se dezghețe, cu asemenea repeziciune, încât foarte curând nu mai rămase din el nici urmă. Mulțimea antarezilor – rămași sub cerul liber și sub tălpile cărora gheața continua să se topească – luă atunci drumul pribegiei. Ca și cum fulgerătoarea combustie i-ar fi secătuit, ei își pierdură proprietățile luminofore.

Se zice că, întrebat mai apoi ce anume îl îndemnase să se stabilească în orașul din preajma Polului Sud, Joe ar fi răspuns simplu: „Mi se spusese că oamenii de acolo n-au auzit niciodată un tam-tam!" Unul dintre cei mai competenți biografi ai lui înclină, totuși, să creadă că îl ademenise la Antar ideea irezistibilă a unei nopți perpetue...

Atlantis

Primirea triumfală fusese pusă la punct până-n cele mai mici amănunte. Se aştepta ca, dintr-o clipă într-alta, mântuitorii să se arate mulţimii. E drept, nimeni nu ştia exact cine erau ei şi nici cum anume ar fi trebuit să le fie înfăţişarea, dar erau convinşi cu toţii că îi vor recunoaşte, de îndată ce îşi vor fi făcut apariţia. Cât despre modul cum se deplasau şi direcţia din care urmau să sosească misterioşii oaspeţi, cărţile sfinte ale atlanţilor nu făceau decât să se refere la un (de neînţeles pentru ei) timp viitor.

Toată suflarea marelui oraş era adunată, în preajma orei Z, în spaţioasa agoră centrală. Umbra catargului se deplasa lent pe faţa albă a unui cadran solar imens; o urmăreau în linişte, copleşiţi de emoţie, cum se

apropia de dunga marcată cu roşu, care avea să se identifice cu semnul dramatic al sfârşitului. Ar fi fost, desigur, imposibil ca vreunul dintre cei prezenţi acolo să o bănuiască; totuşi, îi încerca parcă o presimţire ciudată, o teamă nelămurită, care sporea fiorul mistic al acelui moment solemn.

Oraşul rămăsese pustiu. Străzile şi pieţele sale – cu excepţia locului de adunare – îşi încetaseră subit forfota, anticipând cu câteva ceasuri domnia milenară pe care avea să o instaureze aici tăcerea. Modelate în lava solidificată a vulcanilor stinşi, incintele concentricelor fortificaţii – care purtaseră până departe faima invincibilităţii acestei cetăţi a luxului şi a splendorii – nu erau pregătite să înfrunte teluricul asalt. Palate impunătoare, ascunzând comori mai presus de orice închipuire, aveau să se retragă definitv la adăpost de lăcomia privirilor.

Dunga sângerie, încrustată în marmura cadranului, fu acoperită, rău prevestitor, de umbră; în aceeaşi clipă, oraşul fu zguduit din temelii de şocul unei lovituri de o forţă colosală. Pământul întreg se cutremură, scoarţa lui plesni, ca o pojghiţă fragilă, iar strălucitorul Atlantis porni să coboare maiestuos în adâncuri, ducând cu el destinul unui întreg imperiu.

Cu toată panica iscată şi cu toate că îmbrăcaseră costume de epocă, oaspeţii fură identificaţi imediat. Angajaţi într-o escapadă spaţio-temporală, dictată de raţiuni ştiinţifice (şi, de ce să n-o fi recunoscut, de cele reporterieşti în egală măsură), ei tocmai sosiseră, pentru a fi de faţă la pieirea Atlantisului, fenomen

căruia – după cum reieșea din documentarea lor prealabilă – i se atribuiau cauze de natură geologică. Dar formidabilul vehicul al timpului se defectase și era puțin probabil ca o nouă expediție să le vină curând în ajutor, după ce prima experiență eșuase. Abandonați printre acești eroi barbari ai protoistoriei, expuși urmărilor amenințătoare ale cataclismului, despărțiți – poate pentru totdeauna – de contemporanii lor, situația nu părea să le fie deloc plăcută.

Găsiră însă tăria de a-și urma unica menire posibilă, aceea de mântuitori, contribuind din toate puterile, cu toată inteligența și cultura pe care o stăpâneau, la desfășurarea ulterioară – de altfel, cunoscută lor, în linii mari – a evenimentelor.

– Spre port! le porunciră ei atlanților, care îi urmau fără crâcnire. Nu luați cu voi decât merinde, cât mai multe merinde! Salvarea noastră este pe mare...

Lăsară în urmă continentul peste ale cărui ruine se năștea Oceanul Atlantic. Multe galere, lovite de valurile necruțătoare, se scufundară; la zeci de jertfe se ridică prețul plătit pentru viața fiecăruia dintre cei scăpați de urgie. Aceștia se răspândiră în lume și, urmând povața sanctificaților salvatori, întemeiară civilizațiile socotite, pentru multă vreme, cele dintâi.

S-au făcut numeroase tentative pentru recuperarea primilor exploratori ai trecutului; dar aceia dintre ei care nu-și găsiseră sfârșitul în vreun naufragiu, în timpul marelui periplu, nu se arătau dispuși să renunțe la statutul de regi divinizați ori la vocația de misionari ai evoluției, astfel încât nici unul n-a mai

revenit printre noi. Continuă și astăzi să rămână fără răspuns întrebarea dacă vehiculul timpului a eșuat atunci datorită catastrofei geologice sau dacă, dimpotrivă, acea catastrofă a fost declanșată tocmai de o defecțiune survenită în funcționarea sistemului său de propulsie. Și nu poate fi cu totul eliminată din discuție nici posibilitatea ca defecțiunea să fi fost provocată chiar de exploratori, în mod deliberat...

Quanta Ka

Fenomenul fusese înregistrat de mai toate observatoarele astronomice situate în emisfera nordică: în direcţia Stelei Polare apăruse o puternică sursă, a cărei emisie nu făcea parte dintre radiaţiile cunoscute. Fără să fie luminoasă, aceasta impresiona plăcile fotografice; fără să fie o radioundă, putea fi transformată în sunet de orice radioreceptor; fără să fie de natură electromagnetică, era totuşi semnalată de-a lungul întregului spectru, pe orice frecvenţă. Cea mai surprinzătoare caracteristică a emisiei era însă că se deplasa în spaţiu cu o viteză care, după toate probabilităţile – şi spre stupefacţia fizicienilor – o depăşea pe aceea a luminii.

Foarte curând, astrofizicienii constatară că insolitele radiaţii nu erau omogene, că emiterea lor nu se

făcea în mod constant, că ea suferea o serie determinată de variații, înregistrate în spectrul electromagnetic pe fiecare lungime de undă, o modulație fixă, reluată ritmic, absolut identic. Această serie de variații – desfășurată într-o fracțiune de ordinul unei miliardimi de secundă – a fost botezată *cuantă K*, după inițiala descoperitorului ei.

Peste câteva săptămâni, emisia încetă tot atât de brusc cum își făcuse apariția. Cuanta K preocupă multă vreme pe savanții din întreaga lume, dar cum cercetările lor nu duceau la niciun rezultat, pasiunea dezlănțuită în lumea științifică se atenuă treptat, până când se stinse cu totul. Doar câțiva fanatici mai continuau – mai mult pe ascuns, de teamă să nu ajungă ținta ironiei generale – să cerceteze fenomenul K. Apoi se lăsară și ei păgubași.

Într-o bună zi, însă, unui tânăr îi veni ideea să considere misterioasa cuantă un semnal încredințat Cosmosului de o altă civilizație; el se dedică descifrării ipoteticului mesaj și își petrecu mai bine de douăzeci de ani retras într-un laborator, izolat de lume. Adunase acolo, cu o pasiune vrednică de un deschizător de drumuri, toate documentele legate de obiectul cercetărilor sale. Își instalase un observator astronomic – înzestrat cu un puternic radiotelescop, cu instrumente și aparate de cea mai bună calitate – pentru a ține sub un control permanent și de mare finețe acel sector al bolții cerești unde, cu aproape o jumătate de veac în urmă, fusese reperată sursa. Ajunsese destul de departe cu investigațiile, era convins că se află pe drumul cel

bun și găsise argumente de necontestat că era vorba chiar de un mesaj, așa cum presupusese de la bun început. Dar cheia mesajului îi rămânea inaccesibilă, descifrarea era, practic, la fel de depărtată ca în prima zi. Era convins că principala barieră în calea căutărilor sale o constituia faptul că deținea doar descrierile fenomenului, înregistrările efectuate în sisteme improprii, nespecifice, cărora natura însăși a emisiei le rămăsese străină și le-ar fi fost acum imposibil să-i comunice altceva decât o umbră a adevăratului mesaj. Unica lui șansă de succes era ca emisia să se repete – și, tocmai de aceea, își concentră întregul efort pentru ca, într-o asemenea eventualitate, să-și asigure contactul nemijlocit cu cuantele K, posibilitatea de a efectua cercetări directe asupra lor. Avantajul față de cei care le descoperiseră era nu numai al posedării unor instrumente mai perfecționate, ci și acela al unei orientări cu totul diferite a investigațiilor, convingerea că se află în prezența unui semnal, ceeea ce nu intrase în niciun fel în vederile predecesorilor.

Aștepta. Desigur, nu mai era de mult tânăr, dar era încă plin de energie și socotea că are destui ani înainte, ca să-și îngăduie să aștepte. De altfel, nici nu avea altă posibilitate – doar pe aceea de a renunța. Dar nici gând să renunțe! Zilnic își verifica instalațiile, le mai aducea câte o modificare, examina în fiecare noapte Steaua Polară, încredințat că mesajul avea să se repete. Până când minunea se petrecu, într-adevăr! De cum prinse de veste, lăsă la o parte orice altă îndeletnicire și, aproape fără somn, urmărea zi și noapte emisia.

Se afla în laborator, plasat în focarul angrenajului complex de instrumente și aparate pe care îl imaginase, îl proiectase și îl construise cu atâta tenacitate. Cu atenția încordată la maximum, cu greu stăpânindu-și emoția, scormonea cu îndărătnicie fluxul de energie, al cărui tâlc ascuns îl căutase, până în acea clipă, zadarnic. Brusc, se simți ca lovit de un trăsnet și ultima imagine pe care o înregistră fu aceea a uriașului cronometru electronic, pe care îl avea montat chiar în fața ochilor.

Se trezi într-un oraș necunoscut, plutind parcă, printre construcții cum nu mai văzuse până atunci. Cerul era violet, lumina era foarte intensă, dar astrul zilei nu se zărea nicăieri. Se simțea privit, dar nu observă pe nimeni prin preajmă, iar pereții clădirilor erau opaci. Poate, își zise, erau impenetrabili numai pentru privirile sale, nelăsând razele să treacă decât într-un singur sens. Ori ceea ce simțea el erau ochii, ațintiți asupră-i, ai edificiilor înconjurătoare, care să nu fi fost simple construcții, ci adevărate ființe vii, de dimensiuni uriașe... Se afla, într-adevăr, într-un oraș? Sau într-o pădure, în mijlocul unei turme, ori al unei adunări? Plutea, ca într-un vis, fără să facă cel mai mic efort, condus de o forță căreia nu i se putea sustrage, dar care părea să țină seama, oarecum, și de curiozitatea lui turistică.

Nu-i era nici foame, nici sete, nici somn, deși – după apreceierea lui – călătoria dura de foarte multă vreme, de câțiva ani poate. Orașul fără margini pe care-l vizita (dacă era un oraș) ar fi trebuit să aibă locuitori,

și el ar fi vrut să-i cunoască. Nu găsea deloc politicos sau echitabil din partea lor să-l țină într-o asemenea poziție de inferioritate, expunându-l privirii tuturora, fără ca el să poată vedea pe cineva. Ca și cum i-ar fi fost ascultată dorința, o făptură îl întâmpină, plutind și ea în același zbor planat. De la bun început, apariția îl fascină într-atâta, încât nu mai acordă presupuselor construcții nicio atenție. Nu semăna defel cu un om și nici n-ar fi putut spune dacă era bărbat sau femeie – ori, poate, o ființă asexuată sau hermafrodită –, dar exercita asupra lui o atracție comparabilă doar cu pasiunea fulgerătoare pe care ar provoca-o meridionalilor apropierea unei superbe fiice blonde, cu ochi albaștri, a Scandinaviei. Bătrânul ascet simți cum își redobândea vigoarea unei tinereți pierdute. Se înlănțuiră într-un balet aerian care îi oferi uluitoare trăiri erotice. Și, cu toate că intensitatea acelei solicitări totale părea insuportabilă, era mistuit de sfâșietoarea dorință de a o prelungi la infinit, de a trece astfel în eternitate, contopindu-se cu întregul Univers.

Când se regăsi în laboratorul său, în fața cronometrului, nu-i veni să creadă ochilor că se afla încă în aceeași fracțiune de secundă; înțelese imediat că izbutise să descifreze – ba mai mult, să trăiască – un crâmpei din mesajul pe care de atâția ani se chinuia să-l pătrundă. Orașul viziunii sale de o clipă – și pe care, în *Memoriile* sale, îl va boteza *Quanta Ka* – aparținea unei alte lumi, era locuit (după toate aparențele) de ființe asemănătoare celei pe care o cunoscuse... Amintirea ei îl zgudui dureros. Nu s-ar fi împăcat niciodată cu

gândul – pe care nu izbutea, totuși, să-l alunge – că era puțin probabil s-o mai revadă; faptul că ar fi fost posibil să n-o întâlnească deloc, că totul se datora unei simple întâmplări, nu reușea să-i potolească patima.

Interesul științific îl părăsise; îi părea străin și oarecum absurd. Pentru el, mesajul în sine nu mai avea acum niciun fel de importanță. Regăsirea ființei care îi fusese atât de brutal răpită deveni unicul țel al vieții sale. Numai că, la drept vorbind, soarta se arătase și așa destul de generoasă: teribila șansă îi fusese acordată și ar fi fost prea mult să beneficieze de ea pentru a doua oară.

Arcanum

Sesizase de la bun început că nu era vorba despre un oraș oarecare; totuși, n-ar fi putut spune prin ce anume se deosebea de cele pe care le vizitase până atunci și nici măcar prin ce împrejurare ajunsese acolo. Era foarte preocupat să privească în jur, cu cât mai multă atenție, pentru a descoperi de unde i se trăgea starea sufletească nemaitrăită, care punea cu încetul – dar implacabil – stăpânire pe el.

Edificiile pe care le cuprindea cu privirea alcătuiau intersecții diverse de corpuri geometrice elementare. Detaliile erau însă destul de complicate: suprafețele, departe de a fi netede, erau perforate adânc, brăzdate de incizii, purtau din loc în loc cavități întunecate sau reliefuri multicolore, de forme dintre cele mai bizare.

Domnea o liniște deplină. Își spusese, mai întâi, că era, probabil, foarte devreme, în zori abia; descoperi, însă, cu uimire, astrul zilei, înălțat mult deasupra orizontului. Trebuia să recunoască – fără prea mult entuziasm, de altfel – că nici liniștea și nici pustietatea persistentă nu puteau fi explicate, pentru acea oră, decât în ipoteza că orașul ar fi fost nelocuit. Întemeietorii lui trăiseră cândva pe acele meleaguri; nu putea fi vorba, deci, decât despre un oraș părăsit – chibzui el. Într-adevăr, nu se vedeau semnele eventualei întreruperi prin violență a vieții, ale distrugerii. Se întrebă ce destin cumplit ar fi putut să-i determine pe locuitorii unui asemenea oraș să-și părăsească vatra statornică și să apuce drumul pribegiei... Ori, poate, stirpea lor s-a stins, pe-ndelete, atinsă de-un necunoscut blestem? Câtă vreme să fi trecut de când acele locuri fuseseră abandonate?

Ajuns la acest punct al raționamentului, uimirea lui spori brusc: începu să observe că, după toate probabilitățile, nu trecuse foarte multă vreme de atunci. Clădirile aveau un aspect extrem de îngrijit, cu muchii vii, ca abia ieșite de sub mistrie, aproape perfecte, cu suprafețe curate, bine conservate, lipsite până și de cele mai neînsemnate depuneri de praf. Această stare de salubritate, pe care orice primărie din lume ar fi invidiat-o, contrasta flagrant cu reprezentarea obișnuită a unui oraș părăsit. Decis să pătrundă în încăperile straniilor edificii – convins că astfel îi va fi înlesnită dezlegarea misterului –, începu să caute o poartă, o intrare. După o minuțioasă investigație, se convinse

că, cel puțin în cazul construcției în preajma căreia se afla, singura soluție ar fi fost să treacă... prin zid; cum nu se bucura de o asemenea proprietate, găsi că ar fi fost mai cuminte să-și reia cercetările la o altă clădire.

Abia acum descoperi că se afla pe o platformă de o suprafață foarte restrânsă și că, pentru a se deplasa până la clădirea învecinată, ar fi trebuit să dețină virtuțile celui mai desăvârșit acrobat, ale unui recordman în materie de sărituri și ale unui dansator pe sârmă, toate acestea cu condiția să fi fost înzestrat cu priceperea și echipamentul complet al unui alpinist de elită. Înciudat, examină cu mai multă atenție ceea ce socotise până atunci a fi o stradă; de fapt, era vorba de o înfiorătoare succesiune de planuri înclinate, crevase, cratere și abisuri, cu pereții modelați la fel ca și aceia ai edificiilor.

Pe măsură ce privirea, desfășurată în cercuri tot mai largi, îi releva noi amănunte, își făcea loc o intuiție surprinzătoare. Pricepu că orașul acela era nu numai nelocuit, ci de-a dreptul nelocuibil! În construcțiile lui – care nu erau altceva decât sculpturi colosale, lipsite de uși și ferestre, sau de ceea ce se înțelege de obicei prin uși și ferestre – niciun om n-ar fi putut să pătrundă și nici să se adăpostească. Pe străzi – care erau departe de a fi tocmai niște străzi – nici un pieton și nici un vehicul dintre cele cunoscute n-ar fi putut să circule, iar în piețe (dacă ar fi existat cumva) ar fi fost imposibil să se adune lumea. Mai mult chiar, în orașul acela – pe care cine știe cine și de ce îl va fi fost construit – oamenii n-ar fi putut să supraviețuiască

niciodată, pentru că el nu părea să conțină nici măcar un singur obiect care să le fi fost de trebuință, iar oamenii se adună în orașe tocmai pentru a se servi, în comun, de o sumedenie de lucruri folositoare; și le-ar fi fost imposibil să supraviețuiască mai ales pentru că (abia acum își dădea seama cu adevărat) nu s-ar fi acomodat niciodată cu formele lipsite de sens, gata să se descompună, cu volumele aflate pe punctul de a li se prăvăli, strivitoare, în creștet, cu suprafețele nesigure, violent colorate, declanșatoare de neliniști cu neputință de înfrânt.

Cum ajunsese, oare, acolo?

Absorbit de tulburătoarele sale gânduri, nu observase că, mai întâi ca un foșnet abia perceptibil, apoi tot mai deslușit, o răsuflare străină se instala în liniștea sepulcrală a urbei.

Își struni auzul, fără să reușească, totuși, să distingă din ce direcție veneau sunetele. O respirație calmă, egală, liniștită umplea întregul spațiu acustic, fascinându-l; era singura prezență umană în pustietatea aceea. Deodată, aproape în același timp, îl izbi un miros cunoscut, de trup asudat, cu un vag iz de iasomie și simți atingerea fierbine, tulburătoare, a unei îmbrățișări. Ar fi vrut să închidă ochii, să se lase purtat de vraja acelei iluzii care – aproape că nici nu îndrăznea să spere – l-ar fi putut smulge unei experiențe ireversibile. Observă, contrariat, că pleoapele refuză să-l asculte; imaginea absurdului oraș continua să-l sfredelească, acaparatoare.

Era, cumva, victima unui coșmar?

Ar fi trebuit să-şi muşte buzele, să-şi înfigă unghiile în carne, să se convingă dacă e treaz sau dacă doarme. Dar fălcile îi erau încleştate, iar mâinile nu-l ascultau; se simţea paralizat, incapabil de orice mişcare. Să fi fost un semn că visa? Buzele îi fură strivite, dar nu erau dinţii săi aceia; carnea îi fu străbătută de un fior dureros, dar ale cui puteau fi degetele care-l dezmierdau? Vru să-şi examineze degetele şi constată cu spaimă că fiinţa sa dispăruse. Îşi aminti acum că nu şi-o zărise niciodată, de când se afla în oraşul acela.

Încremenit de groază, îşi rostogolea gândul în cerc, unicul gând: când oare i se va reîntoarce conştiinţa din această proiecţie suprareală, de pe tărâmuri care nu aparţineau nici visului şi nici vieţii adevărate? Oare va redeveni vreodată ce fusese mai înainte? Îşi va redobândi unicitatea, trăirea integrală? Nu cumva, se întrebă el, nesfârşitele, ademenitoarele jocuri ale imaginaţiei sale erau de vină?

Atunci, ca şi cum i s-ar fi dat un răspuns, simţi arsura unor genunchi ciocnindu-i genunchii...

– *Doamne,* gemu fără glas, *e peste puterile mele!*

VĂ PREZINT ORAŞELE MELE FANTASTICE[1]

Geneza oraşului – urbogonia, pentru a utiliza un termen format prin analogie cu acela de *cosmogonie* – subiect de literatură? Subîntitulat „fals tratat de urbogonie", volumul meu de povestiri *Cuadratura cercului* (a cărui lectură integrală rămâne momentan accesibilă numai cunoscătorilor de română, nefiind decât parţial tradus într-o limbă de circulaţie universală) îşi propune să răspundă tocmai la această întrebare.

Iar răspunsul este, cred, convingător deoarece subiectul comun, generic, al povestirilor nu e doar oraşul în sine, cu geneza, evoluţia şi moartea sa, ci însuşi destinul civilizaţiei urbane, al colectivităţii şi al indivizilor care au edificat oraşul, îl locuiesc şi îi suferă influenţa

[1] *Grande Enciclopedia della Fantascienza*, Editoriale del Drago, Milano 1980 – Nr.49, p.8-9.

modelatoare. De fapt, fiecare povestire descrie un oraş, în mare parte imaginar, iar destinul personajelor se împleteşte strâns cu destinul urbei.

Considerând, ca Michelangelo, procesul sculptării o înlăturare a tot ce are superfluu blocul de piatră, spre a da la iveală statuia ce-şi aşteaptă desăvârşirea, s-ar putea spune că volumul meu reprezintă cizelarea minuţioasă a unui monument al cetăţii ideale; căci fiecare naraţiune poate fi asemuită cu o aşchie smulsă de o lovitură de daltă, cu o versiune care trebuie îndepărtată, respinsă, pentru a face loc perfecţiunii. Astfel, oraşul îşi dezvăluie altă ipostază, aceea de subtil instrument de laborator, destinat experimentării repetate a variantelor, căutării armoniei supreme. Procedeul experimental constă adesea în extrapolare, în hipertrofierea uneia sau a câtorva componente, în dauna echilibrului general. Efectul e dezastruos sau chiar catastrofal. Rezultatul global al intervenţiei se înfăţişează ca avertisment contra schematismului, împotriva ignorării dialecticii complexe a oraşului, ca discurs în favoarea organicităţii, a măsurii, a integralităţii. Sub o aparenţă sceptică se manifestă, în ultima analiză, convingerea optimistă că omul are dreptul şi chiar datoria să aspire, în cunoştinţă de cauză, la o existenţă eliberată de tirania constrângerilor. Tipologia oraşului prezentată în carte e foarte diferenţiată. Multe naraţiuni au modele istorice reale – începând cu oraşul Antichităţii, continuând cu cetatea medievală şi terminând cu urbele moderne –, dar apoi transfigurându-le, simplificând, disociind şi contopind

destine, altoind concepții contemporane pe un trunchi preistoric sau viceversa, plantând idei anacronice pe structuri de avangardă. De multe ori orașul nu reprezintă decât un edificiu dilatat la dimensiuni gigantice – un zigurat, un labirint, un templu, un zgârie-nori, un castel sau chiar o astronavă. Alteori avem de-a face cu modele ținând de utopie sau cu proiecte orientate spre viitor, precum orașul climatizat, acoperit sub o cupolă colosală, orașul polar, orașul submarin, orașul subteran, orașul spațial, orașul planetar unic, orașul cosmic. În fine, nu lipsesc compoziții pur imaginare, de la cele suprarealiste până la cele care traduc viziuni abstracte, cvasimatematice.

Prezentarea aspectului urban e adeseori explicită, directă. În asemenea cazuri, povestirea începe de regulă cu o descriere minuțioasă, sistematică a așezării, lăsând ca narațiunea să dezvăluie consecințele (surpinzătoare câteodată) ale anatomiei ambianței construite asupra desfășurării vieții locuitorilor. Ca personaje pot să apară indivizi cu o personalitate bine precizată, dar și grupuri întregi sau chiar o succesiune de generații. În alte cazuri, accentul cade pe latura epică, pe destinul personajelor, descrierea cadrului fizic fiind doar sugerată, lăsată în seama deducției.

Concepția arhitecturală care m-a călăuzit la elaborarea povestirilor din *Cuadratura cercului* derivă din interpretarea arhitecturii ca specie centrală, echilibrată și deplină a procesului de organizare de către om a continuumului spațio-temporal pus în slujba propriei lui existențe. Orice perturbare a armoniei funcționale,

a echilibrului componentelor, a relaţiei organice dintre cadrul construit şi natură determină abandonarea mereu mai drastică a sferei de manifestare a arhitecturii, cu consecinţe negative asupra existenţei umane. Aceasta este ideea centrală a cărţii, demonstrată nu la modul teoretic, ci cu mijloacele specifice ale literaturii. Diversele modele de organizare spaţio-temporală propuse experimental în povestiri sunt tot atâtea variante de non-arhitectură.

Ipostazele spţiului şi timpului în această arhitectură aberantă sunt demne de a fi analizate. Conţinutul spaţio-temporal nu-şi păstrează mai niciodată nealterate proprietăţile cunoscute din fizică. Spaţiul fie se dilată, fie e afectat de deformări locale, fie e mono- sau bidimensional, fie se închide în sine ori se contractă; iar atunci când e totuşi izomorf sau omogen devine o sursă ireprimabilă de uniformizare absolută pentru cei care-l ocupă. La rândul său, timpul se scurge ori tot mai repede, ori tot mai încet, se derulează ciclic în jurul lui, se divizează în fluxuri paralele de viteze diferite, ba chiar se opreşte cu totul. Din combinarea tipurilor de spaţiu şi de timp rezultă numeroase variante, mergând de la realitatea clasică a mecanicii lui Newton până la trăirea onirică, prin excelenţă sugestivă, din care fiecare sistem senzorial generează o altă reprezentare spaţio-temporală, condamnând personajele să vagabondeze într-un haos de lumi incongruente. Deşi compusă din scurte povestiri independente, cartea reprezintă un întreg, un tot unitar; succesiunea componentelor sale corespunde

unei structuri simfonice, conforme unui algoritm al trecerii de la universul autentic la domnia visului. Tensiunea acestei desprinderi de lumea reală crește încontinuu, până la limita ultimă.

Limbajul esteticii arhitecturale este redat prin atrăgătoarele imagini ale unor observații crono-spațiale; dar și mai sugestive sunt consecințele sociale, psihice și biologice. Nu numai organizarea societății e prejudiciată de structurarea spațiului-timp, ci și personalitatea indivizilor, fiziologia, până și anatomia lor. În spațiul izomorf dispare orice ierarhie socială, omogenizând indivizii, care devin absolut identici, locuitorii mediului acvatic ajung să semene cu delfinii, iar sub cupola orașului perfect climatizat evoluția se răstoarnă, readucând omul la primitivism și apoi la stadiul de maimuță antropoidă. Contrastul dintre intenții și rezultate, dintre aparență și esență generează un dramatism particular, adesea potențat de sarcasm.

Ar fi dificil de precizat în ce măsură, scriind *Cuadratura cercului*, m-am lăsat condus de profesiunea mea de arhitect și în ce măsură invenția scriitorului a fost preponderentă. Oricum, e mai mult ca sigur că n-aș fi fost în stare să scriu o asemenea carte fără a fi absolvit arhitectura. Chiar dacă urbaniștii n-au nimic de învățat din punct de vedere profesional din povestirile mele – fiind vorba, cum o arată subtitlul, de un fals tratat – cunoașterea resorturilor interne ale profesiunii, a esenței și legilor arhitecturii mi-a permis să descopăr o tehnică particulară de radiografiere a civilizației umane, făcând să pătrundă în aria literaturii

observaţii care ar fi rămas de domeniul unei ştiinţe a aşezărilor umane. La urma urmei, cartea mea se adresează omului contemporan, îl pune în faţa unei oglinzi în care îşi recunoaşte truda şi aspiraţiile, obsesiile şi succesele, înjosirile şi preamărirea.

Oraşul şi arhitectura sunt simple pretexte; adevăratul subiect este lungul, sinuosul drum al omenirii spre lumină. Un drum constituit, la prima vedere, dintr-o înlănţuire de înfrângeri, dar care în realitate nu şi-a întrerupt niciodată cursul ascendent.

POSTFAȚĂ LA EDIȚIA FRANCEZĂ[1]

Ideea de a alcătui o carte din scurte descrieri ale unor orașe imaginare, în care să condensez măreția și tragismul a cinci milenii de istorie urbană, s-a născut întâmplător, pe vremea când îngrijeam rubrica de arhitectură și urbanism a ziarului *Scânteia*. Un scriitor protestase într-o scrisoare deschisă împotriva demolării unei case memoriale și, pentru că în redacție mi s-a cerut opinia, mi-am formulat-o în scris – așternând pe hârtie povestirea *Musaeum* din volumul de față. Era în toamna lui 1969, la un an după intrarea – condamnată deschis de Ceaușescu – a tancurilor rusești în Praga, într-un timp în care multă lume, și nu numai la București, credea (ce eroare!) că România evoluează spre democrație...

[1] Gheorghe Sasarman: *La quadrature du cercle*, Éd. Noël Blandin, Paris, 1994.

În iulie 1971, pe când eu tocmai încheiasem lucrul la manuscrisul *Cuadraturii cercului*, începea „revoluția culturală" românească. Scriind, nu îmi făcusem niciun fel de gânduri în legătură cu cenzura, ba avusesem chiar naivitatea să cred că ironia, sarcasmul reflecțiilor asupra unor tipuri de civilizație urbană, implicit a unor modele de societate, nu vor fi interpretate neapărat ca o critică la adresa regimului. S-a întîmplat exact contrariul, câteva edituri mi-au respins pur și simplu manuscrisul sau mi-au cerut să-l modific radical, să adaug un număr de povestiri optimiste, care să descrie *orașele radioase* ale României socialiste și citadelele comuniste ale luminosului *viitor de aur al omenirii*. După patru ani de peregrinări, în 1975, volumul a fost totuși tipărit, dar fără viniete și amputat de cenzură: din cuprins fuseseră eliminate povestirile *Vavilon, Arapabad, Isopolis, Záalzeck, Poseidonia, Homogenia, Moebia sau Orașul Interzis, Motopia, Arca* și *Geopolis*, iar alte câteva purtau urme de foarfece.

În 1979 apărea la București traducerea românească a *Orașelor invizibile* ale lui Italo Calvino. Judecînd după anul ediției originare, 1972, mi-am zis eu citind-o, n-ar fi exclus ca cele două cărți – atât de înrudite prin singularitatea lor și atât de diferite stilistic – să fi fost concepute și realizate în același timp. Stranie coincidență! Și m-am bucurat, ca un sicilian care descoperă că are un unchi bogat în America.

Câteva povestiri din *Cuadratura cercului* au fost publicate în reviste sau în antologii – în România, Franța, Germania, Italia, Belgia, Ungaria –, unele încă înainte de apariția primei ediții a volumului. Cartea pe care o aveți

în mână este însă o traducere completă și, în același timp, prima versiune integrală – după douăzeci de ani de la terminarea manuscrisului.

iulie 1992

CUVÂNT ÎNAINTE LA EDIȚIA SPANIOLĂ[1]

Traducerea cărții de față în limba spaniolă îmi oferă un bun prilej de bilanț – mai ales că, în urmă cu patru decenii, la puțină vreme după debutul meu editorial, când abia începusem a o prefigura, nici măcar nu bănuiam în ce fel și în ce măsură urma ea să-mi înrâurească viața. Și nu mă refer aici doar la cei aproape doi ani, cât a durat așternerea ei pe hârtie, când duminică de duminică mă abandonam, ca unui martiriu liber asumat, patimei extatice de a modela povestire cu povestire și pagină cu pagină, făcând abstracție de orice condiționări exterioare care, în timpul dictaturii comuniste, ar fi trebuit să-mi impună o riguroasă autocenzură. Nici nu mă refer numai la cei patru ani care au trebuit să mai treacă, cu toate avatarurile lor, până la apariția unei prime ediții, vămuite de cenzură – preț plătit

[1] Gheorghe Săsărman: *La cuadratura del círculo*, La biblioteca del laberinto, Madrid, 2010.

pentru sfidarea deliberată a unor constrângeri neîndurătoare. Odată tipărită, chiar amputată și chiar în asemenea condiții vitrege, cartea a dobândit însă o existență autonomă, practic fără vreo altă contribuție din partea mea în afara impulsului inițial. Ca prin efectul unei magii discrete, dar statornice, textele eliminate de cenzură au fost publicate în reviste literare, unele povestiri au fost preluate în antologii sau publicații periodice din țară și străinătate, apoi cartea a apărut în Franța, tradusă și reîntregită, și a trebuit să vină era postceaușistă pentru ca o ediție integrală să vadă lumina tiparului și în România.

Nu voi înșira aici toate pățaniile, spectaculoase, grotești sau doar nostime, legate de această sinuoasă istorie: cândva voi găsi poate locul și momentul potrivit pentru a o face. L-aș evoca totuși pe scriitorul Adrian Rogoz, mentorul meu literar, care a secondat maieutic scrierea cărții și a fost promotorul ei cel mai înfocat: el era chiar mai convins decât mine de destinul fast al acesteia și mi-a prezis că odată și odată ea va face... explozie! Datorez apoi cărții, măcar într-o măsură, înfiripărea unor prietenii – cea mai recentă, spre încântarea mea, cu distinsul ei traducător în spaniolă și prefațator, domnul Mariano Martín Rodríguez, căruia vreau să-i aduc și pe această cale mulțumirile mele. Însă cel mai de preț dar pe care mi l-a făcut cartea este atașamentul celei care avea să-mi devină soție: i-am câștigat definitiv atenția oferindu-i spre citire *Cuadratura cercului*, după care ea m-a privit deodată cu alți ochi. Și sunt absolut sigur că, fără s-o am alături pe Marianne, n-aș fi ajuns nicidecum să aleg Germania drept a doua mea patrie.

Nefiind, spre marele meu regret, cunoscător al limbii spaniole, mă aflu – altfel decât în cazul versiunii franceze, care a și dat ideea prezentei ediții, sau al celei germane, încă în lucru – în situația deloc de invidiat de a nu putea să savurez deliciile traducerii, încât s-ar zice că, prin aceasta, cartea a mai urcat o treaptă pe scara emancipării ei față de autor. Bucuria mea nu este totuși cu nimic știrbită: același Adrian Rogoz avea un adevărat cult nu numai pentru Cervantes (era el însuși un Don Quijote rătăcit în România secolului XX), ci și pentru Borges – și ce satisfacție mai mare mi-aș fi putut dori decât să-mi fie tălmăcită pre limba lor scrierea? Cu atât mai mult cu cât, așa cum vă veți putea convinge, stimați cititori, o anume înrudire cu proza celui de al doilea nu e chiar întâmplătoare. Sunt aproape sigur că un exemplar din *Cuadratura cercului* – și anume, în fiecare dintre limbile trecute, prezente sau viitoare – se găsește în rafturile nesfârșitei *Biblioteci din Babel*, după cum orașele descrise în această carte nu și-ar putea afla locul potrivit decât în *Tlön*.

noiembrie 2009

REPEDE PRIVIRE ÎN URMĂ PESTE PATRU DECENII

Cuadratura cercului ocupă în biografia mea, şi nu numai în cea literară, un loc aparte: privind în urmă peste patru decenii, pot spune cu mai multă, calmă certitudine decât despre oricare altă carte a mea că destinul ei s-a împletit cu propriul meu destin, însoţindu-mă în spaţiu şi timp, purtându-mi mesajul peste hotarele ţării şi ale limbii române. Sunt nevoit astfel – cel puţin deocamdată – să-i dau dreptate regretatului meu prieten Horia Aramă, care, citind manuscrisul abia încheiat, mi-a prezis că o asemenea carte nu voi reuşi nicicum să mai scriu. Atunci (aveam „doar" 30 de ani), afirmaţia lui m-a intrigat, căci oricât de mult mă bucura lauda lui implicită (şi era evident până şi pentru mine că, în felul său discret şi franc, îmi aducea un elogiu), nu puteam să nu-i resimt spusele şi ca pe un semn de neîncredere în capacitatea mea de a evolua, de a obţine performanţe scriitoriceşti chiar mai bune. Cuvintele lui m-au urmat apoi pretutindeni, ca o permanentă provocare,

la fiecare nouă confruntare cu albul hârtiei; nu eu sunt în măsură să judec dacă celelalte cărți ale mele rezistă ori ba probei de foc a unei comparații pe criterii literare cu aceasta, e treaba criticilor și a istoricilor să se pronunțe; din punct de vedere strict biografic și chiar dintr-acela al bibliografiei, *Cuadratura cercului* – un volum de proză speculativă, subîntitulat *Fals tratat de urbogonie* – rămâne însă până azi, așa cum tocmai am zis, de neegalat.

Există cel puțin trei motive speciale care mă leagă în mod deosebit de această carte. Primul și cel mai important este că, mulțumită ei, am câștigat atenția celei care mi-a devenit apoi soție și sprijin de nădejde, mi-a dăruit doi copii și a rămas de atunci pentru mine cel dintâi cititor și critic. Faptă cu atât mai de mirare, cu cât a fost și singura dată când mi-a reușit să cuceresc cu condeiul o inimă – deși încă din adolescență, plin cum eram de complexe, tare mi-aș fi dorit să dau astfel o lovitură de maestru! Al doilea motiv decurge din rolul aparte pe care l-a jucat în geneza și răspândirea cărții bunul și neuitatul meu prieten Adrian Rogoz, patriarhul literaturii speculative românești, *mentorul* meu literar (cum veți vedea în cele ce urmează, se socotea el însuși *antrenorul* meu); cum locuia pe atunci în București, pe o stradelă numită Intrarea Antrenorilor, și cum era un visător incorigibil, mereu cu capul în nori, i-am declarat o dată, în glumă, că acea fundătură s-ar fi cuvenit să se cheme Intrarea Între-Norilor. În fine, cel de al treilea motiv, nu mai puțin de luat în seamă, se trage de la seria pe alocuri aproape incredibilă a peripețiilor prin care cartea și-a croit, de multe ori fără intervenția și chiar fără știrea mea, drum spre publicul cititor, în mai multe idiomuri.

Se cuvine să evoc pentru început circumstanțele în care s-a înfiripat ideea volumului. În toamna anului 1969 îmi câștigasem deja în redacția ziarului *Scânteia* – unde de aproape patru ani, de la absolvirea Institutului de Arhitectură „Ion Mincu", îngrijeam rubrica de arhitectură și urbanism – o anume recunoaștere ca specialist în materie; așa se face că Victor Vântu, pe atunci șef al Secției ARO (Anchete, Reportaje, Opinii), a crezut de cuviință să-mi ceară părerea asupra unui text primit din partea unui colaborator extern, membru al Uniunii Scriitorilor, în care acesta protesta împotriva plănuitei demolări a unei case în care, prin anul 1881, Mihai Eminescu ar fi fost, se pare, găzduit câteva săptămâni. Cum imobilul, lipsit de valoare arhitectonică și aflat într-o stare deplorabilă, amenința să se dărâme de la sine, am găsit protestul inoportun și, în loc să vin cu argumente teoretice, am redactat scurta descriere a unui oraș imaginar în care nu se mai demolează de secole niciun edificiu, toate fiind declarate monumente istorice; i-am înmânat apoi rezultatul lui Victor Vântu, propunându-i să fie publicate ambele texte (ceea ce, așa cum și era de așteptat, nu s-a întâmplat, mai-marii *Scânteii* neexcelând prin simțul umorului). Însă a luat astfel naștere povestirea *Musaeum*, sâmburele volumului de mai târziu.

Sâmburele încolțea într-un sol prielnic: mai aveam încă proaspete în amintire prelegerile de istorie a artei, a arhitecturii și a urbanismului din anii de studiu, citeam cu mult interes tot ce apărea pe teme de istorie a civilizațiilor[1] și,

[1] Printre altele, Margarete Riemschneider, *Lumea hitiților* (Editura Științifică, București 1967); C. W. Ceram: *Zei, morminte,*

cum tocmai debutasem editorial[1], eram în căutarea unei idei pentru o nouă carte. Am început deci să-mi imaginez și alte paradoxuri rezultând din modelul dus la absurd al unor urbe, reale sau posibile, și care să se preteze la o interpretare literară în aceeași gamă. La una dintre obișnuitele noastre discuții, după ce înjghebasem astfel un prim grupaj, Adrian Rogoz mi-a adus în atenție *Omniprezentul Babilon*, o carte esențială despre destinul orașelor[2]; lectura ei mi-a oferit nu numai o paletă extraordinară de variante, ci și un *racursi* asupra unui proces desfășurat de-a lungul mileniilor, îmbogățindu-mi astfel colecția de cazuri semnificative și întărindu-mă totodată în alegerea unui mod de abordare de o detașare cvasicosmică. Iar pentru a încheia definirea *bulionului nutritiv* (cum i-ar fi plăcut mentorului meu să spună) în care proliferau germenii *Cuadraturii cercului*, nu poate să rămână neevocată fascinația cu totul aparte a unor texte de Jorge Luís Borges[3], autor pe care l-am descoperit (cum altfel?) tot datorită lui Adrian Rogoz.

---

cărturari (Editura Științifică, București, 1968); André Bonnard, *Civilizația greacă* (Editura Științifică, București, 1967-1969).

[1] Gheorghe Săsărman, *Oracolul*, Editura Tineretului, București, 1969.

[2] Wolf Schneider, *Omniprezentul Babilon*, Editura Politică, București 1968.

[3] În revista *Secolul* 20 apăruseră povestirile *Nemuritorul*, *Căutările lui Averroes*, *Povestea războinicului și a captivei*, *Ruinele circulare*, *Mortul*, *Biografia lui Tadeo Isidoro Cruz*, *Scriptura zeului*, *Eu și Borges* (nr.9/1967), *Așteptarea*, *Omul din prag* și *Lunga așteptare a lui Tai-an* (ultima scrisă împreună cu Adolfo Bioy Casares, nr.7 /1968); *Moartea și busola* (12/1968); *Biblioteca din Babel*,

Am încheiat manuscrisul volumului prin luna iunie 1971; scriam fără grabă, povestire cu povestire, șlefuindu-le cu migală și înșirându-le ca mărgelele pe ață, ocupația-mi predilectă la sfârșit de săptămână, timp de aproape doi ani – încât rezultatului i-am și spus *cartea mea de duminică*. A fost pentru mine o adevărată desfătare sufletească: scriam cu o senină plăcere, fără vreun gând în privința publicării, fără urmă de autocenzură, călăuzit doar de aspirația firească spre perfecțiune și vegheat de exigențele stilistice ale *mentorului* meu. Gândul împerecherii textelor cu simboluri geometrice, compuse pe motivul înscrierii într-un pătrat a cercului (considerat, acesta din urmă, limită a poligoanelor regulate, când numărul laturilor tinde la infinit), mi-a venit încă pe parcursul scrierii; realizarea simbolurilor, menite să servească drept viniete, dar și ca identificare în plan grafic, a mers paralel cu a manuscrisului. Acum nu mai știu dacă „tiparul" grafic, cu toate variațiile înfruntării dintre cerc și pătrat, mi-a fost sugerat de titlu, dacă dimpotrivă, titlul a fost cel care mi-a inspirat alegerea familiei de simboluri sau dacă nu cumva (mai degrabă!) cele două aspecte s-au „moșit" reciproc, pe măsură ce cartea însăși prindea contururi tot mai precise. În cele din urmă însă, intenția de a grupa pătratele vinietelor pe coperta interioară

Grădina cărărilor care se bifurcă, Casa lui Asterion, Abenjacan el Bojari și labirintul său, Cei doi regi și cele două labirinturi, Profetul mincinos Hakim din Merv (nr.6/1969); *Funes sau omul cu memoria perfectă* a apărut (cu o prezentare de Adrian Rogoz) în nr.345/1969 al *Colecției de Povestiri Științifico-Fantastice* (le mulțumesc pentru informații lui Mircea Opriță și Cornel Robu).

într-un pătrat mai mare, ca sumar sui-generis, a fost determinantă pentru stabilirea numărului total al textelor, care trebuia să fie un pătrat perfect: 36 de povestiri, de șase ori șase – șase pe șase viniete, grupate ca metasimbol pe coperta interioară.

Titlul volumului, *Cuadratura cercului*, operație imposibilă care i-a preocupat pe matematicieni încă din antichitate[1], are cu toate acestea o motivație profundă, care o depășește cu mult pe cea formală, legată de jocul elegant al pătratelor, poligoanelor și cercurilor din colecția de viniete. Titlul trimite la o nepotrivire fundamentală, cercetată în fiecare povestire a volumului dintr-un alt unghi, cea dintre oraș și mediu, unde intervenția pretins rațională a omului e simbolizată printr-un pătrat, iar armonia amenințată a naturii printr-un cerc. **Tema dominantă a cărții**, reluată în variațiuni, este neputința de a menține echilibrul ecologic, la scara microhabitatului ca și a planetei întregi: orice intervenție poartă încă din start stigmatul eșecului, iar procedeul literar al hiperbolei și al extrapolării joacă doar rolul de revelator. Dezechilibrele se răsfrâng nu numai asupra ambianței, provocând reacția violentă a naturii ultragiate, ci și asupra omului însuși, a ființei sale intrinseci, denaturând-o. Fie-mi îngăduit să mă citez aici

[1] Construirea, doar cu rigla și compasul, a unui pătrat care să aibă aceeași suprafață ca a unui cerc cu rază dată; după secole de încercări zadarnice a generații de pasionați ai geometriei, matematicianul german Ferdinand von Lindemann a demonstrat în anul 1882 că problema este de nerezolvat.

pe mine, preluând un citat (a cărui sursă din păcate s-a pierdut) dintr-un text semnat de *mentorul* meu[1]: „Negare a naturii, oraşul se constituie într-un al patrulea regn, în unitate şi luptă cu celelalte trei. Produs al societăţii, oraşul înrîureşte implacabil soarta eroilor săi. Expresie a civilizaţiei, oraşul devine leagăn al unei civilizaţii noi. Această triplă dialectică face din echilibrul multilateral şi dinamic condiţia fundamentală a viabilităţii de-a lungul îndelungatei istorii a urbelor. Ecologia complexă a omenirii – rezumată tot mai evident în destinul oraşelor – are astăzi, mai mult ca oricînd, nevoie de armonie: orice absolutizare, orice creştere unidirecţională, orice dezechilibru poate avea consecinţe dramatice, asupra cărora prezentul lansează avertismente, prea puţin luate în seamă." Intenţia cărţii era, desigur, să avertizeze asupra riscurilor şi pericolelor, să polemizeze cu falsele adevăruri, să ridiculizeze tabuuri şi dogme – iar pe cele cu substrat politic, aflate la ordinea zilei, nu mi-am propus şi nici n-aveam cum să le evit, chiar dacă nu ele constituiau ţinta principală a criticii; această voită obiectivare avea să-mi aducă însă mai apoi, cum se va vedea, destule neplăceri.

Subtitlul, *Fals tratat de urbogonie*, i-l datorez lui Adrian Rogoz, ingeniozităţii lui verbale: cuvântul *urbogonie*, scornit prin analogie cu *cosmogonie*, nu există ca atare în limba română, iar expresia în întregul ei face trimitere (printre altele) la *Pseudokynegeticos*, „falsul tratat de vânătoare"

[1] Adrian Rogoz: „Urbogonie fantastică", în *Arhitectura*, nr.3-4/ 1972, p. 10-11.

al lui Alexandru Odobescu. Cum textele volumului tratează (evident, la modul alegoric, literar, nu în maniera unui tratat ştiinţific) despre naşterea şi – cu o altă trimitere, la Dimitrie Cantemir de astă dată[1] – despre „creşterea şi descreşterea" oraşelor, subtitlul completează în mod inspirat definirea tematicii.

Au urmat apoi **anii peregrinării**, cu manuscrisul în traistă, de la o poartă de editură la alta. Relativul dezgheţ de la sfârşitul anilor '60 (care mie îmi părea o stare firească şi durabilă) s-a sfârşit brusc: întorşi plini de frenezie revoluţionară din vizita lor în China lui Mao şi Coreea de Nord a lui Kim Ir-sen, soţii Ceauşescu lansau faimoasele *teze din iulie*, inaugurând „mica revoluţie culturală" românească – la nici o lună după ce eu pusesem ultimul punct la *Cuadratura cercului*. Prima deziluzie a venit destul de repede, când redactorul-şef al revistei *Ştiinţă şi Tehnică*, Ion Chiţu, nu şi-a dat acordul pentru publicarea unor texte din volumul meu în suplimentul literar al revistei[2].

---

[1] *Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae* (Istoria creşterii şi descreşterii Curţii Otomane), operă importantă a lui Dimitrie Cantemir, redactată în anii 1714-1716 în latină, tipărită în 1734 la Londra în engleză şi tradusă apoi în franceză şi germană.

[2] *Colecţia Povestiri Ştiinţifico-Fantastice*: prima serie (1955-1974), al cărei redactor a fost Adrian Rogoz şi în paginile căreia au debutat şi şi-au făcut ucenicia mulţi dintre autorii români de SF, n-a supravieţuit decât trei ani „micii revoluţii culturale" declanşate în iulie 1971, fiind desfiinţată oficial în cadrul unor măsuri de raţionalizare a consumului de hârtie pentru tipar, în realitate însă fiind permanent suspectată de „tendinţe evazioniste".

A urmat un episod care mi-a pus răbdarea la grea încercare: deși nu eram încă membru al Uniunii Scriitorilor, am cutezat să mă prezint la Editura Cartea Românească și, încurajat de recomandarea unui prieten comun, i-am înmânat manuscrisul lui Mircea Ciobanu. Fără măcar să-l fi deschis, dar cu scuza că se ocupă numai de poezie, acesta l-a predat pur și simplu la secretariat (ceea ce puteam face și eu din capul locului), unde a zăcut vreo șase luni (și ar fi continuat desigur să mai zacă, la nesfârșit). Până când mi-am zis că răbdarea unui ardelean are și ea o limită – și, luându-mi inima în dinți, am bătut la ușa redactorului-șef Mihai Gafița (pe director, marele prozator Marin Preda, n-aș fi îndrăznit să-l deranjez) care, cu o amabilitate suspectă, a chemat-o de îndată pe (stagiara) Maria Nicolae (sper că am reținut corect numele) și i-a pus în brațe *corpul delict*. Am revenit după câteva săptămâni, evident fără să mai tulbur în mod inutil liniștea vreunui șef, ci numai ca să aflu verdictul competentei lectorițe; „n-am înțeles care-i *spilul*", mi-a mărturisit ea cu candoare, la care mie mi-a fost imposibil să replic ceva, așa că am rugat-o să-mi înapoieze obiectul, pricepând că aș fi așteptat acolo zadarnic, precum un știut personaj kafkian în fața legii.

Următoarea stațiune, reducându-mi eu ambițiile (Cartea Românească nu era de nasul meu...), a fost Editura Albatros – o opțiune cumva firească, fiind vorba de urmașa în linie dreaptă (de fapt, doar cu nume schimbat) a celei la care îmi apăruse volumul de debut. Directorul de atunci, Petre Ghelmez, m-a primit cu multă bunăvoință și mi-a făcut favoarea de a-mi citi chiar el opul. Mi-a spus apoi că ar fi fost gata să publice numaidecât cartea, dacă ar fi fost

vorba de o traducere dintr-un autor occidental (dovadă că el prinsese *șpilul*); cu alte cuvinte, dacă ar fi putut fi prezentată drept o critică virulentă la adresa *tarelor sistemului capitalist*. Singura lui rezervă (am înțeles fără să mi-o spună), fiind eu autor român în viață, era ca nu cumva să se descopere printre rânduri niscaiva șopârlițe, aluzii eretice la minunata realitate a *societății socialiste multilateral dezvoltate*. Ca remediu și măsură de prevedere, mi-a propus să mai adaug vreo șapte-opt texte, intercalate subtil între celelalte, texte în care să aduc reverențele cuvenite orașelor pline de armonie ale *viitorului* fericit, *de aur*, al omenirii – *comunismul*. Directorul era fără îndoială bine intenționat, dar perfect conștient totodată de răspunderea lui față de cuvântul tipărit, mai ales în urma studierii atente a *tezelor din iulie*. I-am mulțumit și i-am cerut un răgaz de gândire, deși știam foarte bine că nu voi da curs sugestiei sale, nefiind dispus să schimb nici cu o iotă ceea ce scrisesem și cu atât mai puțin să mai adaug fie și un singur cuvânt. Cam tot pe atunci (să fi fost prin vara lui 1972?), o altă încercare – înaintasem către *Editura Junimea* o copie a manuscrisului, printr-un coleg ieșean de la niște cursuri postuniversitare, care zicea că-l cunoaște pe Mircea Radu Iacoban – a rămas fără niciun rezultat concret (ba, dacă țin bine minte, chiar și fără vreun răspuns).

În această situație și fără să-mi fac mari iluzii, am recurs la ultima soluție: Editura Dacia, unde era redactor Mircea Opriță, fostul meu coleg de liceu, de care mă leagă până azi, pe lângă preocupările scriitoricești comune, o statornică prietenie. Lui îi datorez apariția, în 1975, a ediției

celei dintâi a volumului[1]; fiind și el la curent cu fazele bătăliei de pe frontul ideologic, mi-a cerut de la bun început – în virtutea experienței acumulate în dialogul asimetric cu cei de la Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor[2] – să renunț la trei povestiri[3], care (spunea el) nu aveau șanse să primească *bunul de difuzare*, întrucât în fiecare se ghicea pe alocuri o persiflare abia disimulată a unor precepte socotite sacrosancte. Ca să-l conving măcar să facă o încercare – gândul de a știrbi coerența întregului îmi stârnea coșmaruri – am trimis textele în dispută la revista *Vatra*, unde mulțumită lui Dan Culcer, și spre bucuria mea, ele au și apărut[4]. Dar ca argument tot nu mi-a folosit: Mircea Opriță a rămas la părerea lui, susținând că scrieri care trec de cenzură atunci când sunt publicate izolat în periodice, pot fi totuși respinse atunci când fac parte dintr-un volum și sunt percepute deci în alt context. Așa că a trimis manuscrisul fără cele trei povestiri, iar cenzura (dându-i implicit lui dreptate) a mai tăiat încă șase[5] și a impus retușarea finalului la alte două[6]. O povestire constând doar din titlu[7]

---

[1] Gheorghe Săsărman, *Cuadratura cercului*, Editura Dacia, Cluj 1975.

[2] Pe scurt, Direcția Presei: numele instituției centrale prin care se exercita cenzura presei și a editurilor în timpul regimului comunist.

[3] *Vavilon*, *Záalzeck*, *Poseidonia*.

[4] în *Vatra* nr.9/20 septembrie 1974, p.16.

[5] *Arapabad*, *Isopolis*, *Homogenia*, *Moebia sau Orașul Interzis*, *Motopia*, *Geopolis*.

[6] *Musaeum* și *Stereopolis*.

[7] *Arca*.

a fost și ea eliminată (nu știu dacă la cererea cenzurii sau prin grija editurii), socotindu-se probabil că o povestire fără text ar fi o inacceptabilă puerilitate; de fapt, prezența ei în volum, departe de a fi doar un simplu joc gratuit (căci există și pandantul ei, o povestire fără titlu), are o voită valoare simbolică: *Arca* – în chip de soluție salvatoare, nu atât la cuadratura cercului, cât la căutarea obsedantă a urbei perfecte, unde oamenii se află în deplină armonie cu natura – fie că nu există (ceea ce pare a spune și vigneta, un pătrat negru pe de-a întregul), fie că rămâne la latitudinea fiecărui cititor să și-o imagineze. Aș putea încerca acum să explic de ce unele texte au fost scoase iar altele au rămas, dar ar însemna să iau locul exegeților și să mă hazardez într-o operație riscantă, aceea de a reinterpreta ca potențial cenzor ceea ce am exprimat cândva ca autor scriind cartea; or, eu am spus atunci ce aveam de spus, iar în patru decenii n-am simțit nevoia să recurg la altă exprimare, nici să schimb ceva, fie și o virgulă. Și cred că cititorul însuși va găsi explicația, căci ea există și e ușor de depistat.

Prima ediție cuprinde așadar doar 26 (dintre care două cu final ciuntit) din cele 36 de povestiri ale manuscrisului. Îmi vine cam peste mână să-i spun *ediție princeps*, căci are o mulțime de cusururi: paginarea textelor s-a făcut cu multă zgârcenie, fără ca fiecare să înceapă pe câte o nouă pagină (ceea ce îmi pare o condiție minimă de decență), iar corectura, deși comunicată de mine la timp, n-a fost luată în considerare, astfel că au rămas în carte peste 60 de greșeli de tipar. Bineînțeles că vinietele, socotite probabil un lux, o *fandacsie*, ceva cu totul superfluu, au fost suprimate. Și

totuși, cum-necum, cartea a apărut – un salt important înainte, pe o cale care avea să cunoască, pe mai departe, destule meandre. Important și fiindcă a prilejuit primele ecouri în presa literară: Nicolae Manolescu însuși i-a dedicat vreo douăzeci de rânduri dintr-o cronică mai amplă, de grup, fără să remarce însă că scrierea mea nu se prea potrivea sub eticheta generică de *science fiction*[1]. Că aceste ecouri n-au fost pe măsura așteptărilor nu-i de mirare, întrucât numele îmi era necunoscut în lumea literară (*Oracolul*, volumul meu de debut, trecuse absolut neobservat), iar halul în care acea ediție ieșise de sub tipar, măcelărită, înghesuită și plină de greșeli, nu era nici pe departe în stare să îmi reprezinte cartea așa cum o concepusem și realizasem în manuscris.

Cu toate acestea, colecția mea de urbe fantastice își croia drum spre cititori, fără a se opri la hotarele țării. O primă povestire apăruse de altfel încă în 1973[2], iar alte trei au fost reținute de Vladimir Colin pentru un număr tematic al *Vieții Românești*[3], apărând astfel și ele înaintea celor publicate în *Vatra*; aceleași trei povestiri (plus *Dava*) au fost incluse tot de el într-o antologie în limba franceză, editată în Belgia[4] – și e de remarcat că unul dintre aceste texte,

[1] Nicolae Manolescu, „Science-fiction", în *România literară*, nr.31/31 iulie 1975.

[2] „Sinurbia", în *Tribuna*, nr.51/20 decembrie 1973.

[3] „Kriegbourg", „Motopia", „Sah-Harah", în *Viața Românească*, nr.1/ianuarie 1974, p.32-39.

[4] *Les meilleurs histoires de science-fiction roumaine*, Bibliothèque Marabout, 1975, p.329-352.

Motopia, care se afla printre cele eliminate de cenzură din ediția românească, se va regăsi după trei ani și într-o antologie est-germană[1], pe coperta căreia tronează imaginea buclucașă a *omobilului*, protagonistul monstruos al acestei istorioare sarcastice. Alte trei povestiri au apărut apoi într-o antologie în limba germană din România[2], iar după încă un an, o însemnată publicație italiană, excelent ilustrată, a oferit și ea cititorilor trei dintre textele mele, precedate de o prezentare a cărții chiar de către autor[3]. Neputând rezista tentației borgesiene a autoreferențierii, eu însumi am reluat două povestiri, în variantă extinsă, narativă, ca articulații între cele trei părți ale romanului *2000*[4]. (Interesant, nu-i așa, cum tot revine cifra *trei*, cu simbolistica ei, în această relatare!) Întregirea virtuală a volumului s-a săvârșit în cele din urmă în 1983, când ultimele texte încă inedite au fost publicate într-o antologie[5] prin care se

---

[1] *Der Photograf des Unsichtbaren*, Verlag Volk und Welt, Berlin 1978, p.337-342.

[2] *Verticity, Cosmovia, Quanta Ka* – în *Die beste aller Welten*, Ed. Dacia, Cluj 1979, p.247-258.

[3] Eseul *Vi presento la mie città fantastiche* (*Vă prezint orașele mele fantastice*) și povestirile *Antar, Sinurbia, Dava* – în *Grande enciclopedia della fantascienza*, nr.49, Editoriale del Drago, Milano 1980, p.8-14.

[4] „Sah-Harah" și „Moebia sau Orașul Interzis", incluse (într-o variantă extinsă și fără titlu) în Gheorghe Săsărman, *2000*, roman, Editura Eminescu, București, 1982, p.88-96, respectiv p.196-202.

[5] „Geopolis" (rebotezată aici „Metapolis"), „Homogenia", „Arapabad", „Moebia sau Orașul Interzis", „Isopolis", în *Alfa*, Editura Scrisul Românesc, 1983, p.380-390; aceleași texte (minus „Geopolis") au apărut în *Almanahul Anticipația 1983*, p.89-91.

recomanda mai ales o nouă generație de autori; acest aspect îmi pare demn de menționat, întrucât inițiativa de a include în sumar acele povestiri, respinse cândva de cenzură, nu-mi aparținuse nicidecum, ea fiind fără îndoială un gest de solidaritate din partea confraților mai tineri și totodată un protest tacit față de îngrădirea libertății de creație. Era chiar anul în care eu părăseam țara, stabilindu-mă la München, într-un exil autoimpus, conștient de faptul că numele meu va fi trecut în România pe lista neagră.

Traduceri ale unor texte din volum au continuat să apară – însă de partea cealaltă a *cortinei de fier*. Unele chiar la München: în seria de antologii[1] realizată de editura care, invitându-mă pentru a perfecta publicarea versiunii germane a romanului *2000*[2], îmi facilitase obținerea pașaportului și, implicit, *fuga din țară* (pentru regimul comunist, devenisem peste noapte un *transfug*); în două antologii din *Editura Radu Bărbulescu*[3] și în revista *Arche Noah*[4], publicată de același

[1] „Atlantis", în *Science Fiction Story-Reader*, nr. 18, Heyne Verlag, München 1982, p. 106-107; „Hattușaș", în nr. 19/1983, p. 18-21; „Cosmovia", „Sah-Harah", în nr. 21/1984, p. 130-138.

[2] Gheorghe Săsărman, *Die Enklaven der Zeit*, roman, Heyne Verlag, München, 1986.

[3] „Arapabad", „Isopolis", „Moebia", în *Zuagroaste*, München, 1995, p.119-128; „Arapabad", în *Călătorie spațială*, München 1998, p.177-180.

[4] „Moebia sau Orașul Interzis", în nr. 3-4/1995, p. 5-6; „Arapabad", în nr. 1-2/1996, p.2; „Motopia", în nr. 2-3/1999, p. 11-13; „Atlantis", în nr.3-4/2001, p. 23-24.

editor; altele, în Franța, în revista *Antarès*[1]. Și tot în Franța avea să apară cea dintâi **versiune integrală** a cărții[2] – o istorie care merită examinată aici mai în detaliu.

La câțiva ani după apariția primei ediții – nu-mi amintesc cu precizie când anume – Adrian Rogoz a trimis volumul (așa cum era, amputat de cenzură), împreună cu alte cărți, Hélènei Lenz, o excelentă traducătoare din Franța. Luat de valul problemelor existențiale cu care eram confruntat în patria mea adoptivă (învățarea limbii germane, recalificarea în domeniul informaticii, găsirea unui loc de muncă, integrarea în societate etc.), refulasem cu totul vechile mele preocupări și proiecte, când, prin luna mai 1987, într-o scrisoare primită de la neobositul meu *antrenor*, acesta îmi comunica, spre marea mea mirare:

> « Nici nu știu dacă ți-am spus că în urmă cu vreo câțiva ani am dat *Cuadratura cercului* doamnei Hélène (Combes-)Lenz, aceea care mi-a tradus în franceză niște studii de semiotică. E doctor în folclorul român (...). Tu îi poți scrie pe românește. Totuși ai știut de inițiativa mea deoarece iată ce-mi scrie cu privire la capodopera ta:
>
> „J'ai retrouvé il y a 2 mois un livre envoyé par vous il y a plusieurs années, que je n'avais jamais lu attentivement: c'est *Cuadratura cercului* de Gheorghe Săsărman. Ce livre m'était dédicacé et, par une négligence, je n'ai

[1] „Cosmovia", „Protopolis", „Stereopolis", „Geopolis", în nr.9/1983, p. 57-66.

[2] Gheorghe Săsărman, *La Quadrature du Cercle*, Ed. Noël Blandin, Paris, 1994.

jamais remercié l'auteur... Comme je le regrette... c'est tout simplement un texte EXTRAORDINAIRE. J'ai traduit le livre entièrement et vais le proposer a un éditeur au cours du printemps et de cet été. Il me semble qu'un texte de cette originalité ne peut pas ne pas trouver acquéreur. Pouvez-vous me mettre en raports avec Gh. S. dont je ne sais rien? Il peut m'écrire en roumain, bien sûr (je lui écrirai en français)."[1] Amin! (A.Rog. - *toate subl. H.L.)*

Îți dai seama acum (dacă n-ai realizat încă) ce antrenor formidabil sînt! Țiriac e un pigmeu față de mine, asta și pentru că Năstase, Becker și nu mai știu ce sud-american sînt niște guguștiuci în comparație cu un balaur ca tine! Pregătește-te deci de un marș triumfal într-o duzină de limbi. (...) Rândurile Hélènei Lenz m-au bucurat deci atît pentru tine, cît și pentru mine. (...) Scrie-i neîntârziat Hélènei Lenz. Poate că articolul meu în care te comparam cu Italo Calvino ar fi bine să apară împreună cu traducerea ta, deoarece (în primul episod apărut în *Arhitectura*)

---

[1] „Am regăsit acum două luni o carte trimisă de dumneavoastră în urmă cu câțiva ani, pe care n-am citit-o niciodată cu atenție: este *Cuadratura cercului* de Gheorghe Săsărman. Această carte îmi era dedicată și, dintr-o neglijență, nu i-am mulțumit niciodată autorului... Cum o regret... e pur și simplu un text EXTRAORDINAR. Am tradus cartea în întregime și o voi propune unui editor în cursul primăverii și al verii acesteia. Îmi pare că un text de o asemenea originalitate nu se poate să nu găsească achizitor. Mă puteți pune în legătură cu Gh.S. despre care nu știu nimic? El îmi poate scrie românește, bineînțeles (eu îi voi scrie în franceză)."

marchez în scris independența ta față de marele și regretatul tău rival[2]. »

I-am scris, mi-a răspuns, confirmând că tradusese într-adevăr *Cuadratura cercului*. I-am trimis și textele care lipseau din volum, uitând însă cu totul de cele două povestiri cu final modificat: ele au rămas ciuntite și în versiunea franceză, spre marea mea mâhnire (în schimb, am reușit să reintroduc vinietele, așa cum era prevăzut în manuscris). Traducerea odată făcută, Hélène Lenz a găsit și un editor care, la rândul lui, s-a arătat încântat de carte, după cum reiese și din copia scrisorii lui către traducătoare, datată 27 aprilie 1992, pe care ea a avut bunăvoința să mi-o trimită spre informare:

« Le texte de G. Săsărman est assez fascinant. Un vrai cauchemar d'architecte. Cet ensemble de contes et de paraboles nous rapelle quelque peu les *Villes invisibles* de Calvino, mais animés d'un plus grand souci de rigueur logique. Toutes ces villes habitées d'un principe d'ordre tournant au délire et à l'absurde! Comme le livre date semble-t-il de 1975, on comprend très bien comment à la fois il s'insère dans un contexte historique donné – la Roumanie de Ceaucescu – et en même temps le transcende

[1] Despre „articolul" referitor la comparația cu Italo Calvino va fi vorba mai la sfârșit; „primul episod" este articolul din care am extras mai înainte citatul propriului meu text (vezi și nota nr. 1, pag. 216).

pour s'envoler vers les hauteurs supra-logiques de la pensée philosophique. Il y a du Zen et du jeu d'echeques.

C'est à mon avis un livre qui peut trouver des lecteurs en ce temps de réflexion sur le devenir des villes, outre bien entendu son pur intérêt littéraire, et je serai prêt à le publier.[1] »

În toamna lui 1992 **versiunea franceză** era pregătită pentru tipar; dar cum am aflat mai apoi, editorul trecea prin dificultăți financiare și, când să apară cartea, a fost nevoit să depună armele – pentru un timp numai, iar la 20 septembrie 1993 el mă anunța că editura și-a reluat activitatea. Și, după multe emoții, cartea a fost publicată în ianuarie 1994, spre marea mea bucurie. Pe Adrian Rogoz, căruia îi dedicasem ediția franceză, apariția l-a bucurat la fel de mult: așa cum mă prevenise încă în scrisoarea mai sus citată, el se aștepta să urmeze traducerile în serie,

[1] „Textul lui G. Săsărman este oarecum fascinant. Un adevărat coșmar de arhitect. Acest ansamblu de povești și de parabole ne amintește întrucâtva de *Orașele invizibile* ale lui Calvino, dar animate de o grijă mai mare pentru rigoarea logică. Toate aceste orașe stăpânite de un principiu de ordine ajuns la delir și la absurd! Cum cartea datează, se pare, din 1975, se înțelege foarte bine că ea se inserează într-un context istoric dat – România lui Ceaușescu – și în același timp îl transcende pentru a-și lua zborul spre înălțimile supra-logice ale gândirii filosofice. E aici Zen, și joc de șah.

După părerea mea este o carte care poate găsi cititori în acest timp de reflecție asupra dezvoltării orașelor, pe lângă bineînțeles interesul ei pur literar și aș fi gata s-o public."

o adevărată explozie în lanț („o să facă bum!", spunea el, cu un surâs mucalit și bonom). Bucuria n-a fost însă cu totul lipsită de umbre. Am propus Centrului Cultural Român din Paris să organizeze o prezentare a cărții și am fost refuzat, fără nicio explicație (ca și cum în Franța s-ar fi produs săptămânal asemenea eveniment, devenit fapt banal):

« Stimate Domn,

Confirmăm primirea scrisorii dumneavoastră din data de 30.01.1994 și vă facem cunoscut că nu putem organiza prezentarea cărții dumneavoastră în cadrul programului Centrului Cultural Român din Paris.

Exemplarul din ediția franceză a volumului dvs. de povestiri *Cuadratura Cercului* va fi păstrat la Biblioteca noastră.

Cu cele mai bune sentimente,

DIRECTOR
Virgil Tănase
Ministru consilier »

Apoi, la o masă rotundă de la *France Culture*, cartea a fost prezentată... polemic (cel puțin asta mi-a comunicat, eufemistic, Hélène Lenz, căci eu n-am avut ocazia să ascult emisiunea); n-am aflat nici până azi dacă a fost vorba de o poliță plătită între traducătorii francezi din limba română (volumul era propus pentru premiul de traducere al *Société des Gens de Lettres*) sau dacă atacul mă țintea pe mine, din motive care îmi rămân de neînțeles. Ca să le pună vârf la toate, editura și-a încetat activitatea, definitiv de data

asta, înainte de a fi apucat să epuizeze măcar primul tiraj (s-au vândut doar 288 de exemplare, alte 125 fiind distribuite gratuit ca serviciu de presă). Veşti aşadar nu tocmai plăcute, care pe blajinul meu *antrenor* l-au supărat din cale afară; iată ce-mi scria el în august 1995, în inconfundabilul lui stil *rogozian*:

> « Ceea ce mi-ai spus despre soarta în limba franceză a *Cuadraturii cercului* m-a umplut de o feroce mânie. În anul acesta se împlinesc 20 de ani de la apariţia acestei colecţii de capodopere! Ce putem face pentru ca să fixăm în mintea oamenilor acest eveniment? »

Din păcate, nu i-a fost dat să mai facă multe, căci era grav bolnav, iar peste nici măcar un an ne-a părăsit pentru totdeauna... Pierdeam un suporter entuziast, un prieten desăvârşit, un adevărat părinte spiritual!

Şi totuşi, ediţia franceză n-a rămas fără ecou. Unul dintre cei mai reputaţi autori francezi de literatură fantastică şi *science-fiction*, Daniel Walther, i-a dedicat o cronică elogioasă în ziarul la care lucra ca redactor[1]. O altă cronică favorabilă a fost difuzată într-o emisiune în limba română a postului de radio *Deutsche Welle*[2]. Iar ceva mai târziu am primit tocmai din Santa Cruz de Tenerife, din partea

---

[1] Daniel Walther, „Urbogonie fantastique", în *Dernières Nouvelles d'Alsace*, nr.47/25 februarie 1994, p.8.

[2] Andrei Băleanu, *Destinul unei cărţi cenzurate*, în emisiunea postului Deutsche Welle din 21 iunie 1994.

cunoscutului om de cultură român Alexandru Ciorănescu, căruia îi trimisesem un exemplar, cuvinte pline de simpatie:

« Stimate Domnule Săsărman,

Când am găsit ieri (...) scrisoarea dumitale din 1995, am înghețat, pentru că mi-am dat seama ca nu mi-am data seamă de nimic; nici pe Dta nu te cunoșteam, nici nu știam că mi-ai scris, nici n-am aflat decât atunci că primisem o carte a dumitale. Te rog să mă ierți pentru aceste descoperiri târzii. (...)

Cum să mă scuz acuma față de dumneata? M-am hotărât să mă răzbun de uitare citindu-ți cartea; dar e bună, interesantă și curioasă. Îmi pare rău că nu l-am cunoscut și pe autor și-l rog să mă ierte. La acest nivel, se mai poate? Crede-mă că nu e alta pricina decât dezordinea vitală în care mă zbat neștiind de ce.

Felicitările mele.

Alexandru Ciorănescu »

Efectul cel mai îmbucurător însă și care multă vreme mi-a rămas cu totul ascuns s-a produs în mintea unui editor din Spania care, citind... una din cele 288 de cărți vândute (vă amintiți?), și-a pus în gând încă de atunci să afle cine-i autorul și să intre în legătură cu el (adică cu mine). Voi reveni asupra acestui punct la locul potrivit, cu detalii.

Apariția versiunii franceze a reprezentat totodată impulsul inițial al încercării mele de a publica ediția integrală a cărții și în limba română. Cu sprijinul lui Ion Hobana, care a acceptat să-și asume rolul (pe atunci încă neobișnuit

în România) de agent literar, în ianuarie 1995 am ajuns chiar să semnez un contract cu Editura RAO International; dar după repetate promisiuni ferme de apariție (ultima pentru luna august 1996), o schimbare de program a determinat editura să-și decline orice obligații, anulând unilateral contractul încheiat. Astfel că au mai trecut câțiva ani până când am reușit să public cartea – tot la Editura Dacia[1], unde apăruse și prima ediție. De data aceasta, am avut grijă să restaurez finalul inițial al povestirilor *Musaeum* și *Stereopolis* și, bineînțeles, să recuperez vinietele, redându-le rolul de simbol însoțitor al fiecărui titlu – în loc să ocupe câte o pagină întreagă, în chip de ilustrație, ca în ediția franceză (ceea ce mărturisesc că nu prea mă încântase). Bunul meu prieten și fost coleg de clasă, sculptorul Horea Flămând, mi-a făcut favoarea de a ilustra cu desene sugestive, de o mare simplitate, cele 36 de povestiri ale volumului; din păcate, calitatea hârtiei n-a fost tocmai potrivită cu reproducerea unor lucrări de grafică, fie și în alb-negru. O neașteptată satisfacție mi-a furnizat însă remarca spontană a redactoarei de carte Vasi Ciubotariu: mi-a spus că, pe când citea cartea, îi venea pur și simplu să iasă pe stradă și să-i dăruiască fiecărui trecător câte-un exemplar! De-ar fi știut ea cât îi eram de recunoscător pentru acele cuvinte, prin care mă vedeam, după trei decenii, răsplătit cu vârf și îndesat pentru nedumerirea stupidă a unei stagiare care... *nu înțelesese șpilul!*

---

[1] Gheorghe Săsărman: *Cuadratura cercului*, proză fantastică (ediția a doua, integrală), Editura Dacia, Cluj 2001.

Mă aşteptam ca măcar acum critica literară să reacţioneze cu ceva mai mult interes, de vreme ce cartea apărea în formulă completă, în plenitudinea forţei ei expresive, mai ales că venea şi cu aura traducerii şi publicării ei în Franţa; dar n-a fost aşa, singurul care a semnalat prompt evenimentul a fost Cornel Robu[1], care de altfel a rezervat *Cuadraturii cercului* un loc aparte în contribuţia lui la un important dicţionar literar[2], precum şi într-o mai târzie lucrare de sinteză[3] (unde a inclus şi cronica lui din anul 2002). Un ecou cu totul aparte mi-a parvenit, tot prin Cornel Robu, din partea fiicei sale Flaminia, care în docta ei lucrare de masterat despre limbajele imaginare din literatură[4] citează şi dialogurile într-o pretinsă limbă hitită din povestirea mea *Hattuşáş*. Şi mai recent, în ediţia a doua a istoriei lui literare[5], Marian Popa califică drept *memorabil* volumul, remarcându-i singularitatea şi prezentând rezumativ oraşele mele ca „suprapersonaje cu caracteristici interne şi supracoordonări ignorate, determinând procesele existenţei de masă".

---

[1] Cornel Robu, *Restitutio in integrum* – în *Piaţa literară*, nr. 4/15-28 februarie 2002, p. 4.

[2] Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coord.): *Dicţionarul scriitorilor români*, Editura Albatros, Bucureşti 2002, vol. IV (R-Z), p. 180.

[3] Cornel Robu, *Scriitori români de science-fiction*, Casa cărţii de ştiinţă, Cluj 2008, p. 169-171, 399-401.

[4] Flaminia Robu: *Lewis Carroll: Jabberwocky – Un celebru poem în 70 de limbi care nu există*, Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj, 2008, p. 130-132.

[5] Marian Popa, *Istoria Literaturii Române de azi pe mâine*, Editura Semne, Bucureşti, 2009, vol. II, p. 939.

Traducerea spaniolă, integrală și ea, are o istorie nu mai puțin ciudată decât cea franceză, de care se și leagă de altfel, așa cum am dat să se înțeleagă ceva mai înainte. În luna aprilie 2009 am primit un telefon de la un necunoscut, care vorbea nemțește cu accent străin și, după ce s-a recomandat, a continuat pe românește: era Mariano Martín Rodríguez, doctor în filologie romanică și istoric literar, traducător printre altele din limba română, care îmi aducea la cunoștință că un editor din Madrid ar vrea să publice în versiune spaniolă *Cuadratura cercului*, traducerea urmând să fie făcută chiar de către transmițătorul mesajului, care – așa cum s-a dovedit mai apoi – era un excelent cunoscător al literaturii române în general, a celei speculative în special, și îmi știa foarte bine scrierile. Telefonul lui venea la capătul unui întreg lanț al slăbiciunilor. După cum mi-a relatat de curând, primul său contact cu textele mele s-a datorat antologiei din Marabout[1]; mai târziu, după ce a învățat românește, a găsit la librăria Facultății de Litere din Cluj[2] un exemplar al *Cuadraturii cercului*, ediția integrală. Pe domnul Francisco Arellano, proprietarul editurii La Biblioteca del Laberinto – despre care îi vorbise la Târgul de carte din Madrid fiica unui alt editor[3], știindu-l interesat de literatura SF – l-a abordat ca să-i

[1] Vezi nota nr. 4, pag. 222.

[2] Se afla acolo pentru a preda traducere în regim *coach-teaching*, în cadrul programului *Visiting Translator Scheme* al Comisiei Europene.

[3] Juan Seraller, directorul Editurii Fundamentos, unde tocmai apăruse, în traducerea și îngrijirea lui Mariano Martín Rodríguez, ultima scriere în limba română a lui Eugène Ionesco.

propună o ediție critică a scrierilor SF ale lui Agustín de Foxá, un romancier spaniol destul de faimos, despre care puțini știau că a scris și literatură speculativă; acesta a acceptat numaidecât, iar câteva luni mai târziu a venit la Bruxelles, pentru a semna contractul. Pe când se plimbau, l-a întrebat dacă a auzit de un oarecare Săsărman și i-a spus că i-ar plăcea să publice în spaniolă *Cuadratura cercului*, pe care o citise în franceză, ba că era chiar dispus s-o traducă el însuși. I-a răspuns că nu era nevoie, pentru că el, Mariano Martín Rodríguez, putea s-o traducă direct din română, ceea ce ar fi făcut cu plăcere. Și s-au pus de acord, nemaitrebuind decât să facă rost de adresa mea. Nu știu când anume îmi citise Francisco Arellano cartea, dar de la apariția ei trecuseră 15 ani, așa că nu m-am putut opri să-i admir tenacitatea – evident, nu fără a mă și umfla nițel în pene. (Între timp, traducătorul a descoperit și cele două povestiri incluse de mine în romanul *2000*; drept care a tălmăcit varianta extinsă a celor două povestiri și, împreună cu un ingenios studiu comparativ al acestora în raport cu varianta lor inițială, le-a publicat în revista *Angulo Recto*[1], publicație online editată de *Universidad Complutense de Madrid*.)

Așa se face că la începutul lunii septembrie 2010, cu aceeași ilustrație ca și ediția românească din 2001 (dar în condiții grafice incomparabil mai bune) și cu o prefață

[1] De citit in internet la adresa http://www.ucm.es/info/angulo/volumen/Volumen02-1/textos03.htm (studiul a apărut, împreună cu traducerea lui în limba română, și în revista *Apoziția*, nr. 5/2010, p. 316-329).

substanțială semnată de traducător, a văzut lumina tiparului o nouă ipostază a volumului[1], de data asta chiar în limba lui Borges, motiv în plus de bucurie pentru mine. Din păcate, Adrian Rogoz n-a mai apucat să aibă parte de confirmarea previziunii lui – explozia venea cu mare întârziere și se derula cu încetinitorul (fiind eu ardelean, poate că din aceeași pricină pentru care, după cum se știe, nouă și spontaneitatea ne vine mai încet...). Și sunt șanse să nu fie ultima transpunere a cărții într-o limbă de mare circulație: Georg Aescht tocmai e pe cale să termine o **versiune germană integrală**, pentru care rămâne să găsim împreună un editor; iar o versiune engleză, deocamdată doar un simplu proiect de viitor, ar avea desigur darul să încununeze un triumf care se lasă așteptat de atâta vreme...

De fapt, încă în 1982 – evident, tot la îndemnul inimosului, dar etern visătorului meu *antrenor* – i-am trimis textul tradus în engleză (o traducere de o calitate discutabilă, ce-i drept) lui Darko Suvin, atunci ca și acum o somitate în materie de literatură speculativă, în speranța că ar putea recomanda cartea vreunui editor american. Răspunsul lui a fost încurajator, dar lipsit de urmări concrete:

> « Dear Mr. Sasarman,
>
> I received & read your letter & Quadrature of the Circle, but I was under great time pressures. Forgive me for not replying sooner. I liked your pseudo-treatises of quasi-urbogony, as much as I could divine them through

[1] Gheorghe Săsărman: *La cuadratura del círculo*, La Biblioteca del Laberinto, Madrid 2010.

an often inadequate translation. They are clearly in the line of Calvino & Borges, and they share with these excellent masters a certain weariness (of horizons, let me hasten to add, not of style), about wich readers will decide according to their own horizons. They certainly ought to be available to the English-speaking public, and you can quote me to that effect.

However, I suppose your kind transmittal of the ms. was also an implicit please for publishing help. There I'm sorry to say I cannot do anything: I have no connections with publishers, & you know that in the US there is a tremendous reduction of publishing activity – fiction is practically not printed any more. But if you manage to find an interested publisher, they are welcome to ask me for an opinion.

With best wishes, and hopes that fates might permit us to meet one Summer (since I'm each Summer in Yugoslavia),

Sincerely,

Darko Suvin[1]»

---

[1] „Dragă domnule Săsărman,

Am primit și am citit scrisoarea și Cuadratura cercului, dar am stat sub o mare presiune a timpului. Iartă-mă că n-am răspuns mai repede. Îmi plac pseudotratatele tale de quasiurbogonie, atât cât aș putea ghici printr-o traducere adeseori nepotrivită. Ele se află clar pe linia lui Calvino și Borges și împart cu acești excelenți maeștri a anume monotonie (de orizont, să adaug iute, nu de stil), asupra căreia cititorii vor decide după propriul lor orizont. Ele au sigur șanse de a fi oferite publicului anglofon și mă poți cita în acest scop.

Din păcate, nici urarea finală, ca soarta să ne îngăduie cândva o întâlnire, nu s-a împlinit. Mai rămâne de văzut dacă recomadarea lui călduroasă îmi va aduce un spor de interes din partea vreunui editor anglez sau american. Am reprodus totuși aici răspunsul, datat 23 martie 1982, și dintr-un alt motiv: trimiterea clară a lui Darko Suvin la Italo Calvino nu e nicidecum singulară, ea se regăsește și în fragmentul citat mai sus din scrisoarea lui Noël Blandin, figurează și în rândurile dedicate *Cuadraturii cercului* din monumentalul op al lui Marian Popa („autorul", zice el, „care nu-i propriu-zis un ficționar, ca Italo Calvino"), iar în scrisoarea din mai 1987 a mentorului meu, reprodusă și ea parțial în textul de față, e numit... *marele meu rival* (sic!). De altfel, în postfața la ediția franceză, „atac" eu însumi tema. Că Borges, pentru care Adrian Rogoz avea un adevărat cult, a fost și a rămas pentru mine un model de neatins, am lăsat să se înțeleagă chiar de la început – de unde însă această repetată comparare cu scriitorul italian? Răspunsul e simplu: după cum se știe, Italo Calvino

---

Oricum, presupun că gestul amabil de a-mi timite manuscrisul a fost și o rugăminte implicită de ajutor pentru publicare. În care privință îmi pare rău să spun că nu pot face nimic: nu am legături cu editorii și știi că în SUA are loc o imensă reducere a activității editoriale – literatură nu se mai publică practic deloc. Dar dacă reușești să găsești un editor interesat, e binevenit să-mi solicite opinia.

Cu cele mai bune urări și speranțe că soarta ne va îngădui să ne întâlnim într-o vară (întrucât sunt în fiecare vară în Iugoslavia),

Cu sinceritate,

Darko Suvin"

a publicat o carte compusă și ea din numeroase descrieri de orașe imaginare[1], astfel că paralela între cele două scrieri era inevitabilă.

Nu intenționez să dezvolt aici o asemenea analiză comparată; a făcut-o Adrian Rogoz într-un studiu (rămas în manuscris până la această ediție) prezentat de el în 1982 la Sibiu, la o consfătuire pe țară la care eu n-am fost de față. Este totuși un fapt surprinzător că – judecând după anul de apariție a ediției italiene, 1972 – cartea lui Italo Calvino a fost probabil concepută și scrisă cam în același timp ca și *Cuadratura cercului*: așa cum am mai arătat, am început să lucrez la manuscris în toamna lui 1969 și l-am încheiat în iunie 1971. Cu toate că publicarea cărții a survenit abia în 1975, existența ei e consemnată în scris într-un articol[2] publicat de Adrian Rogoz în 1972, pe care el îl evocă în scrisoarea deja citată. Se pune desigur întrebarea dacă precizarea privind geneza paralelă și independentă a celor două cărți are vreun rost; cel puțin Mariano Martín Rodríguez este de părere că nu are. „După experiența mea de cercetător", îmi scria el la 29 iulie 2010, „nu prea cred în originalitatea absolută: cine tăgăduiește că o astfel de carte n-o fi apărut înainte într-o limbă necunoscută? Ceea ce contează este calitatea literară a produsului final și, din acest punct de vedere, *Cuadratura cercului* este, cred, vârful genului." O săptămână mai târziu, făcând referire la studiul

[1] Italo Calvino, *Le città invisibili*, Giulio Einaudi, Torino 1972 (Italo Calvino, *Orașele invizibile*, Editura Univers, București, 1979 -prima ediție din România).

[2] Vezi notele nr. 1, pag. 216, și nr. 1, pag. 227.

prezentat în 1982 de Adrian Rogoz, Cornel Robu aborda aceeași chestiune dintr-un alt unghi:

„...țin minte că l-am ascultat prezentând o paralelă între *Cuadratura cercului* și *Orașele invizibile* ale lui Italo Calvino, dar nu ca pe un exercițiu de *sursologie*, brazda cea mai mănoasă a literaturii comparate (depistarea și inventarierea «surselor», a «influențelor» etc.), ci – mult mai interesant și incitant – ca pe un caz de *paralelism spontan*, mai rar decât simpla «influență»: fapte de literatură similare, apărute (quasi)concomitent și independent pe mai multe meridiane, în mai multe literaturi, la diverși scriitori care nu se cunosc între ei și între care istoria literară și cronologia nu pot pune în evidență niciun raport de anterioritate/ulterioritate, orice «influență» fiind astfel exclusă: acest *paralelism spontan* este, desigur, mai rar și mai greu de explicat. Tu cum ți-l explici?"

Chiar, cum să mi-l explic? Să-i dau mai întâi cuvântul lui Adrian Rogoz, citând ultimul pasaj al studiului menționat:

„În final vreau să atrag atenția asupra coincidenței celor două viziuni urbogonice. Cred că apariția lor cvasi-simultană e datorată condițiilor culturale (dezvoltarea semioticii, a teoriei sistemelor, a ecologiei) ce i-au înrâurit pe ambii autori. Fiindcă dacă idei urbogonice găsim de mii de ani (însăși grădina Edenului nu-i probabil decât o proiecție utopică a grădinilor suspendate din Babilonul Semiramidei), colecții cu astfel de idei sunt creații recente. Și nu-i exclus să descoperim și în alte țări

ale Europei sau în afara acesteia lucrări de genul celor analizate de mine[1]."

Mi-ar fi destul de greu să găsesc o explicație mai convingătoare. Pentru mine acest paralelism a fost totuși suficient de important pentru a-l evoca în deja amintita postfață la ediția franceză, unde vorbesc despre o coincidență stranie și despre bucuria de a descoperi o înrudire de preocupări cu un scriitor a cărui faimă făcuse de mult înconjurul lumii. Dincolo de care însă nu pot decât să-i dau dreptate traducătorului meu spaniol, repetând un vechi adagiu latin – *habent sua fata libelli*[2]!

München, 15 august 2010

În chip de epilog, ar mai fi de adăugat câte ceva despre cele petrecute în răstimpul de mai bine de doi ani de la redactarea rândurilor de mai sus[3]. Din păcate, versiunea germană a cărții – datorată, cum spuneam, lui Georg Aescht – își mai caută încă editor, dovadă că e foarte greu să fii profet până și în patria... adoptivă! În schimb, spre marea mea încântare, tocmai e pe cale să se împlinească ceva ce nici măcar n-aș fi îndrăznit să visez: o ediție americană, într-o superbă traducere, semnată de celebra scriitoare Ursula K. Le Guin.[4]

---

[1] Vezi și ce se spune în *Prefață*.

[2] *Cărțile își au soarta lor.*

[3] În varianta inițială, textul a apărut în *Vatra*, nr. 3-4/2011, p. 177-184.

[4] Apariția e anunțată de editură la http://www.aqueductpress.com/books/SquaringTheCircle.html.

Cât s-ar fi bucurat și neostenitul meu *antrenor*, dacă i-ar mai fi fost dat s-o trăiască și pe asta! Se pare însă că vestea i-a uimit și pe alții:

> „Din excelentul număr 8 (august) al revistei timișorene *Orizont*, dedicat aproape integral SF-ului, se poate afla o veste cu adevărat tulburătoare. După cum destăinuie spaniolul Mariano Martín Rodríguez într-un interviu luat de Cornel Secu, în 2013 va apărea în Statele Unite traducerea cărții lui Gheorghe Săsărman *Cuadratura cercului*. Senzaționalul știrii stă în detaliul că traducerea este realizată de nimeni alta decât Ursula K. Le Guin. Pentru cei care ignoră literatura SF și scrierile acestei doamne, traduc informația conform unor referințe *mainstream*: corespondentul ar fi vestea că Thomas Pynchon traduce *Nostalgia* lui Mircea Cărtărescu."[1]

Faptul că știrea a fost lansată de traducătorul ediției spaniole nu este deloc întâmplător; într-adevăr, Mariano Martín Rodríguez era cel mai îndreptățit s-o facă, întrucât a lui a fost ideea de a-i trimite Ursulei K. Le Guin cartea (în ambele versiuni care i-ar fi fost accesibile scriitoarei, cea spaniolă și cea franceză), convins fiind că ar putea-o interesa. Evident că, la acea vreme (era prin februarie 2011), eu unul nu speram cu adevărat că venerabila scriitoare, autoare a unor capodopere precum *The Left Hand of*

[1] Mihai Iovănel: *O știre senzațională*. http://revistacultura.ro/blog/2012/09/o-stire-senzationala/.

Darkness[1] (1969) sau T*he Dispossessed*[2] (1974), care au făcut ocolul planetei, și deținătoare a numeroase premii și distincții literare de maxim prestigiu, va acorda cărții mele mai multă atenție decât ar presupune un gest firesc de politețe. De la început, însă, ea a reacționat cu interes, așa cum reiese din răspunsul ei către M. Martín Rodríguez:

„Thank you very much for the gift of Gheorghe Sasarman's book. It looks fascinating in itself, and also in comparison and contrast to Calvino's *Le Città Invisibili*. [...] But I admit that as soon as I read a couple of the stories, just as you say, I was caught, and the lust to translate came upon me... [...] I think I could [...] produce a decent translation of a few of these stories, and I may try to do that. [...] If when I've read it I continue to admire the book as a whole, I could submit those translations to magazines here, and they might serve as an «appetizer» to tempt a book publisher."[3]

---

[1] *Mâna stângă a întunericului.*

[2] *Deposedații.*

[3] „Vă mulțumesc foarte mult pentru cartea lui Gheorghe Săsărman primită în dar. Ea pare fascinantă în sine și totodată în comparație și prin contrast cu *Orașele Invizibile* ale lui Calvino. [...] Dar recunosc că, de îndată ce am citit câteva povestiri, așa cum spuneți, am fost prinsă și mi-a venit pofta de a traduce. [...] Cred că aș putea [...] produce o traducere decentă a câtorva dintre aceste povestiri și aș încerca s-o fac. [...] Și dacă după ce o voi fi citit, voi continua să admir cartea în întregul ei, aș putea oferi aceste traduceri revistelor de aici, iar ele ar putea servi drept «aperitiv» pentru a ademeni un editor de carte."

Cred că nu e nevoie să spun cu câtă emoţie am citit aceste rânduri, pe care destinatarul lor a avut bunăvoinţa să mi le ataşeze în copie la un mesaj electronic. Şi, ca dovadă că nu fusese doar o pornire de moment, dintre cele care se sting la fel de repede precum se aprind, pe la începutul lui martie tema a revenit, ceva mai conturată:

„I do hope I can give myself the pleasure of a devoting few days this spring to try translating at least one or two of the stories. [...] What I'd like to do then is give the translation to my agent to see if she could interest the editor of a magazine of fantastic or speculative fiction, or possibly of an antology of such fiction."[1]

Cum faptul de a dispune de una sau chiar doua texte traduse de Ursula K. Le Guin, publicate eventual într-o revistă literară, ca şi de sprijinul ei în găsirea unui editor pentru întreaga carte în versiune anericană, ar fi fost o şansă extraordinară, mi-am spus că merită să caut eu însumi pe cineva care să traducă restul povestirilor din volum – în orice caz, cineva care să stăpânească perfect limba engleză, de preferinţă ca limbă maternă, căci nu doream să repet experienţa avută cu Darko Suvin. M-am adresat mai

[1] „Sper să-mi pot acorda plăcerea de a-mi dedica în această primăvară câteva zile traducerii a cel puţin una sau două dintre povestiri. [...] Ce aş dori apoi să fac este să dau traducerea agentei mele, ca să vadă dacă ar putea interesa editorul unei reviste de literatură fantastică sau speculativă sau poate al unei antologii de acest gen."

întâi scriitoarei Mirela Roznoveanu[1], rugând-o să îmi recomande „traducători foarte buni din română în engleză" și trimițându-i textul românesc spre edificare. Răspunsul n-a fost tocmai încurajator:

> „Întrebarea dumneavoastră este cea mai spinoasă dintre toate. Răspunsul ei m-a determinat să scriu direct în engleză, cu toate chinurile asumate. Nu există traducători aici din română în engleză, iar dacă există vreunul, acela cere sume oneroase. O pagină tradusă literar costă aici în jur de $30. Personal apoi nu cunosc pe nimeni în stare de o traducere literară de proză din română în engleză. [...] Vă dați seama ca mi-aș fi tradus cărțile de mult în engleză dacă lucrurile ar fi stat altfel. Se fac traduceri la ICR[2], există o comisie care face recomandări, dar noi nu intrăm în viziunea acestei instituții, pentru că trăim în afara României. Știu că v-am dezamăgit, dar acesta este purul și crudul adevăr."

Mai limpede nu se putea. Am mai făcut totuși o încercare, adresându-mă profesorului Călin Andrei Mihăilescu, de la University of Western Ontario, din Canada. Cu o promptitudine remarcabilă, el m-a pus în legătură cu doamna Jean Harris, asigurându-mă că e una dintre cele mai bune traducătoare din română în engleză. Prin strădania acesteia, am ajuns în luna iunie în posesia a șapte

[1] Cum se știe, ea se stabilise în 1991 în SUA., deci presupuneam că ar fi în măsură să-mi facă o recomandare adecvată.

[2] Institutul Cultural Român.

povestiri din volum traduse în engleză, care ar fi putut servi ca mostră în încercarea de a găsi un editor. Şi, pe când începeam să mă obişnuiesc cu ideea că doamna Le Guin avea desigur şi altceva mai bun de făcut, mai ales la vârsta ei şi cu o sănătate nu foarte robustă, am primit prin intermediul lui Mariano Martín Rodríguez primele cinci texte traduse chiar de ea! A fost o surpriză totală, şi n-aş putea spune care dintre noi, traducătorul ediţiei spaniole sau eu însumi, era mai entuziasmat. Scriitoarea îi explica:

> „Your prose[1], which I assume mirrors the original closely, is rather formal, very clear, and has a quiet, musical cadence. I tried to retain all these qualities, while avoiding stiffness and artificiality. I picked five stories because I like them, and because they give some hint of the variety of the book."[2]

Eram pus acum în faţa unei alternative: să îi cer doamnei Harris să continue traducerea volumului (cu excepţia,

---

[1] Este vorba de textul traducerii spaniole, care a stat la baza versiunii americane; „Translation is such a dangerous act", preciza Ursula K. Le Guin în aceeaşi scrisoare, „– and I am aware that I am translating a translation. Double jeopardy!" („Traducerea este un act atât de primejdios – şi sunt conştientă că traduc o traducere. Risc dublu!")

[2] „Proza dumneavoastră, care presupun că reflectă îndeaproape originalul, este aproape formalizată, foarte clară, şi are o cadenţă muzicală calmă. Am încercat să păstrez aceste calităţi, evitând totodată rigiditatea şi artificialitatea. Am ales cinci povestiri deoarece îmi plac şi fiindcă ele îţi dau o idee despre varietatea cărţii."

bineînțeles, a celor cinci texte tălmăcite de Ursula K. Le Guin), sau să aștept, cu răbdare și speranță, ca venerabila scriitoare să se lase pe mai departe ispitită, așa cum s-ar fi putut deduce din finalul scrisorii:

„I have been enjoying the translation very much!"[1]

Sfătuit și de M. Martín Rodríguez, care – ca autor al versiunii de referință pentru cea americană – își asumase, chiar cu un soi de evlavie, misiunea de a revizui traducerile, m-am decis să aștept. Iar așteptarea mi-a fost răsplătită – destul de repede, în raport cu cele patru decenii de istorie a cărții. Căci, prin decembrie 2011, a ajuns la mine vestea unei adevărate lovituri de teatru! Iată ce scria doamna Le Guin:

„Dear Mariano, I am delighted to report that L. Timmel Duchamps, the publisher of Aqueduct books, is definitely interested in our project. She liked the five stories I sent her, so I told her I had a couple more almost ready to send, and would be happy to translate more of them. She replied, «Yes, I would love to have more of the stories – as many as you'd like to do. This all sounds very promising. I think we have a book here!» I think so too! I hope M Sasarman will not be too disappointed if it isn't the entire book? I could not promise to translate all 36 stories, though it seems a pity not to. I'll do my best, and I enjoy the work very much, but I'm very slow, and

[1] „Am savurat foarte mult tradusul!"

there are some other commitments I must complete. At least we will have a very good selection of the stories – and I will make sure that the geometric figures wich are so much a part of them will apear in this edition."[1]

Cum? Să fiu dezamăgit, când o atât de mare scriitoare, ajunsă la faima și la vârsta la care și-ar putea manifesta orice preferințe, se oferă să-mi traducă ea însăși volumul – chiar dacă nu integral – iar, pe deasupra, mai și găsește editorul bucuros să publice cartea în Statele Unite? Dezamăgit?! Ba într-al șaptelea cer, așa mă simțeam în acele momente, pătruns de o bucurie care, evident, mă mai animă și astăzi...

A urmat o vreme când urmăream cu înfrigurare cum creștea de la lună la lună numărul povestirilor traduse – până la cifra de 24, câte cuprinde selecția finală. A urmat semnarea contractului, apoi cartea a intrat în lucru, iar

[1] „Dragă Mariano, sunt încântată să-ți relatez că L. Timmel Duchamps, editoarea de la *Aqueduct books*, e interesată categoric de proiectul nostru. I-au plăcut cele cinci povestiri pe care i le-am trimis, încât i-am spus că mai am câteva aproape gata și aș fi bucuroasă să traduc mai multe. Mi-a răspuns, «Da, mi-ar face plăcere să am mai multe povestiri, atâtea câte ai vrea să faci. Totul sună foarte promițător. Eu cred că avem aici o carte!» Și eu cred la fel! Sper ca dl. Săsărman să nu fie dezamăgit dacă nu-i toată cartea? Nu pot promite să traduc toate cele 36 de povestiri, deși pare a fi păcat să n-o fac. Voi face tot posibilul, și îmi place foarte mult, dar sunt foarte înceată, și mai sunt și alte angajamente pe care trebuie să le îndeplinesc. Dar vom avea cel puțin o selecție foarte bună a povestirilor – și voi avea grijă ca figurile geometrice (vinietele – G.S.), care sunt într-atâta o parte a lor constitutivă, să apară în această ediție."

apariția ei a fost anunțată pe site-ul editurii: lansarea va avea loc in luna mai 2013, la o mare librărie din Seattle... O lansare la care, chiar dacă eu nu voi putea fi prezent, Mariano Martín Rodríguez ține neapărat să fie de față – și sigur că nici Ursula K. Le Guin nu va lipsi. E locul aici să-mi exprim gratitudinea atât față de distinsa autoare a traducerii, de a cărei generozitate nu știu cum m-aș putea arăta vrednic, cât și față de vajnicul Mariano, de care mă leagă de-acum o autentică prietenie și fără al cărui sprijin neprecupețit, pe tot parcursul acestor ultimi doi ani, ediția americană ar fi rămas pentru mine, pentru cine știe câtă vreme, poate chiar pentru totdeauna, o pură iluzie.

februarie 2013

CUPRINS

Prefață: Paradigmă și Enciclopedie a Geoficțiunii Urbane: *Cuadratura Cercului* de Gheorghe Săsărman și Orașele Speculative 5

Vavilon 49
Arapabad 53
Virginia 56
Tropaeum 60
Seneția 64
Protopolis 67
Isopolis 71
Castrum 75
... . 79
Záalzeck 84
Gnossos 86
Verticity 89
Poseidonia 94
Musaeum 96

Homogenia 100
Kriegbourg 104
Moebia sau Orașul interzis 108
Motopia 113
Arca 119
Cosmovia 120
Sah-Harah 123
Sinurbia 130
Stereopolis 134
Plutonia 139
Noctapiola 143
Utopia 147
Oldcastle 150
Geopolis 153
Dava 158
Olympia 164
Hattușáș 167
Selenia 173
Antar 178
Atlantis 183
Quanta Ka 187
Arcanum 193

Vă prezint orașele mele fantastice 198
Postfață la ediția franceză 204
Cuvânt înainte la ediția spaniolă 207
Repede privire în urmă peste patru decenii 210